

รายงานการวิจัย

ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม

ในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1

AWARENESS OF WAT PATHUMWANARAM SCHOOL STUDENTS

IN PRACTICE WITH MANGALA SUTTA, 1st GATHA

พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต

พระมหารังสี จานวุฑฺโฒ

กฤตพิศิษฏ์ ปุณฺณภัทรธนากุล

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
คณะศาสนาและปรัชญา ทุนเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 2) เพื่อสร้างความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 หมายถึง นักเรียนมีการรับรู้ มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำหลักธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตร คาถาที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยมงคล 3 ข้อ คือ 1) การไม่คบคนพาล 2) การคบบัณฑิต 3) การบูชาบุคคลที่ควรบูชา มาปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนเองทั้งในด้านการดำเนินชีวิตประจำวันและส่งเสริมพัฒนาการเรียน ดังนั้น มงคลสูตร คาถาที่ 1 (มงคลข้อที่ 1-3) เป็นมงคลในระดับกระบวนการสร้างความตระหนักรู้ให้แก่นักเรียนเพื่อสร้างความเห็นที่ถูกต้องในการพัฒนาตัวเองให้เป็นคนดีของสังคม

การสร้างความตระหนักรู้ในการปฏิบัติตามมงคลสูตรคาถาที่ 1 ด้วยการเล่านิทานประกอบมงคลข้อที่ 1 การไม่คบคนพาล จำนวน 10 เรื่อง มงคลข้อที่ 2 การคบบัณฑิต จำนวน 5 เรื่อง และมงคลข้อที่ 3 การบูชาคนที่ควรบูชา จำนวน 13 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 28 เรื่อง เพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดปทุมวนาราม จำนวน 20 คน ที่ฟังและทำกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการปฏิบัติตามมงคลสูตร พบว่า หลังจากการฟังนิทานประกอบมงคลและทำกิจกรรมแล้ว นักเรียนมีความเข้าใจและตระหนักรู้ถึงความสำคัญและจำเป็นต่อการคบเพื่อนและเคารพน้อมน้อมต่อผู้ใหญ่ เห็นได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์ และเปรียบเทียบพฤติกรรมหลังการเรียนรู้หลักมงคลสูตรคาถาที่ 1

คำสำคัญ 1. ความตระหนักรู้ 2. โรงเรียนวัดปทุมวนาราม 3. การปฏิบัติ 4. มงคลสูตร คาถาที่ 1

ABSTRACT

The objectives of this research were : 1) to study the awareness of students at Wat Pathumwanaram School in practice with Mangala Sutta, 1st Gatha 2) to create awareness students of Wat Pathumwanaram School in practice with Mangala Sutta, 1st Gatha

The research results found that:

Awareness of students Wat Pathumwanaram School in practice with Mangala Sutta, 1st Gatha means students are aware understanding and can apply the dharma principles that appear in the Mangala Sutta 1st Gatha which consists of 3 auspicious items: 1) not being with bullies 2) being with graduates 3) worshiping the person who should be worshiped to practice for self-improvement both in terms of daily life and to promote learning development. Therefore Mangala Sutta 1st Gatha (auspicious verses 1-3) is auspicious at the level of the process of raising awareness for students to create correct opinions in developing oneself to be a good person in society

Forms of raising awareness in practice with Mangala Sutta, 1st Gatha with storytelling, Auspicious No. 1 Not being with a bully, amount 10 stories, Auspicious No. 2 Being in a relationship with a graduate, amounting to 5 stories and Auspicious No. 3 worshiping people who should be worshiped, amounting to 13 stories, totaling 28 stories, To raise awareness for students 20 people who listen and do activities to raise awareness in practice with Mangala Sutta, It was found that after listening to auspicious tales and performing activities, Students understand and recognize the importance and necessity of making friends and respecting adults. This can be seen from interview responses and compare the behavior after learning the Mangala Sutta 1st Gatha.

Keywords: 1. Awareness 2. Wat Pathumwanaram School 3. Practice 4. The Mangala Sutta, 1st Gatha

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการพัฒนานักวิจัย คณาจารย์และปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2564

รายงานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความสามารถอย่างยิ่งจากบุคคลหลายฝ่ายในการให้ความร่วมมือ คำปรึกษา คำแนะนำ ด้วยดีเสมอมา คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ขอบคุณ เป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้สนับสนุนทุนการวิจัยผ่านโครงการพัฒนานักวิจัย คณาจารย์และปรัชญา ประจำปีงบประมาณ 2564

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญที่ได้กรุณาอ่าน ตรวจสอบ และเสนอแนวทางแก้ไขในการวิจัยครั้งนี้

หวังว่ารายงานวิจัยฉบับนี้ จักเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม และโรงเรียนอื่น ๆ ตลอดถึงองค์กรที่นำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ คุณค่าและคุณประโยชน์จากรายงานวิจัยฉบับนี้ ขอโน้มบูชาไว้ในพระศาสนาและเป็นลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยต่อไป

พระมหาวิจิต อคฺคชิตโต
หัวหน้าโครงการวิจัย/และคณะ

15 สิงหาคม 2565

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 สมมติฐานของการวิจัย	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะของการวิจัย	4
1.6 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
1.8 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้	6
2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความตระหนักรู้	7
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักมงคลสูตร คาถาที่ 1	18
2.3 สภาพพื้นที่ที่ทำวิจัย	40
2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	41
2.5 สรุปกรอบแนวความคิด	46
3 วิธีดำเนินการวิจัย	47
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	47
3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	47

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	47
3.4 การทดสอบเครื่องมือ	50
3.5 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	50
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	50
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	51
4.1 ผลการวิเคราะห์ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม ในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1	51
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	62
5.1 สรุปผลการวิจัย	62
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	63
5.3 ข้อเสนอแนะ	66
บรรณานุกรม	67
ภาคผนวก	70
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	71
ภาคผนวก ข ประวัตินักวิจัย	75

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพของสังคมในยุคสมัยปัจจุบัน นับเป็นสังคมที่มีความเจริญแบบโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะความเจริญในรูปแบบหรือด้านถาวรวัตถุ เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การติดต่อสื่อสารโทรคมนาคม และสื่อไอทีด้านคอมพิวเตอร์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วจึงทำให้เกิดภาวะวิกฤตและปัญหาตามมาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาวิกฤติวัฒนธรรม และวิกฤติทางสังคมทำให้ประชาชนและเยาวชนได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งกระทบต่อคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่อันดีเพราะหลายสิบปีที่ผ่านมาเราปล่อยให้กระบวนการศึกษาของชาติเป็นไปตามบุญตามกรรม จนสร้างความสั่นคลอนให้กับสถาบันต่าง ๆ ของชาติในทุก ๆ ด้าน แต่ถ้าเรามองกันให้ลึกซึ้งถึงที่มาของปัญหาซึ่งมักจะเกิดมาคือวิกฤตของสังคม ซึ่งจะต้องเริ่มต้นด้วยการปฏิรูปการศึกษาด้านคนเสียใหม่ คือ ให้มีคุณภาพ มีภูมิปัญญา และคุณธรรมในตัวเอง

พระธรรมโกศาจารย์ (ท่านพุทธทาส) ได้กล่าวไว้ว่า “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะวินาศ” เป็นคำกล่าวที่สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมถอยทางศีลธรรมในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสื่อมถอยทางด้านความประพฤติจริยธรรมของเด็กและเยาวชน ที่มีอยู่ให้เห็นอย่างดาษดื่นในสังคมปัจจุบัน เด็กและเยาวชนนั้นถือเป็นกำลังสำคัญของชาติเนื่องจากประชากรของประเทศจะเป็นเด็กและเยาวชนเสียส่วนใหญ่ และการพัฒนาประเทศจะขึ้นอยู่กับเด็กและเยาวชนเหล่านี้ หากสามารถแก้ไขปรับปรุงเด็กและเยาวชนให้ดีเสียตั้งแต่วันนี้ ในอนาคตประเทศชาติก็จะมีผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพ อยู่ในศีลธรรม เคารพต่อกฎเกณฑ์หรือกฎหมายของสังคม มีความรู้ความสามารถประกอบอาชีพสุจริตรู้จักเสียสละผลประโยชน์ต่อส่วนรวม สังคมและประเทศชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา ที่ถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นที่เด็กนักเรียนทุกคนจะต้องมี และถือว่าเป็นการเรียนรู้อย่างดีชีวิตสามารถเรียนได้ด้วยตนเองเพื่อให้มีจิตสาธารณะ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม และมีความเคารพสถาบัน ควบคู่ไปด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียน รวมถึงโรงเรียนและครูต้องช่วยกันสังเกตพฤติกรรมของเด็กนักเรียนด้วยตลอดถึงปรากฏนโยบายการศึกษาของชาติ ซึ่งดูเหมือนกับว่า เรื่องของคุณธรรมจริยธรรมนั้น เป็นเรื่องที่มีอำนาจในการจัดการศึกษาให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แต่ในทางกลับกันปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมยังคงปรากฏให้อยู่ตลอดเวลาและเหมือนจะรุนแรงขึ้นตามลำดับ เช่น ปัญหาการทะเลาะวิวาทของเด็กอาชีวศึกษา หรือแม้แต่ปัญหาการตบตีกันของเด็กนักเรียนหญิงในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นที่น่าหนักใจเป็นอย่างมาก ยิ่งในช่วงเดือนที่ผ่านมา เป็นข่าวทางสื่อโทรทัศน์และ

หนังสือพิมพ์ติด ๆ กันในหลายกรณี ซึ่งยังไม่รู้ว่าจะหาทางออกและแนวทางแก้ไขกันได้อย่างไร เพราะรู้สึกว่ายานี้ได้หยั่งรากลงลึกเป็นปัญหาที่ไม่รู้จักจบสิ้น ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทำทนายการแก้ปัญหาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่าจะหาทางออกที่ลงตัวอย่างไร ระหว่างประเพณีวัฒนธรรมการรักนวลสงวนตัว ที่หลายคนเห็นว่าล้าสมัย คร่ำครึกับการเปิดเสรีทางความรักของเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาที่ตามมาจากปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนซึ่งมีอยู่อย่างมากมาย นอกจากนี้ปัญหาการติดเกมส์ ก็เป็นปัญหาสำคัญมากในยุคปัจจุบัน เป็นปัญหาที่ดึงเยาวชนออกจากการศึกษา ออกจากคุณธรรมจริยธรรม เด็กและเยาวชนบางคนใช้เวลาอยู่ในร้านเกมหรือโทรศัพท์มากกว่าอยู่โรงเรียน สิ่งที่มาคือการสะสมความรุนแรงจากการเล่นเกม ที่นำไปสู่การแสดงออกด้วยความรุนแรงของเด็กและเยาวชน เช่น การทำร้ายคนขับแท็กซี่เพื่อชิงทรัพย์โดยเลียนแบบมาจากเกมส์ นิสัยที่เอาแต่ชนะไม่รู้จักการแพ้ หรือให้อภัย ปัญหาที่กล่าวมานี้ยังส่งผลถึงปัญหาการไม่สนใจในการศึกษาเล่าเรียน ที่ได้จากผลการเรียนโดยรวมทั้งประเทศของเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นวิชาภาษาอังกฤษ ที่ต่ำทุกทักษะการฟัง การอ่าน การพูด การเขียนวิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งดูเหมือนว่า นับวันปัญหาเหล่านี้ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น จึงเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนในสังคมที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องเด็กและเยาวชน ดูแลเรื่องการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน ทั้งในระบบราชการและองค์กรภาคเอกชน น่าจะทบทวนการทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ผ่านมาว่ามีความสำเร็จหรือล้มเหลวประการใด เป็นสิ่งที่น่าคิดทั้ง ๆ ที่เรามีนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มีกิจกรรมมากมายที่เกี่ยวกับส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษามัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา

สิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการสร้างเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี คือ 1) เวลา ปัญหาของเด็กและเยาวชน ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากพ่อแม่ไม่มีเวลาให้กับลูก เนื่องด้วยภาระในการที่ต้องรีบเร่งออกไปทำงาน กว่ากลับถึงบ้าน ลูกๆ ก็หลับไปแล้ว ทิ้งลูกให้อยู่กับพี่เลี้ยงซึ่งเป็นแม่บ้านตามลำพังจนทำให้เด็ก ๆ ซึ่งเป็นลูกหลานขาดความอบอุ่น ไม่มีที่ปรึกษา หรือเกิดปัญหาพ่อแม่แยกทางกัน ปัจจุบันมีละครที่ได้เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์หลายช่องก็ได้นำเสนอเรื่องราวของชีวิตเด็กและเยาวชนในลักษณะของการสะท้อนความจริงที่เกี่ยวกับปัญหาของเยาวชนในสังคมไทย 2) แหล่งที่อยู่อาศัย ตั้งอยู่ใกล้แหล่งอบายมุข ร้านจำหน่ายสุราของมีนเมา แหล่งการพนัน แหล่งสลิ้ม แหล่งเที่ยวกลางคืน เช่น คาเฟ่ ไนท์คลับ ทำให้เด็กและเยาวชนเห็นรูปแบบของชีวิต แหล่งค้าขายยาเสพติด ฯลฯ จนทำให้เกิดความเคยชินกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นตัวบุคคลและสถานที่ เด็กและเยาวชนบางคนใช้ชีวิตเวียนเข้าเวียนออกบ้านสถานพินิจฯ เหมือนกับเป็นบ้านตัวเอง เพราะทนร่วมอยู่กับสังคมภายนอกหรือ 3) สื่อสารเทคโนโลยีในรูปแบบต่างๆ ที่ทำให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชน เกิดกระแสวัฒนธรรมเบี่ยงเบนในโลกไวไฟ (World Wifi) ทำให้เด็กและเยาวชนมีการบริโภคในการใช้โทรศัพท์มือถือแทนการคบเพื่อนหรือคบมิตรโดยตรงกันมากขึ้น เด็กและเยาวชนทั่วโลกสามารถที่จะติดต่อกันโดยผ่าน

โปรแกรมสำเร็จเช่น facebook line Instagram twitter และ email โลกดูแคบไปถนัดตาบนหน้าจอคอมพิวเตอร์ จึงเกิดปัญหาแบบใหม่ในสังคมปัจจุบัน ที่เกิดจากการเล่นเกมคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์แบบใหม่ กลายเป็นสิ่งเสพติดอีกรูปแบบหนึ่งที่เด็กและเยาวชนในสังคมปัจจุบันเสพติด ก็คือ โรคติดคอมฯ จนแทบจะไม่กิน ไม่นอน ไม่ไปเรียนหนังสือ ไม่ช่วยทำงาน ฯลฯ อีกอย่างหนึ่งการรู้จักเพื่อนในโลกออนไลน์ทาง facebook line หรือ Instagram กลายเป็นการคบเพื่อนหรือคบมิตรที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนโดยสิ้นเชิง เพราะเป็นการรู้จักและเป็นเพื่อนกันทางคอม โดยที่ไม่ได้เคยเห็นตัวหรือเห็นหน้ากันด้วยซ้ำ เด็กและเยาวชน 1 คน อาจจะมีเพื่อนที่คบกันทาง line หรือ facebook ได้ถึง 1,000 - 5,000 คน และเกิดกระแสพฤติกรรมการชื่นชมในตัวดารหรือศิลปิน ด้วยการเข้าไป like เป็นพฤติกรรมทางจิตวิทยาอีกอย่างหนึ่งที่สังคมควรจะได้ศึกษาว่าจะเกิดผลดีหรือเกิดผลเสียบนทางวัฒนธรรมของไทยหรือไม่ สถาบันหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง เช่นกระทรวงวัฒนธรรม ควรที่จะได้ทำการศึกษาหรือตั้งชุดทำงานเป็นคณะกรรมการเพื่อเฝ้าติดตามระวังวัฒนธรรมในการบริโภคใช้สื่อทางออนไลน์ของเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษาว่าจะมีผลต่อสุขภาพจิตอย่างไรบ้าง

ตามนัยแห่งมงคล 38 ประการ ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้เว้นจากการคบหากับคนพาลว่าเป็นมงคลสูงสุดเป็นปฐมบทตามความแห่งมงคลสูตรที่ทรงแสดงไว้ การคบมิตรหรือคบเพื่อน เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากต่อเด็กและเยาวชนในโครงสร้างของระบบสังคมพื้นฐาน เด็กๆ จะเริ่มต้นการเรียนรู้จักสังคมตั้งแต่ในระดับครอบครัว โดยมีพ่อแม่คอยเป็นที่เลี้ยงคอยให้คำชี้แนะนำพราสอนให้แยกแยะเรียนรู้จักวัฒนธรรม ประเพณี ความกตัญญูรู้คุณต่อบุคคลที่กระทำดีต่อเรา สถาบันครอบครัวถือเป็นสถาบันแรกที่จะช่วยหล่อหลอมคุณธรรมให้กับเด็กและเยาวชน ถ้าครอบครัวให้ความอบอุ่นแก่ลูกหลานดี เด็กๆ ก็จะกลายเป็นเยาวชนที่ดี แต่ถ้าตรงกันข้ามพ่อแม่กับละเลยไม่สนใจหรือไม่มีเวลาให้กับลูก ๆ ก็จะทำให้เกิดปัญหาได้นอกจากนั้นสถาบันการศึกษา คือ โรงเรียน ก็มีบทบาทในฐานะสถาบันที่ 2 ที่เด็กและเยาวชนได้รู้จักโลกภายนอก ได้รู้จักครู ได้รู้จักเพื่อน ได้เรียนรู้จักกัน ซึ่งแน่นอนว่าในบรรดาเด็ก ๆ ทั้งหมด ก็ย่อมต้องมีทั้งคนดีและคนไม่ดีคละเคล้ากัน การคบมิตรหรือการคบเพื่อน ถ้าระบบสังคมพื้นฐานคือครอบครัวไม่ดี ก็จะส่งผลให้การคบเพื่อนที่โรงเรียนไม่ดีตามไปด้วย

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าจำเป็นต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชาติ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เพื่อให้เขาเป็นคนดีมีการกระทำในสิ่งที่สังคมต้องการ มีคุณลักษณะของบุคคลที่พึงประสงค์ของสังคมสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่าการพัฒนานั้นควรกระทำให้ครบถ้วนทั้งทางวัตถุและจิตใจ คือ ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมและทางสติปัญญา เพราะวัตถุเป็นเครื่องมือที่ให้ความสะดวกสมบูรณ์ในทางกาย ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม เป็นเครื่องกำหนดการใช้เครื่องมือนี้ให้ถูกให้ควร และการที่เยาวชนจะเป็นคนดีของสังคมนั้น ต้องมาจากพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันที่มี

ความสำคัญมากที่สุด ดังนั้น การได้ศึกษาแนะนำหลักธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตร คาถาที่ 1 มีการไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต และการบูชาบุคคลที่ควรบูชา มาส่งเสริม ปลุกฝังเด็กและเยาวชน ให้เกิดความตระหนักรู้ในการคบเพื่อนและเคารพบูชาต่อผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นการหล่อหลอมเยาวชนในปัจจุบัน ให้เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีปัญญาควบคุมคุณธรรม และมีคุณภาพของสังคมไทยต่อไป

1.2 ปัญหาวิจัย

1.2.1 ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1

1.3.2 เพื่อสร้างความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

1.4.1 นักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามมีความตระหนักรู้และการปฏิบัติตนที่ดีตามหลักมงคลสูตร คาถาที่ 1

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะของการวิจัย

1.5.1 ความตระหนักรู้ หมายถึง การมีความรู้ การรับรู้ ความเข้าใจและมีความสามารถในการนำหลักธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตร คาถา ที่ 1 มาปฏิบัติเพื่อการพัฒนาการเรียนและการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม

1.5.2 นักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม หมายถึง นักเรียนชายและหญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดปทุมวนาราม แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

1.5.3 การปฏิบัติ หมายถึง การนำหลักธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตร คาถาที่ 1 มาปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาทางกาย วาจา ใจ และปัญญา เพื่อพัฒนานักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามให้มีความตระหนักรู้ ตื่นรู้ และเป็นเยาวชนที่ดี

1.5.4 มงคลสูตร หมายถึง พระสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ในมงคลสูตร มีปรากฏในพระไตรปิฎก เล่มที่ 25 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ประกอบด้วยหลักมลล 38 ประการ เฉพาะในงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะมงคล คาถาที่ 1

1.5.5 มงคลคาถาที่ 1 หมายถึง มงคล 3 ประการ คือ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต และการบูชาบุคคลที่ควรบูชา เป็นมงคลอันสูงสุด

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา ไว้ดังนี้

1.6.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลทั่วไปในระดับปฐมภูมิ คือ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ และข้อมูลในระดับทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา หนังสือ ตำราวิจัย บทความทางวิชาการ และเว็บไซต์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1

1.6.2 ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรต้น คือข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล ได้แก่ ช่วงชั้นการเรียนรู้ เพศ อายุ ความรู้ความเข้าใจเรื่องมงคลสูตร ตัวแปรตาม คือ นักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามมีความตระหนักรู้ในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 คือ มีความตระหนักรู้เรื่องการไม่คบคนพาล มีความตระหนักรู้เรื่องการคบบัณฑิต และมีความตระหนักรู้เรื่องการบูชาบุคคลที่ควรบูชา

1.6.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดปทุมวนาราม จำนวน 20 คน

1.6.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่โรงเรียนวัดปทุมวนาราม แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

1.6.5 ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการวิจัยในครั้งนี้ ระหว่างวันที่ 19 ตุลาคม 2564 สิ้นสุดวันที่ 30 กันยายน 2565

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.7.1 นักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม มีความตระหนักรู้และสามารถปฏิบัติตามหลักมงคลสูตร คาถาที่ 1

1.8 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

1.8.1 โรงเรียนวัดปทุมวนาราม แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 นี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาสาระที่สำคัญในการศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความตระหนักรู้
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักมงคลสูตร คาถาที่ 1
- 2.3 สภาพพื้นที่ที่ทำวิจัย
- 2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความตระหนักรู้

2.1.1 ความหมายของความตระหนักรู้

ความตระหนักรู้ (Awareness) เป็นแนวคิดเชิงจิตวิทยา (Psychological Approach) ผสมผสานกับแนวคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavior Science) ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายความสำคัญ และหลักการแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความตระหนักรู้ ดังนี้

พจนานุกรมทางการศึกษา (Dictionary of Education) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความตระหนักรู้ หมายถึง การกระทำที่แสดงว่าจำได้ รับรู้ หรือมีความรู้ มีความสำนึก (Consciousness)

พจนานุกรมเวบสเตอร์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความตระหนักรู้ หมายถึง ลักษณะหรือสภาพของความรู้สึกตัว รู้สำนึกหรือระวางระไว การรู้จักคิดหรือความสำนึกทางสังคมและการเมืองในระดับสูง

ประพล มลิณฑจินดา (2541) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง การแสดงออกซึ่งความรู้สึก ความคิดเห็น ความสำนึก เป็นภาวะที่บุคคลเข้าใจและประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับตนเองได้ โดยอาศัยระยะเวลา เหตุการณ์ ประสบการณ์หรือสภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยทำให้คนเกิดความตระหนัก

มยุรี บุญเยี่ยม (2545) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง การที่บุคคล แสดงถึงการรับรู้การคิดได้ และการแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบเมื่อเผชิญปัญหา เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

เริงชัย คงสง (2547) กล่าวว่า ความตระหนัก (Awareness) เป็นสภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความสำนึก ความรู้สึกนึกคิดและความปรารถนาต่าง ๆ ของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่ง โดยมีเหตุการณ์ สภาพแวดล้อมในสังคม หรือสิ่งเร้าจากภายนอกเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดความตระหนัก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความตระหนักมีความหมายใกล้เคียงกับความสำนึกนั่นเอง

ณัฐพัชร์ ทองคำ (2549) กล่าวว่า ความตระหนัก (Awareness) เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายใน อันเนื่องมาจากการที่บุคคลเคยรับรู้ มีความเข้าใจ มีประสบการณ์ โดยประเมินจากการเผชิญสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และพร้อมต่อการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่องานนั้นตามความรู้สึก

กุลวดี สุธหล้า (2550) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง การแสดงออกซึ่งความรู้สึก ความคิดเห็น ความสำนึก เป็นภาวะที่บุคคลเข้าใจและประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับตนเองได้โดยอาศัยระยะเวลา เหตุการณ์ ประสบการณ์ หรือสภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยทำให้คนเกิดความตระหนัก

Bloom (1971, อ้างถึงในวิมลพรรณ อาภาเวท และฉันทนา ปาปัดถา, 2554, หน้า 15) กล่าวว่า ความตระหนัก (Awareness) คือ ความรู้สึกใคร่ครวญที่มีความจำเป็นต้องทำ หรือเห็นด้วยหรือคล้อยตามจนแสดงออกในลักษณะการปฏิบัติ เป็นขั้นต่ำสุดของภาคอารมณ์ และความรู้สึกความตระหนักเกือบคล้ายความรู้ ตรงที่ทั้งความรู้และความตระหนักต่างไม่เน้นที่ลักษณะของสิ่งเร้า แต่ความตระหนักต่างกับความรู้ตรงที่ ความตระหนักไม่จำเป็นต้องเน้นปรากฏการณ์ หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความตระหนักจะเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้าให้เกิดความตระหนัก

Goods (1973, อ้างถึงในปารวีร์ บุษบาตรี, 2555) กล่าวว่า ความตระหนักคือ การกระทำที่แสดงว่าจำได้ การรับรู้ หรือมีความรู้และความตระหนัก มีความหมายเหมือนกับสามัญสำนึก (Consciousness)

กล่าวโดยสรุป ความตระรู้ (Awareness) คือ การรับรู้ ซึ่งเป็นการประมวลผลมาจากประสบการณ์ในอดีตที่เคยเผชิญ ที่เคยรับรู้มา หรือจากจิตสำนึก โดยอาศัยสิ่งเร้าจากภายนอก สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ ระยะเวลา มาเป็นส่วนในกระบวนการประมวลผลให้เกิดความตระหนักที่เกิดจากการที่บุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อมแล้วเกิดการรับรู้ แล้วนำไปสู่การเรียนรู้และความตระหนักตามลำดับ ซึ่งการเรียนรู้และเกิดความตระหนักจะนำไปสู่ความพร้อมที่จะแสดงการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมต่อไป

2.1.2 ขั้นตอนและกระบวนการเกิดความตระหนัก

ความตระหนักเป็นเรื่องของความสำนึก ความรู้ตัว ความเข้าใจของบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลประสบหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัว ดังนั้น ความตระหนักจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสัมผัสกับสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อมแล้ว จะเกิดการรับรู้ (Perceptions) ขึ้น และนำไปสู่การเกิดความคิด

รวบยอด การเรียนรู้ ความตระหนัก ตามลำดับ การเรียนรู้และความตระหนักนำไปสู่การกระทำหรือแสดงเป็นพฤติกรรม ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการเกิดความตระหนัก

จะเห็นว่า ความตระหนักเป็นผลมาจากกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า หรือสัมผัสจากสิ่งเร้าแล้วจะเกิดการรับรู้ เมื่อรับรู้ขั้นต่อไปก็จะเข้าใจในสิ่งเร้านั้น คือ เกิดความคิดรวบยอดและนำไปสู่การเรียนรู้ คือการมีความรู้ในสิ่งนั้น และนำไปสู่การเกิดความตระหนักในที่สุด ซึ่งความรู้และความตระหนักต่างก็นำไปสู่การกระทำ หรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งเร้านั้น ๆ ความตระหนักของบุคคลจะเกิดขึ้นได้บุคคลนั้นจะต้องผ่านการมีความรู้มาก่อน ดังนั้น การเรียนรู้ที่มีจุดหมายเพื่อให้บุคคลมองเห็นความสำคัญ ความรับผิดชอบ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นจะส่งผลและทำให้บุคคลเกิดความตระหนักต่อสิ่งนั้น ๆ ไปในที่สุด (อัครา วัฒนโยธิน, 2553)

2.1.3 ความสำคัญของความตระหนักรู้

Benjamin S. Bloom (อ้างถึงในศิริกาญจน์ ศิริเลข, 2551) ได้แบ่งพฤติกรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เจตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทั้ง 3 ประเภทข้างต้น ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวจะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมา 3 ด้าน คือ ความรู้ (Knowledge) ทศนคติ (Attitude) และการปฏิบัติ (Practice) ตามลำดับ ในส่วนของความตระหนัก ซึ่งเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของพฤติกรรมด้านเจตคตินั้นจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทั้ง 3 ประเภท คือ พฤติกรรมด้านทักษะพิสัยซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกและสังเกตได้นั้นจะต้องอาศัยพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย และพฤติกรรมด้านเจตพิสัยเป็นส่วนประกอบ (ประกาเพ็ญ สุวรรณ, 2526) ซึ่งจะเป็นได้ว่า ความตระหนักเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสัมพันธ์กับการปฏิบัติของบุคคล กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าต่าง ๆ อันได้แก่ ความรู้ข้อเท็จจริง ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ จะส่งผลให้บุคคลนั้นเกิดความตระหนักและทัศนคติตลอดจนเกิดการปฏิบัติในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของโคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ที่กล่าวว่า คนมีจิตสำนึกและมีเหตุผลในการปฏิบัติหลักจริยธรรมอยู่ 6 ระดับ ได้แก่ ปฏิบัติตามเพราะความกลัวได้รับผลประโยชน์ตอบแทน ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับว่าเป็นคนดี สิ่งนั้นเป็นกฎเกณฑ์ของสังคมที่จะต้องทำตาม ตระหนักถึงหลักการที่จะต้องทำตามคำมั่นสัญญา และปฏิบัติตามเพราะมีความสำนึกรับผิดชอบชั่วดี ผู้ที่ได้รับพัฒนาจริยธรรมจนถึงระดับที่ 6 จะเป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และ ไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม แต่การที่จะก้าวไปถึงจริยธรรมขั้นที่ 6 ได้นั้น ควรดำเนินการตามแนวทาง ดังนี้

- 1) ปลูกฝังความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ถ้าคนคิดได้ว่าธรรมชาติคือสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิต ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน คนก็จะช่วยกันดูแล ไม่ทำลาย ไม่เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ดังกล่าว

2) การปลูกฝังให้รู้จักประมาณในการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรให้พอดีกับความ ต้องการ จะช่วยลดการสูญเสียทรัพยากร และทำให้มีทรัพยากรเหลือใช้อย่างยาวนาน ผู้นำสังคมควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

3) การใช้มาตรการที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม เช่น ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ กฎหมายอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4) การพัฒนาโครงการต่าง ๆ ไม่ควรเน้นหนักในด้านเศรษฐกิจมากเกินไป เพราะจะทำให้มีการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างสิ้นเปลือง ควรพัฒนาจิตสำนึกของคนในสังคมควบคู่กันไปด้วย

ชูชาติ ลีสุวรรณ (อ้างถึงในศิริกาญจน์ ศิริเลข, 2551) กล่าวว่า การให้การศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้รับการปลูกฝังให้มีความตระหนักในปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1) ความตระหนัก (Awareness) เพื่อช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มสังคมมีความตระหนักและความรู้สึกไวต่อสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ รวมถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องด้วย

2) ความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) เพื่อช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มสังคม มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานต่อสิ่งแวดล้อมและปัญหาที่เกี่ยวข้องและแสดงความรับผิดชอบเพื่อเผชิญกับปัญหา

3) ทศนคติ (Attitude) เพื่อช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มสังคมมีค่านิยมทางสังคมมีความรู้สึกที่มั่นคงต่อสิ่งแวดล้อม และมีแรงจูงใจในอันที่จะให้ความร่วมมืออย่างแข็งขันในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

4) ทักษะ (Skill) เพื่อให้บุคคลหรือสังคมมีทักษะในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

5) ความสามารถในการประเมินผล (Evaluation Ability) เพื่อให้บุคคลและสังคมสามารถจะประเมินเครื่องมือทางสิ่งแวดล้อมและโปรแกรมทางการศึกษาในรูปแบบของนิเวศวิทยา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม จริยธรรม และปัจจัยทางการศึกษา

6) การให้ความร่วมมือ (Participate) เพื่อให้บุคคลและกลุ่มสังคมพัฒนาความรู้สึกของความรับผิดชอบ และพิจารณาถึงปัญหาเร่งด่วนทางสิ่งแวดล้อมเพื่อให้แน่ใจว่ามีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาเหล่านั้น

2.1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนัก

บัณฑิต จุฬาศัย (2528) กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของแต่ละบุคคลไว้ 3 ประการ ได้แก่

1) ประสบการณ์การรับรู้ที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทั้งในอดีตที่ผ่านมาและในชีวิตประจำวัน การรับรู้เรื่องราวใด ๆ ขึ้นอยู่กับความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ประสบการณ์ที่ได้พบเห็นจะมีผลกระทบโดยตรง ทำให้เกิดการรับรู้ในระดับต่าง ๆ

2) ความใส่ใจและการให้คุณค่า ในเรื่องที่จะรับรู้ ซึ่งแปรเปลี่ยนได้หลายระดับ ตั้งแต่ความจำเป็น ความต้องการ ความคาดหวัง ความสนใจและอารมณ์

3) ลักษณะรูปแบบของเรื่องที่จะรับรู้ นอกจากการรับรู้ของบุคคลจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเอาใจใส่และการให้คุณค่าในเรื่องที่จะรับรู้และยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของสิ่งหรือเรื่องที่จะรับรู้ เนื่องจากความตระหนักของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับารรับรู้ของบุคคลนั้น ๆ

สื่อหรือสิ่งเร้าถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้บุคคลเกิดความตระหนักได้นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่จะส่งผลต่อการเกิดความตระหนักของบุคคล มีรายละเอียดดังนี้ (ณัฐยา พัวพัต, 2549)

1) ประสบการณ์ที่มีต่อการรับรู้

2) ความเคยชินต่อสภาพแวดล้อม ถ้าบุคคลใดที่มีความเคยชินต่อสภาพแวดล้อมจะมีผลทำให้บุคคลนั้นไม่ตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

3) ความใส่ใจและการให้คุณค่า ถ้ามีความใส่ใจในเรื่องใดมากก็就会有ความตระหนักในเรื่องนั้นมากขึ้น

4) ลักษณะและรูปแบบของสิ่งเร้า ถ้าสิ่งเร้าเหล่านั้นสามารถทำให้ผู้พบเห็นเกิดความสนใจ ย่อมทำให้ผู้พบเห็นเกิดการรับรู้และตระหนักขึ้น

5) ระยะเวลาและความถี่ในการรับรู้ ถ้าได้รับการรับรู้บ่อยครั้งเท่าไรหรือนานเท่าไรก็ยิ่งทำให้มีโอกาสเกิดความตระหนักได้มากขึ้นเท่านั้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนัก สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังที่สตีลีย์ วงษ์สุวรรณ (2525) กล่าวไว้คือ

1) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ลักษณะของสิ่งเร้าที่ทำให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะรับรู้อันจะนำไปสู่ความตระหนักต่อไป

2) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ลักษณะของบุคคล บุคคลจะเกิดความตระหนักต่อปรากฏการณ์อย่างไรใดอย่างหนึ่งมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ด้าน คือ

2.1) ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ สมรรถภาพของอวัยวะสัมผัส หู ตา จมูก ปาก

2.2) ปัจจัยด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความรู้เดิม การสังเกตพิจารณา ความสนใจ และความพร้อมที่จะรับรู้ และเห็นคุณค่า เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีอิทธิพลทำให้เกิดความตระหนักแตกต่างกัน

ดังนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักของมนุษย์นั้น สามารถจำแนกออกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

1) ปัจจัยภายนอก ที่ประกอบด้วยสิ่งเร้าต่างๆ ที่ส่งผลให้บุคคลสนใจรับรู้ และนำไปสู่ความรู้สึกตระหนักต่อสิ่งนั้น และ 2) ปัจจัยภายใน ที่เกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ และนำไปสู่ความสนใจ การสังเกต และการพิจารณาที่จะส่งผลให้เกิดความตระหนักต่อไป

2.1.5 การวัดความตระหนักรู้

ความตระหนักรู้ (Awareness) เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับความรู้สึกสำนึกว่าสิ่งนั้นอยู่ (Conscious of something) จำแนกและรับรู้ (Cognitive) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ละเอียดอ่อนเกี่ยวกับด้านความรู้สึก อารมณ์ ดังนั้น การวัดและประเมินผลจึงต้องมีหลักการและ วิธีการ ตลอดจนเทคนิคเฉพาะ จึงจะวัดความรู้และอารมณ์ซึ่งมีหลายวิธีด้วยกัน (ชวาล แพรรัตกุล, 2526) คือ

1) วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) อาจเป็นการสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างคำถามที่แน่นอน โดยสร้างคำถามและมีคำตอบให้เลือกเหมือน ๆ กับแบบสอบถามชนิดเลือกตอบและคำถามจะต้องตั้งไว้ก่อน จัดเรียงลำดับก่อนหลังไว้เป็นอย่างดี หรืออาจเป็นแบบไม่มีโครงสร้างคำถาม (Unstructured item) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดไว้แต่เพียงหัวข้อใหญ่ ๆ ให้ผู้ตอบมีโอกาสตอบอย่างอิสระ และคำถามก็เป็นไปตามโอกาสอำนวยในขณะที่สนทนากัน

2) แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสอบถามอาจเป็นแบบปลายปิดหรือปลายเปิด หรือเป็นแบบผสมระหว่างปลายปิดและปลายเปิด ก็ได้

3) แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เป็นเครื่องมือวัดชนิดที่ให้ตรวจสอบว่าเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือมี ไม่มี สิ่งที่กำหนดตามรายการอาจอยู่ในรูปของการทำเครื่องหมายตอบหรือ เลือกว่าใช่ ไม่ใช่ ก็ได้

4) มาตรวัดคุณภาพ (Rating Scale) เครื่องมือชนิดนี้เหมาะสำหรับวัดอารมณ์ และความรู้สึก ที่ต้องการทราบความเข้ม (Intensity) ว่ามีมากน้อยเพียงใดในเรื่องนั้น

5) การใช้ความหมายภาษา (Semantic Differential Technique: SD) เทคนิคการวัดโดยใช้ความหมายของภาษาของชาลส์ อี ออสกู๊ด (Charles E. Osgood) เป็นเครื่องมือวัดได้ครอบคลุมชนิดหนึ่ง

นอกจากนี้ สิ่งที่กำหนดตามรายการอาจแบ่งเป็นข้อคำถาม จอห์น ดับเบิลยู เบส ได้กล่าวถึงข้อคำถามว่าประกอบด้วยคำถามเชิงบวกและคำถามเชิงลบ ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนนตามวิธีของลิเคอร์ท คือ

คำถามเชิงบวกให้คะแนน ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน
เห็นด้วยมาก	4	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน

คำถามเชิงลบให้คะแนน ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน
เห็นด้วยมาก	2	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน

4) มาตรการวัดอันดับคุณภาพ (Rating Scale) เครื่องมือชนิดนี้เหมาะสำหรับวัดอารมณ์และความรู้สึกที่ต้องการทราบความเข้ม (Intensity) ว่ามีมากน้อยเพียงใดในเรื่องนั้น ๆ

5) การใช้ความหมายของภาษา (Semantic Differential Technique; S.D) เทคนิคการวัด โดยให้ความหมายภาษาของซาลส์ ออสกุด เป็นเครื่องมือที่วัดครอบคลุมมากชนิดหนึ่งเครื่องมือวัดชนิดนี้จะประกอบด้วย “เรื่อง” ซึ่งถือเป็น “สิ่งก้ำ” และจะมีคุณศัพท์ที่ตรงกันข้ามเป็นคู่ ๆ ประกอบด้วยสิ่งก้ำนั้นหลายคู่ แต่ละคู่มี 2 ขั้ว ช่วงห่างระหว่าง 2 ขั้วจะแบ่งด้วยตัวเลข ถ้าใกล้ข้างใดมากก็จะมีลักษณะตามคุณศัพท์ของขั้วนั้นมาก คุณศัพท์ที่ประกอบเป็น 2 ขั้วนี้ แยกออกเป็น 3 พวกใหญ่ ๆ คือ พวกที่เกี่ยวกับการประเมินค่า (Evaluation) พวกที่เกี่ยวกับศักยภาพ (Potential) และพวกที่เกี่ยวกับกิจกรรม (Activity)

2.1.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ

Good (1973) ให้ความหมายว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริง ความจริง กฎเกณฑ์และข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับและเก็บรวบรวมสะสมไว้จากมวลประสบการณ์ต่าง ๆ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2530) กล่าวว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมเบื้องต้นที่ผู้เรียนสามารถ จำได้หรือระลึกได้ โดยการมองเห็น ได้ยิน ความรู้ในขั้นนี้ คือ ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ คำจำกัดความ เป็นต้นเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติ และทักษะความรู้ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ในแต่ละสาขาวิชา

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ให้ความหมายว่า ความรู้ คือสิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติ และทักษะความรู้ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับจากประสบการณ์ในแต่ละสาขาวิชา

กาญจนา แก้วเทพ (2547) กล่าวว่า ความรู้ (Knowledge) เป็นถ้อยคำที่กล่าวถึงสภาพความจริงที่ก้าวขึ้นมาอีกระดับหนึ่งเป็นระดับที่สาม (ต่อเนื่องจากระดับสารสนเทศ) ถ้อยคำที่จะเรียกว่าเป็นความรู้นั้นจะต้องเพิ่มคุณสมบัติของสารสนเทศที่ต้องผ่านกระบวนการปรุงแต่ง/จัดระบบเพิ่มเติม คือ

1) ต้องมีกระบวนการจัดระบบที่ประณีตมากยิ่งขึ้น เช่น มีการอ้างอิงกับข้อความที่อาจจะผ่านการพิสูจน์มาแล้ว มีความเชื่อมโยงอย่างเป็นเหตุเป็นผลระหว่างสารสนเทศกันเอง

2) ต้องมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causal Order) ซึ่งหมายความว่า สามารถสรุปได้ว่าอะไร เป็นสิ่งที่มาก่อน (สาเหตุ) อะไรที่ตามมาทีหลัง (เป็นผล) กล่าวคือ มีลำดับของเวลา (Time-Series)

3) ต้องมีความสม่ำเสมอ (Regularity) กล่าวคือ ข้อความที่กล่าวถึงความเป็นจริงนั้นต้องเป็น ความจริงทั่ว ๆ ไป ไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะเป็นครั้งคราวหรือเป็นกรณียกเว้น

กล่าวโดยสรุป ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากประสบการณ์ต่างๆ จากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า การปฏิบัติ จนกระทั่งเกิดความรู้ความเข้าใจที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

2.1.7 ระดับความรู้

Bloom, et al. (1971) ได้แบ่งระดับความรู้ความสามารถทางสติปัญญา (Cognitive Domain) ออกเป็น 6 ระดับ เรียงจากง่ายไปสู่ยาก ดังนี้

1) ระดับความรู้ (Knowledge) หมายถึง การเรียนรู้ในลักษณะการจำและระลึกได้ที่มี ความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่างๆ

2) ระดับความเข้าใจ (Comprehensive) หมายถึง การแสดงออกของพฤติกรรมจากการทำ บางสิ่งบางอย่างเพื่อสื่อความหมาย และสามารถแปล สรุป ขยายความการสื่อความหมายนั้นได้

3) ระดับการนำไปใช้ (Application) คือ การนำความรู้ที่เป็นข้อมูล ข้อเท็จจริงตลอดจน ความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปแบบระดับการวิเคราะห์ (Analysis) คือ การ พิจารณาแยกแยะเอาออกเป็นส่วนย่อย ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน

5) ระดับการสังเคราะห์ (Synthesis) คือความสามารถในการรวบรวมข้อมูลส่วนประกอบ ย่อย ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์

6) ระดับการประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับค่านิยม ความคิด ผลงาน คำตอบ วิธีการ และเนื้อหาสาระเพื่อหาวัตถุประสงค์บางอย่างโดยมีกฎเกณฑ์ พิจารณาที่เชื่อถือได้

นอกจากนี้ยังได้มีนักวิชาการจัดระดับความรู้ออกเป็น 4 ระดับ (สารนุกรมเสรี, 2553) คือ

1) ความรู้เชิงทฤษฎี (Know-What) เป็นความรู้เชิงข้อเท็จจริง รู้อะไร เป็นอะไร จะพบในผู้ที่ สำเร็จการศึกษามาใหม่ๆ ที่มีความรู้โดยเฉพาะความรู้ที่จำมาได้จากความรู้ชัดแจ้งซึ่งได้จากการได้ เรียนมาก แต่เวลาทำงาน ก็จะไม่มั่นใจ มักจะปรึกษารุ่นพี่ก่อน

2) ความรู้เชิงทฤษฎีและเชิงบริบท (Know-How) เป็นความรู้เชื่อมโยงกับโลกของความเป็น จริง ภายใต้สภาพความเป็นจริงที่ซับซ้อนสามารถนำเอาความรู้ชัดแจ้งที่ได้มา ประยุกต์ใช้ตามบริบท ของตนเองได้ มักพบในคนที่ทำงานไปหลายๆปีจนเกิดความรู้ฝังลึกที่เป็นทักษะหรือประสบการณ์มาก ขึ้น

3) ความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผล (Know-Why) เป็นความรู้เชิงเหตุผลระหว่างเรื่องราวหรือ เหตุการณ์ต่างๆ ผลของประสบการณ์แก้ปัญหาที่ซับซ้อน และนำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กับผู้อื่น เป็นผู้ทำงานมาระยะหนึ่งแล้วเกิดความรู้ฝังลึก สามารถถอดความรู้ฝังลึกของตนเองมา แลกเปลี่ยนกับผู้อื่นหรือถ่ายทอดให้ผู้อื่น ได้พร้อมทั้งรับเอาความรู้จากผู้อื่นไปปรับใช้ในบริบทของตนเองได้

4) ความรู้ในระดับคุณค่า ความเชื่อ (Care-Why) เป็นความรู้ในลักษณะของความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ที่ซับซ้อนมาจากภายในตนเองจะเป็นผู้ที่สามารถสกัด ประมวล วิเคราะห์ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ กับความรู้ที่ตนเองได้รับมาสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาได้ เช่น สร้างตัวแบบหรือทฤษฎีใหม่หรือนวัตกรรม ขึ้นมาใช้ในการทำงานได้

2.1.8 ประเภทของความรู้

ความรู้สามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้สองประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้แฝงเร้น หรือความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ความรู้ชัดแจ้งคือ ความรู้ที่เขียนอธิบายออกมาเป็นตัวอักษร เช่น คู่มือปฏิบัติงาน หนังสือ ตำรา เว็บไซต์ Blog ฯลฯ ส่วนความรู้แฝงเร้นคือความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ไม่ได้ถอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร หรือบางครั้งก็ไม่สามารถถอดเป็นลายลักษณ์อักษรได้ ความรู้ที่สำคัญส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นความรู้แฝงเร้น อยู่ในคนทำงาน และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่อง จึงต้องอาศัยกลไกแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้คนได้พบกัน สร้างความไว้วางใจกัน และถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันและกัน

1) ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่รวบรวมได้ง่าย จัดระบบและถ่ายโอน โดยใช้วิธีการดิจิทัล มีลักษณะเป็นวัตถุวิสัย (Objective) เป็นทฤษฎี สามารถแปลงเป็นรหัสในการถ่ายทอดโดยวิธีการที่เป็นทางการ ไม่จำเป็นต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ เช่น นโยบายขององค์กร กระบวนการทำงาน ซอฟต์แวร์ เอกสาร และกลยุทธ์ เป้าหมายและความสามารถขององค์กร

ความรู้ยังมีลักษณะไม่ชัดแจ้งมากเท่าไร การถ่ายโอนความรู้ยิ่งกระทำได้ยากเท่านั้น ดังนั้นบางคนจึงเรียกความรู้ประเภทนี้ว่าเป็นความรู้แบบเหนียว (Sticky knowledge) หรือความรู้แบบฝังอยู่ภายใน (Embedded Knowledge) ส่วนความรู้แบบชัดแจ้งมีการถ่ายโอนและแบ่งปันง่าย จึงมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า ความรู้แบบรั่วไหลได้ง่าย (Leaky Knowledge) ความสัมพันธ์ของความรู้ทั้งสองประเภทเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน (Mutually Constituted) เนื่องจากความรู้แบบฝังลึกเป็นส่วนประกอบของความรู้ทั้งหมด และสามารถแปลงให้เป็นความรู้แบบชัดแจ้ง โดยการสื่อสารด้วยคำพูด

ตามรูปแบบของเซซี (SECI Mode) (ของ Nonaka และ Takeuchi) ความรู้ทั้งแบบแฝงเร้น และแบบชัดแจ้งจะมีการแปรเปลี่ยนถ่ายทอดไปตามกลไกต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถอดความรู้ การผสมผสานความรู้ และการซึมซับความรู้การจัดการความรู้นั้นมีหลายรูปแบบ มีหลากหลายโมเดล แต่ที่น่าสนใจ คือ การจัดการความรู้ ที่ทำให้คนเคารพศักดิ์ศรีของคนอื่น เป็นรูปแบบการ

จัดการความรู้ที่เชื่อว่า ทุกคนมีความรู้ปฏิบัติในระดับความชำนาญที่ต่างกัน เคารพความรู้ที่อยู่ในคน เพราะหากถ้าเคารพความรู้ในตำราวิชาการอย่างเดียว นั้น ก็เท่ากับว่าเป็นการมองว่า คนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ เป็นคนที่ไม่มีความรู้

2) ความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ไม่สามารถอธิบายโดยใช้คำพูดได้ มีรากฐานมาจากการกระทำและประสบการณ์ มีลักษณะเป็นความเชื่อ ทักษะ และเป็นอัตวิสัย (Subjective) ต้องการการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญ มีลักษณะเป็นเรื่องส่วนบุคคล มีบริบทเฉพาะ (Context-specific) ทำให้เป็นทางการและสื่อสารยาก เช่น วิจารณ์ญาณ ความลับทาง การค้า วัฒนธรรมองค์กร ทักษะ ความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ การเรียนรู้ขององค์กร ความสามารถในการชิม ไวน์หรือกระทั่งทักษะในการสังเกตเปลวควันจากปล่องโรงงานว่ามีปัญหาในกระบวนการ ผลิตหรือไม่

2.1.9 การวัดความรู้

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์ (2531) ได้แบ่งแบบทดสอบความรู้ตามลักษณะการตอบเป็น 2 ชนิด คือ

1) แบบความเรียง หรือแบบอัตนัย (Subjective Test) เป็นรูปแบบที่ผู้ตอบต้องใช้ความสามารถในการบรรยาย อธิบาย และแสดงเหตุผลตามความคิดเห็นของตน

2) แบบเลือกตอบหรือปรนัย (Objective Test) แบ่งเป็น

2.1) แบบตอบสั้น (Short Answer Term) เป็นรูปแบบที่ผู้ตอบต้องหาคำตอบเอง

2.2) แบบเลือกตอบตามชนิด 2 ตัวเลือก โดยกำหนดข้อความมาให้ แล้วให้ตอบถูกหรือผิด ใช่หรือไม่ใช่ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แบบทดสอบถูก-ผิด (True or False Item)

2.3) แบบจับคู่ (Matching Test) โดยกำหนดคำหรือข้อความมาให้ แบ่งทางซ้ายเป็นคำถาม ทางขวาเป็นคำตอบ แล้วให้คำหรือข้อความที่สอดคล้องกันมาใส่หน้าคำถาม

2.4) แบบทดสอบชนิดเลือกตอบ (Multiple Choices) ประกอบด้วยตัวคำถามและมีคำตอบให้เลือกอาจมี 3, 4, 6 หรือ 6 คำตอบก็ได้ ซึ่งคำตอบถูกจะมีเพียง 1 ข้อ ส่วนคำตอบอื่นจะเป็นตัวประกอบหรือตัวลวง

2.1.10 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับความตระหนักรู้

จากความหมายของความรู้และความตระหนักรู้ที่นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ จะพบว่าความรู้และความตระหนักรู้มีความสัมพันธ์กันคือ ทั้งความรู้และความตระหนักรู้ต่างเกี่ยวข้องข้องกับการสัมผัสและการใช้จิตใต้ตรองทั้งสิ้น โดยความรู้เป็นเรื่องของข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ ฯลฯ ซึ่งได้จากการสังเกตและการรับรู้ที่ต้องอาศัยเวลา ส่วนความตระหนักรู้เป็นเรื่องของความรู้สึกที่เกิดขึ้นในภาวะจิตที่ไม่เน้นความสามารถในการจำหรือระลึกได้ อย่างไรก็ตาม การที่จะเกิดความรู้ได้ก็ต้องผ่านการมีความรู้มาก่อนในเบื้องต้น (พรณทิภา สาวันตี, 2554)

กล่าวโดยสรุป ความรู้กับความตระหนักรู้มีความสัมพันธ์กัน การจะเกิดความตระหนักรู้ได้นั้น จะต้องมีความรู้เป็นพื้นฐานมาก่อนเสมอ

2.1.11 ทฤษฎีการตระหนักรู้สถานการณ์

การตระหนักรู้สถานการณ์ (Situational Awareness) ความคิดนี้เริ่มมีตั้งแต่สมัยสงครามโลก ครั้งที่ 1 ซึ่งเห็นความสำคัญของการเพิ่มการรับรู้ หรือความตระหนักในตัวศัตรู ก่อนที่ศัตรูจะมีต่อเรา และได้พัฒนาวิธีที่จะไปสู่หนทางนั้น (Gilson, 1995, pp.3-4)

ความคิดเรื่องการตระหนักรู้สถานการณ์ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในช่วงปลายทศวรรษ ที่ 1980 โดยได้รับแรงผลักดันมาจากอุตสาหกรรมการบินที่ต้องการเสริมสร้างความตระหนักใน สถานการณ์ให้กับนักบินและผู้ควบคุมการจราจรทางอากาศ (Jensen, 1997, pp. 259-267)

การตระหนักรู้สถานการณ์ (Situation Awareness) คือการรับรู้สภาพที่เกิดขึ้นของสิ่งที่ แวดล้อมในขณะและเวลานั้น สามารถเข้าใจความหมาย หรือสิ่งที่เกิดขึ้น และสามารถคาดการณ์ถึงสิ่ง ที่จะเกิดต่อไปในอนาคตได้ ความตระหนักจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลได้รับการสัมผัสจากสิ่งเร้าใน สภาพแวดล้อม เป็นการรับรู้ที่นำไปสู่ความคิดรวบยอด การเรียนรู้ และการตระหนักซึ่งการเรียนรู้และ ความตระหนักรู้จะนำไปสู่ความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมต่อไป (Endsley, 1988, pp. 97-101)

การตระหนักรู้สถานการณ์ (Situation Awareness) คือ ภาพสะท้อนของการมีสติหรือการ ตระหนักได้ของแต่ละบุคคล ซึ่งช่วยให้มีการวางทิศทางการกำหนดสถานการณ์ และเป็นโอกาสที่สะท้อน ให้เห็นถึงสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์นั้นอย่างแจ่มชัด ภาพสะท้อนที่กล่าวถึงนี้ประกอบไปด้วย ตรรกะความคิด จินตนาการ สติ และจิตใต้สำนึก ซึ่งส่งผลให้แต่ละบุคคลพัฒนารูปแบบจิตของ เหตุการณ์ภายนอก (Bedny & Meister, 1999, pp. 63-72)

กล่าวโดยสรุป การตระหนักรู้สถานการณ์ (Situation Awareness) คือความสามารถในการ รับรู้ เข้าใจ เหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้น และสามารถคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะเกิด ต่อไปในอนาคตได้ โดยที่การรับรู้ การเข้าใจ และการคาดการณ์นี้ แต่ละคนสามารถรับรู้ได้ไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกและภายใน

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักมงคลสูตร คาถาที่ 1

2.2.1 ประวัติและความสำคัญของคัมภีร์มังคลัตถปิณี

พระสูตรต่างๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น มีสาเหตุของการเกิดพระสูตร 4 ประการ คือ เกิดขึ้นด้วยอหิมาศแห่งพระองค์เอง 1 เกิดขึ้นด้วยอหิมาศแห่งผู้อื่น 1 เกิดขึ้นด้วยเหตุ 1 เกิดขึ้นด้วยการถาม 1 สาเหตุ 4 ประการนี้เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ตรัสพระสูตรต่างๆ ขึ้น มงคลสูตรนี้ก็เกิดขึ้นเพราะสาเหตุอันหนึ่งใน 4 สาเหตุ นั้น กล่าวคือเกิดขึ้นเพราะเวทดาทุลลภปัญหา พระพุทธองค์จึงตรัสมงคลสูตรนี้

ชมพูทวีปหรือที่เราเรียกกันในเวลานี้ว่า อินเดีย นั้น เมื่อประมาณเกือบ 3,000 ปีที่ผ่านมา เจริญรุ่งเรืองด้วยศิลปวิทยาการต่างๆ มากมาย ผู้คนใคร่ต่อการศึกษา ใฝ่รู้ใฝ่เรียน จนเป็นเหตุให้เกิดมหาวิทยาลัยก้องไกล เช่น ตักกสิลา เป็นต้น ก่อนที่พระพุทธองค์จะอุบัติขึ้นเล็กน้อย ประชาชนในชมพูทวีปทั้งหญิงและชายจะประชุมกันที่ประตูเมืองและโรงรับแขก เป็นต้น และเชิญชวนให้ผู้คนมาเล่นนิทานในที่ประชุมนั้นๆ เมื่อผู้เล่านิทานเล่าเสร็จ ที่ประชุมก็จะให้เงินแก่ผู้เล่านิทานคนนั้นๆ อยู่มาวันหนึ่งมีปัญหาถามขึ้นในที่ประชุมว่า อะไรคือมงคล หรือสิ่งใดคือมงคล ในที่ประชุมนั้นก็มีคนเสนอความคิดมากมาย แต่มีอยู่ 3 คนที่ถือว่าเป็นประเด็นปัญหาให้ถกเถียงกันในที่ประชุม นั้น คนที่ 1 มีความเห็นว่าการเห็นสิ่งต่างๆ เช่น ช้างเผือก เห็นม้าอัสตร เห็นสิ่งสวยงามๆ เป็นต้น ชื่อว่าเป็นมงคลบุคคลที่หนึ่งนี้ชื่อว่า ทิฏฐมมงคล เพราะถือว่าการเห็นเป็นมงคล คนที่ 2 มีความเห็นว่าการได้ยินได้ฟังเสียงเพราะๆ เช่น เสียงขบร้อง พิณ พาทย์ ระนาด ฆ้อง เป็นต้น ชื่อว่าเป็นมงคล บุคคลที่สองนี้ชื่อว่า สุตมมงคล เพราะถือว่าการได้ยินเป็นมงคล ส่วนคนที่ 3 มีความเห็นว่าการสูดดม ลิ้มเลียเป็นมงคล เช่น การได้สูดดมดอกไม้หอมๆ ได้สูดดมกลิ่นแก่นจันทร์ หรือได้สูดดมของหอมอื่น ๆ เป็นต้น ถือว่าเป็นมงคล บุคคลคนนี้ชื่อว่า มุตมมงคล เพราะถือว่าการสูดดมเป็นมงคล ข้อเสนอบุคคลทั้งสามนั้นถูกโต้แย้งอย่างหนักในที่ประชุม ไม่มีใครเชื่อบุคคลทั้งสามนั้น ความสงสัยว่าอะไรคือมงคลได้กระพือออกไปอย่างรวดเร็วและอย่างกว้างขวาง จากมนุษย์กลุ่มหนึ่งไปยังมนุษย์อีกกลุ่มหนึ่ง และจากมนุษย์ไปถึงเวทดาจนถึงเวทดาชั้นพรหมโลก ทำวามหาพรหมชั้นสุทธาวาสรู้ว่ามีมนุษย์และเวทดาคิดเรื่องมงคลแม้ท่านจะทราบว่าจะอะไรคือมงคล แต่ท่านก็ไม่ประกาศแก่มนุษย์และเวทดาทั้งหลาย ท่านกลับพากันร้องประกาศว่าอีก 12 ปี พระชินสีห์เจ้าจะอุบัติขึ้นในโลกและจะประกาศมงคล ท่านทั้งหลายจงคอยรับฟัง เมื่อร้องประกาศแล้วก็กลับไปพรหมโลก เมื่อกาลล่วงไป 12 ปี ทำวสัถกเทวราชพร้อมด้วยเวทดาทั้งหลายจึงมาทูลถามเรื่องมงคลกับพระองค์ และพระพุทธองค์ก็ทรงตรัสเรื่องมงคล (คณະกรรมการตำราและวิชาการมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564 : 2-7)

2.2.2 ระดับมงคล

พระสูตรที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ใน “มงคลสูตร” ที่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 25 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ประกอบด้วยองค์ธรรมทั้งหมด 38 องค์ธรรม

หรือมงคล 38 ประการ เป็นองค์ธรรมที่แสดงให้ถึงกระบวนการเพื่อพัฒนาตนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. หลักมงคลในระดับของการพัฒนาชีวิตเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม ซึ่งประกอบด้วยหลักมงคลทั้งสิ้นจำนวน 18 มงคล สามารถจัดเรียงลำดับขั้นตอนในหมู่มงคลเป็น 5 ขั้นตอน

- 1) การสร้างมาตรฐานกฎเกณฑ์ทางความคิดเห็นที่ถูกต้อง (มงคลข้อที่ 1-3)
- 2) การเตรียมปัจจัยพื้นฐานในการสร้างชีวิต (มงคลข้อที่ 4-6)
- 3) การฝึกฝนตนให้เป็นผู้มีความสามารถ (มงคลข้อที่ 7-10)
- 4) การบำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัว (มงคลข้อที่ 11-14)
- 5) การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม (มงคลข้อที่ 15-18)

ตารางที่ 1 แสดงกระบวนการของการพัฒนาตนตามแนวคำสอนในมงคลสูตร ในระดับของการพัฒนาชีวิตเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม

เป้าหมาย (ระดับ)	ขั้นตอน (หมู่มงคล)	วิธีการ (องค์ธรรม)
การพัฒนาชีวิต เพื่อให้เป็นคนดีของ สังคม	1. การสร้างมาตรฐานกฎเกณฑ์ทาง ความคิดเห็นที่ถูกต้อง	1. ไม่คบคนพาล 2. คบบัณฑิต 3. บูชาคนที่ควรบูชา
	2. เตรียมปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นใน การสร้างชีวิต	4. อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม 5. มีบุญวาสนามาก่อน 6. ตั้งตนไว้ชอบ
	3. การฝึกฝนตนให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ	7. เป็นพหูสูต 8. มีศิลปะ 9. มีวินัย 10. มีวาจาสุภาสิต
	4. การบำเพ็ญประโยชน์ต่อ ครอบครัว	11. บำรุงมารดาบิดา 12. เลี้ยงดูบุตรธิดา 13. สงเคราะห์ภรรยา (สามี) 14. ทำงานไม่คั่งค้าง
	5. การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	15. การให้ทาน 16. การประพฤติธรรม 17. การสงเคราะห์ญาติ 18. ทำงานไม่มีโทษ

2. หลักมงคลในระดับของการพัฒนาจิตเพื่อความสิ้นกิเลส ซึ่งประกอบด้วยมงคลทั้งสิ้นจำนวน 20 มงคล เป็นองค์ธรรมที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาจิตเพื่อความสิ้นกิเลส สามารถจัดเรียงลำดับขั้นตอนในหมู่มงคลเป็น 5 ขั้นตอน

- 1) การเตรียมความพร้อมสำหรับฝึกฝนอบรมจิต (มงคลข้อที่ 19-21)
- 2) การอบรมคุณธรรมและแสวงหาคุณธรรมเบื้องต้น (มงคลข้อที่ 22-26)
- 3) การอบรมคุณธรรมและแสวงหาคุณธรรมเบื้องสูง (มงคลข้อที่ 27-30)
- 4) การฝึกฝนอบรมตนภาคปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสให้สิ้นไป (มงคลข้อที่ 31-34)
- 5) ผลจากการปฏิบัติธรรมจนหมดกิเลส (มงคลข้อที่ 35-38)

ตารางที่ 2 แสดงกระบวนการของการพัฒนาตนตามแนวคำสอนในมงคลสูตร ในระดับของการพัฒนาจิตเพื่อความสิ้นกิเลส

เป้าหมาย (ระดับ)	ขั้นตอน (หมู่มงคล)	วิธีการ (องค์ธรรม)
การพัฒนาจิตเพื่อความสิ้นกิเลส	6. การเตรียมความพร้อมสำหรับการฝึกอบรมจิต	19. งดเว้นจากบาป 20. สำรวมจากการดื่มน้ำเมา 21. ไม่ประมาทในธรรม
	7. การอบรมคุณธรรมและแสวงหาธรรมเบื้องต้น	22. มีความเคารพ 23. มีความถ่อมตน 24. มีความสันโดษ 25. มีความกตัญญู 26. พึ่งธรรมตามกาล
	8. การอบรมคุณธรรมและแสวงหาธรรมเบื้องสูง	27. มีความอดทน 28. เป็นคนว่าง่าย 29. เห็นสมณะ 30. สนทนาธรรมตามกาล
	9. การฝึกฝนอบรมตนภาคปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสให้สิ้นไป	31. บำเพ็ญตบะ 32. ประพฤติพรหมจรรย์ 33. เห็นอริยสัจ 4 34. ทำนิพพานให้แจ้ง
	10. ผลจากการปฏิบัติธรรมจนหมดกิเลส	1. จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม 2. จิตไม่โศก 3. จิตปราศจากอฐลี 4. จิตเกษม

2.2.3 สารัตถะของมงคลสูตร คาถาที่ 1

การปฏิบัติตามหลักมงคลสูตร คาถาที่ 1 อันเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม ในขั้นตอนที่ 1 การสร้างมาตรฐานกฎเกณฑ์ทางความคิดเห็นที่ถูกต้อง ประกอบด้วย

มงคลข้อที่ 1	อเสวนา จ พาลานํ	การไม่คบคนพาล
มงคลข้อที่ 2	ปณฺธิตํณฺจ เสวนา	การคบบัณฑิต
มงคลข้อที่ 3	ปุชา จ ปุชฺณียานํ	การบูชาคนที่ควรบูชา

ในการดำเนินชีวิตของคนเรา เพื่อให้ไปถึงจุดหมายปลายทางที่ถูกต้องนั้น นอกจากบุคคลจะต้องมีกำลังประเภทต่าง ๆ เช่น กำลังกาย และกำลังทรัพย์ เป็นต้น เป็นเครื่องสนับสนุนแล้วยังมีปัจจัยประการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน คือ การมีมาตรฐานทางความคิดเห็นที่ถูกต้อง อันเป็นเครื่องควบคุมการใช้กำลังประเภทต่าง ๆ ให้อยู่ในกรอบของความดีงาม ซึ่งความคิดเห็นนี้ นับว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ที่จะตามมาภายหลัง พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานวิธีการที่จะทำให้บุคคล เป็นผู้ที่มีมาตรฐานทางความคิดเห็นที่ถูกต้องไว้ 3 ประการ คือมงคลข้อที่ 1 การไม่คบคนพาล มงคลข้อที่ 2 การคบบัณฑิต และมงคลข้อที่ 3 การบูชาคนที่ควรบูชา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

มงคลสูตร ข้อที่ 1 อเสวนา จ พาลานํ การไม่คบคนพาล

คนเราชอบอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ซึ่งคนในหมู่คณะมี 2 ประเภท คือคนดี กับคนเสีย พระพุทธเจ้าทรงเรียกคนดีว่า “บัณฑิต” และเรียกคนเสียว่า “คนพาล” โดยตรัสถึงลักษณะคนพาลไว้ในพาลปณฺธิตสูตร อุปริปัญญาสํกัว่า “ภิกษุทั้งหลาย ลักษณะของคนพาล เครื่องหมายของคนพาล ความชอบไม่ขาดสายของคนพาล 3 ประการนี้ ลักษณะของคนพาล 3 ประการนี้ คือ คนพาลในโลกนี้ ชอบคิดแต่เรื่องชั่ว ชอบพูดแต่เรื่องชั่ว ชอบทำแต่เรื่องชั่ว” (ม.อ. 14/246/291)

ส่วนในอภิกถิตติชาดก เทรสกนิบาต กล่าวถึงลักษณะคนพาลไว้ว่า “คนพาลมีปัญหาทรมาน ย่อมแนะนำสิ่งที่ไม่ควรแนะนำ ชักชวนในสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ การแนะนำชั่วเป็นสิ่งที่ประเสริฐสำหรับเขา เขาถูกว่ากล่าวโดยชอบก็โกรธ คนพาลนั้นไม่รู้จักวินัย การไม่พบเห็นเขาเสียได้เป็นการดี” (ม.อ. 14/246/291)

นอกจากนั้น ในมัจฉลตฺถทีปนีแปล เล่ม 1 ยังได้ให้ความหมายของคำว่า คนพาล ไว้ว่า พาล แปลว่า อ่อน หรือ ตัดประโยชน์ทั้งสอง หมายความว่า คนอ่อนความคิดไม่อาจริเริ่มสร้างชีวิตให้ดีขึ้นกว่าภาวะเดิมได้ คนอ่อนสติไม่มีกำลังพอให้ตื่นตัวตื่นใจ และคนอ่อนปัญญาไม่มีปรีชาสอดส่องให้รู้ตัวชั่ว หรือรู้เหตุรู้ผล เป็นคนมีชีวิตอยู่แต่ลมหายใจเข้าออกเท่านั้น การตัดประโยชน์ทั้งสองของคนพาล คือ ประโยชน์ในชาตินี้และประโยชน์ในชาติหน้า ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาชีวิตให้ก้าวหน้า

สำหรับคำว่า “ไม่คบ” นั้น คัมภีร์มัจฉลตฺถทีปนีได้ให้ความหมายไว้ว่า “การไม่คบ ความไม่มีคนพาลนั้นเป็นเพื่อน ความไม่เข้าพวกด้วยคนพาลนั้น ได้ชื่อว่า การไม่เสพ” (คณะกรรมการตำราและวิชาการมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2564 : 20)

ลักษณะของคนพาล

ในพาลบัณฑิตสูตร กล่าวถึงอาการของคนพาลไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. พุจจินตจิตินตี มีปกติคิดชั่ว คือ มีจิตใจอยู่ในอำนาจ อภิชฌา พยาบาท และมีจฉาภิภูติ
2. พุพาสิตภาสี มีปกติพูดถ้อยคำชั่ว คือ มีคำพูดที่ประกอบไปด้วยวิหจริต ได้แก่ พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พูดส่อเสียด
3. ทุกกุฏกมมการี มีปกติทำความชั่ว คือ จะทำอะไรก็ประกอบไปด้วยกายทุจริต ได้แก่ ฆ่าสัตว์ ลักฉ้อ ประพฤติผิดในกาม

โดยลักษณะของคนพาลนี้ จำแนกไว้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. พาลลักษณะ ข้อสังเกตในอหยาศัยของคนพาล ได้กำหนดไว้ว่า อหยาศัยของคนพาลนั้น โน้มเอียงไปเข้าข้างมโนกรรมที่ต่ำทราม 3 ประการ เรียกว่า พาลลักษณะ ประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

1) โลภัณณาสัย คืออหยาศัยโลก ซึ่งอยากได้ อยากมี อยากเป็นเกินขอบเขต เห็นแก่ตัว มุ่งแต่ได้ จะมีจะเป็นโดยไม่เลือกทาง เช่น โลกในทางอำนาจวาสนาเกินตัว โลภทรัพย์สมบัติ แสวงหาในทางที่ไม่ควร ใช้กุศโลบายกอบโกยเอาของเขามาเป็นของตน โลกอาหารการกินไม่รู้จักประมาณ และโลกในกาม ผักไฟในกามารมณ์จนเกินพอดี

2) โทษัณณาสัย คืออหยาศัยโหดร้าย มีความโกรธเป็นเบื้องต้น ครุ่นคิดฉุนเฉียว เคียดแค้น คิดผูกโกรธโดยผูกใจเจ็บ และมีความพยาบาทเป็นเบื้องปลาย คิดจงล้างผลาญเขา

3) โมหัณณาสัย คืออหยาศัยลุ่มหลง เข้าครอบงำใจให้มงายอยู่ภายใน มีอวิชชาเป็นตัวทำให้ไม่รู้ผิดชอบชั่วดี หรือบาปบุญคุณโทษได้ และมีมิจฉาภิภูติเข้าสนับสนุนให้เห็นผิดเป็นชอบ เช่น ให้คิดลบหลู่บุญคุณของผู้มีคุณ และเกิดหลงรักหลงชังไปไม่รู้จักยัง แม้ถึงกับได้ประสบทุกข์ขนาดหนัก ก็ยังหลงมงายอย่างถอนตัวไม่ขึ้น

2. พาลนิमित ข้อสังเกตในวจีกรรมของคนพาล ซึ่งหมายให้รู้ได้ว่า วจีกรรมของคนพาลนั้น โน้มเอียงไปเข้าข้างวจีกรรมที่ต่ำทราม 4 ประการ เรียกว่า พาลนิमित ประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

1) พูดเท็จ คือ พูดปด พูดโกหก พูดเหลวไหล เคาประจบเอาง่าย ๆ ขึ้นน้ำเป็นตัว หลอกลวงอำพราง ซึ่งเป็นการหักล้างประโยชน์คนอื่น

2) พูดส่อเสียด คือ พูดยุยงให้เขาแตกหัก พูดเหยียดให้เขาผิดใจกัน และกระชิบกระชาบ ให้เขาเข้าใจผิด สอพลอให้ร้ายเขา ทำลายความสามัคคีของหมู่คณะ ให้ต้องแตกแยกกัน

3) พูดคำหยาบ คือ พูดหยาบคาย เช่น ต่ำ แช่ง ประชด ค่อนขอด เหน็บแนม กระทบ กระแทกแตกดันอันชั่วให้เขาโกรธ

4) พูดส่ารากเพ้อเจ้อ คือ พูดพาลและพูดเหลวไหล พูดไม่มีหลักฐานอ้างอิง คือพูดไม่อิงธรรม ไม่อิงวินัย พูดโพรยประโยชน์ พูดไม่ระมัดระวังปากทำให้คนอื่นเสียหาย

3. พาลापทาน ข้อสังเกตในพฤติกรรมไม่ขาดสายของคนพาล ที่เปิดเผยให้เราเห็นว่า ภายกรรมของคนพาลนั้น โน้มเอียงเข้าข้างกากรรมที่ต่ำทราม 3 ประการ เรียกว่า พาลापทาน มี 3 ประการ คือ

1) การฆ่า คือผลาญชีวิต และทำร้ายร่างกายเขา ฆ่าฟันให้เขาต้องล้มตาย ทำการทรมาณให้เขาต้องลำบาก ชกต่อยขู่เข็ญเขา

2) ลักฉ้อ คือผลาญทรัพย์สินของเขา ด้วยฉกฉัก กรรโชก จี้ปล้น ฉ้อโกง ทรยศหักหลัง เบียดบัง สับเปลี่ยน ลักลอบ คำของเถื่อน ปลอมแปลง

3) ประพฤติผิดในกาม คือถ่วงละเมิดกันทางกาม เช่น ทำชู้กับคู่ครองของเขา ทำการจู้จุกจิก อ่อนแอ มักมากในเรื่องกามารมณ์ ลุอำนาจแก่ความใคร่ เหยียบย่ำประเพณี เป็นต้น

มูลเหตุแห่งการไม่ควรคบคนพาล มี 3 ประการ คือ

1. ภัยเกิดแต่คนพาล คนพาลเป็นตัวภัย หรือมีภัยที่น่ากลัวอยู่ในตัว เพราะสัญชาติพาลกลับกลอกวอกแวก แสร้งยกขอสรรเสริญต่อหน้า ลบหลู่คุณความดีลับหลัง เมื่อเห็นเพลิงพล้ำเมื่อไหร่ก็จะเข้าเติมทันที โดยไม่ตะขิดตะขวงใจ มีกิริยาขโมย มือไวใจเร็ว ปากโกหกพกลมดวงหน้ามีอาการกลิ้งกลอก จิตใจมีความโลภมาก ในตัวคนพาลไม่มีส่วนไหนจะไม่มีสิ่งร้ายอยู่เลย

2. อุบาทว์เกิดแต่คนพาล สิ่งที่เป็นอัปมงคล เสื่อมทราม ชื่อว่า อุบาทว์ ข้ออุบาทว์เกิดแต่คนพาล ด้วยว่ามีลักษณะเป็นคนพาล 4 ประการ ดังที่ปรากฏในจตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย ความว่า

1) คนพาลชอบเผยโทษของคนอื่น แม้ไม่มีคนถาม เมื่อมีคนถามก็พูดทับถมมากขึ้น

2) คนพาลไม่ชอบคุณความดีของคนอื่น แม้เมื่อมีคนถามก็พูดอ้อมไปไม่ได้เนื้อความ

3) คนพาลไม่ชอบเผยโทษของตน ถึงจะมีผู้ซักถาม ก็พูดกลบเกลื่อนเสีย

4) คนพาลชอบพูดอวดคุณงามความดีของตน แม้ไม่มีใครถามก็ยั้งเล่าให้ละเอียดถี่

ถ้วน

3. อุปสรรคเกิดแต่คนพาล ตัวคนพาลนี้เป็นตัวอุปสรรค ทั้งการตัดรอนผู้อื่น การวางท่าขัดเคือง การประพฤติไปในทางตรงกันข้าม ชอบบอว่าภาระที่ยังไม่ถึง ทั้งภาระที่มาถึงตัว ไม่เห็นโทษเป็นโทษ ไม่เห็นคุณเป็นคุณ อับปัญญา เจรจาอวดฉลาด เมื่อมีผู้ชี้โทษคุณให้มักไม่ยอมรับ

รูปแบบของคนพาล

1. คนพาลแนะนำสิ่งที่ไม่ควรแนะนำ เช่น แนะนำหรือชักพาให้ทำชั่ว เช่น แนะนำให้เล่นการพนัน ชักชวนให้ดื่มน้ำเมา ลักขโมย เป็นต้น

2. คนพาลประกอบในสิ่งที่ไม่ใช้ธุระ เช่น ทำตัวเป็นคนเกเร ก้าวร้าวงานของคนอื่น นินทาว่าร้ายคนอื่น เป็นต้น

3. คนพาลถือชั่วเป็นดี แนะนำให้ทำความชั่ว เช่น แนะนำให้ทำชั่ว มีการลักขโมยสิ่งของ เป็นต้น

4. คนพาลเมื่อคนอื่นพูดก็กลับโกรธ เช่น ไปชักชวนให้ทำความดีก็โกรธเคือง

5. คนพาลไม่รู้จักอุบายสำหรับแนะนำ เช่น ไม่ยอมเป็นคนที่มีระเบียบวินัย (สมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร), 2558)

การคบคนพาลจัดเป็นอัปมงคล เพราะเป็นเหตุให้ผู้คบเป็นคนเสื่อม อดคร่ำฐานะของตนให้ต่ำลง มีจิตใจเลวร้าย และมีกิริยาวาจาดขัดกับสังคม ชีวิตเดือดร้อน วุ่นวายด้วยภัยอุบาทว์และอุปสรรค ทั้งพาลภายนอก ได้แก่คนอื่นที่เป็นพาล และพาลภายใน ได้แก่ตัวเราที่มีใจกายชั่ววอกชั่วอยู่ การไม่คลุกคลีกับคนพาลภายนอก ด้วยการไม่ไปมาหาสู่ ไม่ตีสนิทชิดชอบ ไม่จงรักภักดี ไม่เป็นเพื่อนร่วมคิดร่วมเห็น ร่วมกินร่วมอยู่ และไม่ดำเนินตามอย่างเขา การไม่คลุกคลีกับพาลภายใน ได้แก่ ไม่คบกับมโนทุจริต ไมโลภ ไมโกรธ ไม่หลง ไม่คบกับกายทุจริต เว้นฆ่ากัน เว้นลักข้อ เว้นประพฤติดิฉินในกาม และไม่คบกับวจีทุจริต พูดแต่คำจริง คำไพเราะอ่อนหวาน คำสมัครสมานสามัคคี คำมีประโยชน์

การที่บุคคลจะต้องอยู่ในสังคม ซึ่งมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับผู้คนเป็นจำนวนมากตามภาระหน้าที่ที่แต่ละคนมีอยู่ตามความจำเป็น และสถานภาพของตนเอง แม้ในบางครั้งจะรู้ว่า คนที่จะต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับเป็นคนพาล แต่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ เช่น การมีผู้บังคับบัญชาเป็นคนพาล มีผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นคนพาล หรือแม้แต่มีเพื่อนในครอบครัวเป็นคนพาล การที่ต้องอยู่ร่วมกับคนพาลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้นี้ ทำให้ต้องตระหนักอยู่ในใจเสมอว่า กำลังอยู่ใกล้สิ่งที่เป็นอันตราย ต้องหมั่นระมัดระวังไม่ให้คนพาลมาทำอันตราย และไม่ให้ความเป็นพาลนั้นถ่ายทอดมาสู่ตนเอง ในขณะเดียวกันการบำเพ็ญตนเป็นกัลยาณมิตร อดดึงให้บุคคลเหล่านั้นพ้นจากความเป็นคนพาล คุณประโยชน์อันใหญ่หลวงย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่บุคคลผู้เป็นพาลนั้น แก่ตัวผู้เป็นกัลยาณมิตร และสังคมโดยรวม จะทำให้ได้รับอานิสงส์ ดังที่ (พระมหาเฉลียว กิตติปาโล, 2537) กล่าวไว้ในมงคลชีวิต ว่า

1. ไม่ถูกชักจูงไปในทางที่ผิด
2. รักษาความดีเดิมไว้ได้
3. ทำให้สร้างความคิดใหม่เพิ่มขึ้น
4. ทำให้ไม่ถูกคนพาลทำร้าย
5. ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกใส่ความ
6. ไม่ถูกมองในแง่ร้าย
7. ความเจริญก้าวหน้า
8. มีความสุขใจ
9. ไม่เป็นกำลังให้คนพาล

หลักการคบมิตร

ในสังคมมีคนหลากหลายทั้งประเภทและชนิด การที่จะคบค้าสมาคมด้วย ก็ควรเลือกว่าใคร มีนิสัยใจคออย่างไร คบเป็นเพื่อนจะนำความเสียหายมาให้หรือไม่ การเลือกเพื่อนหรือมิตรที่ควรจะคบนี้ พระพุทธองค์จึงทรงแบ่งมิตรออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. **มิตรเทียม** คำว่า “เทียม” หมายถึง ทำเอาอย่างให้เหมือนหรือคล้ายของจริงของแท้ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 861) มารวมเข้ากับ “มิตร” เป็นมิตรเทียม จึงหมายถึง คล้ายเป็นมิตร หรือคล้ายเป็นเพื่อน เมื่อ “คล้าย” เป็นมิตรหรือ “คล้าย” เป็นเพื่อน จึงไม่ใช่เพื่อนจริงๆ เพียงแต่แสดงตัวว่าเป็นเพื่อน แท้ที่จริงแล้วไม่ใช่เพื่อนไม่ใช่มิตร คนชนิดนี้ไม่ใช่มิตร แต่เป็นคนเทียมมิตร ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ดูก่อนคฤหบดีบุตร คน 4 พวกเหล่านี้ คือ คนนำสิ่งของๆ ไปเพื่อนไป ถ้ายศเดียว (คนปอกลูก) 1 คนดีแต่พูด 1 คนหัวประจบ 1 คนชักชวนในทางฉิบหาย 1 ท่านพึงทราบว่าเป็นไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร (ที.ปา. 11/254/201) พุทธพจน์ที่ยกมานี้ได้ทรงปฏิเสธว่า คน 4 จำพวก ที่ตรัสไว้ไม่ใช่มิตร ดูเหมือนเป็นมิตร แต่ไม่ใช่มิตร เพราะคำว่า “มิตร” คือเพื่อนรักใคร่คุ้นเคย มีเมตตา มีกรุณาต่อเพื่อน มีความจริงใจต่อเพื่อน ช่วยเหลือเพื่อนโดยไม่ได้หวังผลตอบแทนอะไรจากเพื่อน แต่มิตรเทียมทั้ง 4 จำพวกที่ทรงตรัสไว้ไม่ใช่มิตร แม้จะมีลักษณะเหมือนมิตร แต่ก็ไม่ใช่มิตร อย่างไรก็ตามพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสขยายความมิตรทั้ง 4 จำพวกนี้เอาไว้ แต่ละจำพวก คือ

1.1) **คนปอกลูก** คำว่า “คนปอกลูก” หมายถึง คนเห็นแก่ได้ คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน คนแสวงหาประโยชน์อย่างเดียว คนปอกลูกจึงไม่เป็นเพื่อนที่จริงใจกับใคร คบใครก็เพื่อหวังผลประโยชน์จึงคบไม่มองเพื่อนด้วยความเห็นใจร่วมสุขร่วมทุกข์ แต่จะมองเพื่อนว่าเป็นแหล่งผลประโยชน์ เมื่อได้ผลประโยชน์พอใจแล้วก็อาจจะเลิกคบหรือคบต่อไปเพื่อผลประโยชน์อื่นๆ อีก พระพุทธองค์ตรัสถึงคนปอกลูกมีลักษณะอย่างนี้ “ดูก่อนคฤหบดีบุตร คนปอกลูก ท่านพึงทราบว่าเป็นไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตรโดยสถาน 4 คือ เป็นคนเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว 1 เสียให้น้อยคิดเอาให้ได้มาก 1 ไม่รับทำกิจของเพื่อนในคราวมีภัย 1 คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตน 1 ดูก่อนคฤหบดีบุตร คนปอกลูกท่านพึงทราบว่าเป็นไม่ใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร โดยสถาน 4 เหล่านี้แล (ที.ปา. 10/255/201) ดังพุทธพจน์ที่ยกมานี้ให้เห็นว่าคนปอกลูกเอาแต่ได้ ตัวเองจะเสียบ้างไม่ยอมเสีย เช่นนั้น หรือแม้แต่จะช่วยเหลือเพื่อนเมื่อเขามีภัยก็ไม่ยอมที่จะช่วย บุคคลประเภทนี้จึงไม่ควรคบไม่ควรเสียเวลาที่จะไปคบค้าสมาคมด้วยเพราะคบไปก็เสียเวลาเปล่า

1.2) **คนดีแต่พูด** คำว่า “คนดี” หมายถึง คนที่มีคุณความดี คนที่มีคุณธรรม เมื่อรวมกับคำว่า แต่พูด เข้าไปด้วยเป็น “คนดีแต่พูด” จึงหมายถึงคนที่มีดีเฉพาะเวลาพูดเท่านั้น แต่ไม่ใช่คนดีที่มีคุณธรรมและไม่ใช่นคนที่มีคุณความดี ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ “คนดีแต่พูด” จึงเป็นคนเลว เป็นเพื่อนที่ดีไม่ได้ เป็นได้แค่ “เพื่อนคุย” เท่านั้น แต่เป็นเพื่อนแท้ เป็นมิตรแท้ไม่ได้ เป็นเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ที่อิงอาศัยซึ่งกันและกันไม่ได้ พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงคนดีแต่พูดเอาไว้ดังพระดำรัสว่า “ดูก่อนคฤหบดี

บุตร คนดีแต่พูด ท่านพึงทราบว่ามีไม้มิตร เป็นคนเทียมมิตรโดยสถาน 4 คือ เก็บเอาของล่วงมาแล้ว มาปราศรัย 1 อ่างเอาของที่ยังไม่มาถึงมาปราศรัย 1 สงเคราะห์ด้วยสิ่งหาประโยชน์มิได้ 1 เมื่อกิจเกิดขึ้นแสดงความขัดข้อง (ออกปากฟังไม่ได้) 1 ดูก่อนคบหิตุบุตร คนดีแต่พูด ท่านพึงทราบว่ามีไม้มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร โดยสถาน 4 เหล่านี้แล (ที.ปา. 11/256/201) เมื่อพิจารณาจากพุทธพจน์นี้ จะเห็นว่า คนประเภทนี้เป็นคนเลวประเภทหนึ่งในบรรดาคนเลวทั้งหลาย อยู่ต่อหน้าเราจะทำที่พูดดี ถึงสิ่งดีๆ ที่ผ่านมานานแล้ว โดยดึงเอาเรื่องดีๆ ของตัวเราหรือสิ่งๆ ที่เนื่องถึงเรามาพูดเพื่อให้เกิดความภูมิใจในอดีต หรือไม่ก็พูดถึงอนาคตหรือแผนการในอนาคตอย่างสวยหรู คราใดที่เขาจะแสดงความมีน้ำจิตน้ำใจต่อเราจะหยิบยื่นของให้เราด้วยของอันหาค่าไม่ได้ หรือคราใดที่เราขัดข้องหรือมีปัญหาชีวิตและขอร้องความช่วยเหลือต่อเขา เขาจะแสดงความขัดข้องหรือปฏิเสธทันที เพื่อนประเภทนี้ชื่อว่า “ดีแต่พูด” หรือพูดดีอย่างเดียว ไม่ทำสิ่งอื่นๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์เลย

1.3 คนหัวประจบคำว่า “ประจบ” หมายถึง พูดหรือทำให้เขารักเขาชอบ และคำว่า คนหัวประจบ จึงหมายถึง คนที่ตามใจเพื่อนทุกอย่าง ไม่ว่าเพื่อนจะทำดีหรือทำชั่ว จะเป็นคุณหรือเป็นโทษ พร้อมกันนั้นก็สรรเสริญ เยินยอเพื่อนต่อหน้า แต่ลับหลังนินทาเพื่อน จุดมุ่งหมายของคนหัวประจบก็คือพูดหรือทำก็เพื่อให้เพื่อนชอบนั่นเอง ส่วนตัวเขาเขาไม่ได้รักหรือชอบเพื่อนคนนั้นเลย แต่ที่ ทำหรือพูดไปก็เพื่อให้เพื่อนคิดว่าตนเองจริงใจต่อเพื่อน พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงคนหัวประจบไว้ ดังพุทธพจน์ว่า ดูก่อนคบหิตุบุตร คนหัวประจบ ท่านพึงทราบว่ามีไม้มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร โดยสถาน 4 คือ ตามใจเพื่อนให้ทำความชั่ว (จะทำชั่วมัก็คล้อยตาม) 1 ตามใจเพื่อนให้ทำความดี (จะทำดีก็คล้อยตาม) 1 ต่อหน้าสรรเสริญ 1 ลับหลังนินทา 1 ดูก่อนคบหิตุบุตร คนหัวประจบ ท่านพึงทราบว่ามีไม้มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตรโดยสถาน 4 คนประเภทนี้ (ที.ปา. 11/257/202) เราทั้งหลายต้องระมัดระวัง หากไม่แยกแยะให้ดีหากไม่ใคร่ครวญไตร่ตรองให้ดี เราทั้งหลายก็จะไม่รู้ว่าเป็นเพื่อนที่ดีหรือไม่ แต่เมื่อใคร่ครวญไตร่ตรอง แยกแยะให้ออกแล้ว ก็จะพบว่า คนหัวประจบนั้นคือมิตรเทียม ไม่มีความจริงใจด้วย ต่อหน้าเราก็จะพูดว่า “ดี ๆ” ไม่ว่าเราจะทำดีหรือทำชั่ว เพราะเขาคิดว่า “ไม่ว่าเราจะทำดีหรือทำชั่ว เป็นเรื่องของเรา เขาไม่เกี่ยวข้องด้วย” แต่พอลับหลังเขาก็จะเอาพฤติกรรมของเรา ไปนินทาให้สนุกปาก คนประเภทนี้จึงไม่ถือว่าเป็นเพื่อนแท้

1.4 คนชักชวนในทางฉิบหาย คำว่า “ฉิบหาย” หมายถึง สูญหมด เสียหมด หหมดเร็ว ปันปี แล้วนำคำว่าชักชวนในทาง มาต่อเข้าข้างหน้าเป็น “คนชักชวนในทางฉิบหาย” ก็หมายถึง คนที่คอยชักชวนชี้แนะ นำพาให้ทำในสิ่งที่เสียหาย ไม่เกิดประโยชน์อันใดทั้งต่อตัวผู้ทำเองและผู้อื่น คนประเภทนี้จัดว่าเป็นมิตรเทียม ไม้มิตรแท้ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ดูก่อนคบหิตุบุตร คนชักชวนในทางฉิบหายท่านพึงทราบว่ามีไม้มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร โดยสถาน 4 คือ ชักชวนให้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท 1 ชักชวนให้เที่ยวตามตรอกต่างๆ ในเวลากลางคืน 1 ชักชวนให้เที่ยวดูมหรสพ 1 ชักชวนให้เล่นกาพนันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท 1 คนชักชวนในฉิบ

หาย ท่านพึงทราบว่าเป็นคนที่ไม่ใช่มิตร แต่เป็นคนเทียมมิตร โดยสถาน 4 เหล่านี้แล (ที.ปา. 11/256/202) การที่เพื่อนชักชวนให้ทำทั้ง 4 ประการดังที่ปรากฏในพุทธพจน์ที่อ้างไว้ นั้น ถือว่าเป็นข้อแนะนำชักชวนในทางที่เสียหายทั้งนั้น เขาอาจจะเป็นได้แค่เพื่อนกิน เพื่อนเที่ยว แต่เพื่อนแท้ที่มีความจริงใจต่อกัน ช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยาก ในยามลำบาก ในยามตกอับ เขาคงทำไม่ได้ เขาคงปฏิเสธว่าให้ความช่วยเหลืออะไรไม่ได้เพื่อนประเภทนี้พึงระมัดระวัง อย่าคบค้าสมาคมให้เสียเวลา เพราะถ้าหลวมตัวไปคบด้วยจะเสียใจตามมาภายหลัง และจะเสียเวลาเปล่ากับการคบคนประเภทนี้

มิตรทั้ง 4 ประเภทที่กล่าวมานี้ถือว่าเป็นแค่มิตรเทียมหรือภาษาปัจจุบันเรียกว่าเพื่อนกิน เพื่อนเที่ยว เพื่อนเล่น ถ้ายามใดเรามีเงิน มีทอง มียศถาบรรดาศักดิ์ เขาก็จะมากินมาเที่ยวมาคบค้าสมาคมกับเรา แต่พอเราหมดเงิน หมดทอง เสื่อมยศ เป็นต้น เขาก็จะหนีจากเราไปและเมื่อเราขอความช่วยเหลือ เขาก็จะปฏิเสธการขอความช่วยเหลือนั้น เราทั้งหลายควรหลีกเลี่ยงการคบมิตรเทียมทั้ง 4 ประการนี้ เพราะถ้าคบค้าสมาคมไป ก็จะนำความเสียหาย ความเสื่อมเสียมาให้ การมีเพื่อนประเภทนี้ ไม่มีเสียเลยจะดีกว่า อยู่คนเดียว ไปคนเดียว อย่างนอนแรมยังดีกว่า ประเสริฐกว่าการมีเพื่อนที่นำแต่ความเสียหาย นำความเสื่อมเสียมาให้ เพราะการอยู่คนเดียว ไม่มีเพื่อนชั่ว ไม่มีเพื่อนเลว ก่อความวุ่นวายให้ ก่อความเสียหายมาให้ สบายใจกว่า สุขสบายกว่า ไม่มีเหตุให้เดือดร้อนใด ๆ

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนว่า การไม่คบคนพาลเป็นมงคลอันสูงสุด เป็นมงคลยอดเยี่ยมชีวิตข้อหนึ่งในมงคล 38 ประการ เพราะเป็นเครื่อง ไม่ให้รับเอาอุปนิสัยที่ไม่ดีทั้งหลาย ความคิดเห็นที่ผิดมาจากคนพาล ซึ่งเป็นผู้มีความคิดชั่ว พุดชั่ว และทำชั่วเป็นปกติ ผู้ที่คบค้าสมาคมใกล้ชิดกับคนพาล ในที่สุดก็จะรับเอาอุปนิสัยที่ไม่ดี และความเห็นผิดทั้งหลายตามคนพาลไปด้วยหรืออย่างน้อยก็เป็นผู้เสียชื่อเสียงเพราะการคบค้าสมาคมกับด้วยคนพาล

การไม่คบคนพาลเป็นมงคลของชีวิต เพราะเป็นเหตุให้เจริญด้วยสรรพสมบัติ มีวัฒนธรรมเหมาะสมแก่สังคม เลื่อนฐานะของตนให้ดีขึ้นกว่าภาวะเดิม มีกิริยาวาจาและจิตใจที่ดีงาม มีชีวิตเกษมปลอดภัย ปราศจากอุปัทว คือความเป็นอัมภมคตทั้งปวง ปราศจากอุสรรค คือสิ่งกีดขวางความเจริญ มีความเป็นอยู่สงบสุข มุ่งมั่นปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นมงคลเพื่อพัฒนาคุณภาพการดำเนินชีวิต

มงคลสูตร ข้อที่ 2 ปณฺธิตานิยจ เสวนา การคบบัณฑิต

ในพาลปณฺธิตสูตร อูปริปณฺณาสกํ กล่าวถึงลักษณะของบัณฑิตไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ลักษณะของบัณฑิต เครื่องหมายของบัณฑิต ความประพฤติไม่ขาดสายของบัณฑิต 3 ประการนี้ ลักษณะบัณฑิตมีอะไรบ้าง คือ บัณฑิตในโลกนี้ มีปกติคิดแต่เรื่องที่ดี มีปกติพูดแต่เรื่องที่ดี มีปกติทำแก่กรรมดี” (ม.อ. 14/253/299)

ส่วนในอภิตติชาตก เตรสกนิบาต กล่าวถึงลักษณะของบัณฑิต ซึ่งท่านใช้คำว่า นักปราชญ์ อีกนัยหนึ่งว่า “นักปราชญ์ผู้มีปัญญา ย่อมแนะนำสิ่งที่ควรแนะนำ ไม่ชักชวนสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ การแนะนำสิ่ง

ดีเป็นสิ่งประเสริฐของเขา เขาอุกกล่าวโดยชอบก็ไมโกรธ นักปราชญ์นั้นรูวินัย การสมาคมกับท่านเป็นการดี” (ขุ.ชา. 27/96/412)

ในมังคลัตถปิฎกกล่าวว่า “บัณฑิต คือคนผู้ดำเนินทางกุศลกรรม ทำเป็นกุศล พุดเป็นกุศล และดำเนินชีวิตด้วยปัญญาคติ รู้จักใช้ปัญญารอบรู้ในเหตุผลไปด้วยกัน”

ในปรมัตถโชติกา กล่าวว่า “มवलชนผู้ดำเนิน คือดำเนินชีวิตในประโยชน์ชาตินี้ และประโยชน์ชาติหน้า ด้วยญาณคติ รู้จักใช้ความหยั่งรู้ไปด้วยกัน นี้คนชื่อบัณฑิต”

ในสัททนีติปกรณ์ ท่านแสดงมูลศัพท์แห่งบัณฑิตศัพท์ว่า ปติ ชาติ ในอรรถว่า สอดส่องปัญญา ชื่อว่า บัณฑิต คือสอดส่อง หมายความว่า สอดส่องไปในบรรดาประโยชน์แม้ที่ละเอียด ทราบถึงอาการ ปืบคั้นแห่งอนิฏฐผลมีทุกข์ เป็นต้น ได้ผู้ดำเนินชีวิตอย่างเท่าก้าวไปด้วยปัญญาที่สอดส่อง นี้คนชื่อ บัณฑิต (คณะกรรมการตำราและวิชาการมหาวิทยาลัย, 2564 : 22)

แม้ในอนาคตสถานได้กล่าวถึงลักษณะบัณฑิต เช่น ผู้พิจารณากรรมอันจะพึงทำด้วยกาย วาจา ใจ โดยรอบคอบทุกอย่าง การหยั่งรู้ในประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนและคนอื่นแล้ว จึงทำลงไปทุกขณะ ผู้ไม่ปองสิ่งอันไม่ควรได้ ไม่เสียใจถึงสิ่งที่หายไป ไม่หลงถือสมบัติว่าของฉัน ผู้รู้จักพูดให้เหมาะกับสมัย ที่มาถึง รู้จักกรีกให้สมกับภาวะของตน มีอัธยาศัยปลอดโปร่ง ไม่มีเวร ไม่มีภัย เพียบพร้อมด้วยศรัทธา หิริ โอตตปัปะ พาหุสัจจะ วิริยะ สติ และปัญญา ผู้ประพฤติประโยชน์ทั้งของตนและของคนอื่น เมื่อไม่อาจประพฤติประโยชน์ตนและผู้อื่นได้ ก็ปลีกตนจากความชั่ว อีกทั้งนักปราชญ์ ผู้รู้อุปการคุณที่คนอื่นทำแล้วและตอบแทน เป็นมิตรดี เป็นมิตรมั่นคง เป็นคนดีในโลก เมื่อมิตรได้รับทุกข์ ช่วยทำกิจโดยเอื้อเฟื้อ เช่นนี้ได้ชื่อว่าบัณฑิต โดยการคบมีลักษณะพฤติกรรม 7 อย่างตามความหมาย ที่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พินม ธรรมธโร) ได้กล่าวไว้ในมงคลยถาชีวิต ว่า

1. อุปสังกมณะ การไปมาหาสู่
2. ปยิรฺุปาสนะ การเข้าตีสันทิตชอบ
3. สัมปิยะ ความจงรัก คือรักใคร่กันจริง
4. ภัตติ ความภักดี คือนับถือเลื่อมใสเชื่อตรงต่อกัน
5. สันทิฏฐะ เป็นเพื่อนร่วมคิดร่วมเห็นด้วยกัน
6. สัมภัตตะ เป็นเพื่อนร่วมกินร่วมอยู่ด้วยกัน
7. ทิฏฐานุกติ คำนินตามอย่าง

ลักษณะของบัณฑิต

ในพาลบัณฑิตสูตร กล่าวถึงอาการของบัณฑิตไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. สุจินติตินิตี มีคิดเรื่องดีที่ตนเคยคิดมาเป็นปกติ คือ มีจิตไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยายามปองร้ายเขา เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

2. สุภาสิตภาสี มีพุดถ้อยคำที่ตนเคยพูดมาเป็นปกติ คือ มีคำพูดที่ประกอบด้วยวจีสุจริต โดยเว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

3. สุกตกมมการี มีทำกรรมดีที่ตนเคยทำมาเป็นปกติ คือ จะทำทำงานก็ประกอบด้วยกายสุจริต โดยเว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักขโมย เว้นจากการประพฤตินอกงาม

ลักษณะของบัณฑิตนี้จำแนกได้ 3 ประเภท คือ ความคิดดีเป็นบัณฑิตลักษณะ ถ้อยคำดีเป็นบัณฑิตนิमित การทำดีเป็นบัณฑิตปทาน อาการของบัณฑิต 3 ประเภท มี ดังนี้

1. บัณฑิตลักษณะ ข้อสังเกตอาการที่แสดงออกแห่งอริยาศัยของบัณฑิตนั้น ประกอบด้วยมโนกรรมที่ดีงาม 3 ประการ คือ

1) อโลภัชฌาสัย คือ อริยาศัยไม่โลภ ด้วยไม่อยากได้ ไม่อยากมี ไม่อยากเป็นเกินขอบเขต มุ่งแต่จะได้ จะมี จะเป็นในทางที่เหมาะสม พอใจแสวงหาในขอบเขตแห่งศีลธรรม ยินดีในสิ่งที่ตนจะหาได้ในทางที่ชอบ พยายามสงบใจในสิ่งที่ตนมี และเห็นโทษของความมักมาก ถือสัมาอาชีวะเป็นเครื่องดำเนินชีวิตโดยชอบธรรมสม่ำเสมอ

2) โทสัชฌาสัย คือ อริยาศัยไม่โทศร้าย ประกอบด้วยเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี ไม่ใจจัดใจดำ ไม่ใจแข็งกระด้าง ไม่ใจลำเอียง ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข หวังช่วยเหลือผู้ที่ตกยากแผ่กรุณาไปให้ถึงเขา และช่วยเขาให้พ้นทุกข์

3) อโมหัชฌาสัย คือ อริยาศัยไม่ลุ่มหลง มีสติสัมปชัญญะ พิจารณาเหตุผล รู้ผิดชอบชั่วดีหรือบาปบุญคุณโทษได้ ไม่ลุ่มหลงความลุ่มหลงเพลิดเพลिन และมีสัมมาทิฐิเข้ามาสนับสนุนให้เห็นผิดเป็นผิด เห็นชอบเป็นชอบ

2. บัณฑิตนิमित อาการที่แสดงออกของวชิกรรมของบัณฑิตนั้น เป็นวชิกรรมที่สุภาพดีงาม 4 ประการด้วย คือ

1) พุดคำจริง คือคำพูดแน่นอน คำคงที่เป็นหนึ่ง และพูดคำแท้ ที่เป็นเนื้อล้วน ๆ ไม่มีปลอมแปลง และไม่มีการไปเป็นอื่น ความสำคัญของการพูดจริง อยู่ที่พูดตามที่จริง และทำให้จริงตามที่พูด

2) พุดคำสมานไมตรี คือ พุดคำผูกไมตรี และพุดคำประสานสามัคคี พุดแนะนำคนที่ยังไม่รู้จักให้รู้จักกัน พุดชักนำคนที่รู้จักกันให้ชอบพอกัน พุดชักจูงคนที่คนชอบพอกันให้สนิทสนมกัน พุดแนะนำคนที่แตกต่างกันให้ดีขึ้น พุดส่งเสริมคนที่ดีกันให้สามัคคีปรองคองกันและพุดสนับสนุนคนที่สามัคคีกัน ให้ดีสนิทสนมแน่นเข้าดังเดิม

3) พุดคำไพเราะ คือพุดคำดูดีมีและคำอ่อนหวาน ถ้อยคำออกมาจากน้ำใจใสสะอาดของผู้พูด ให้ผู้ฟังทำตามได้ ไม่มีโทษและเป็นคำพุดถูกใจมีคติ พุดจงใจให้ผู้ฟังเห็นควรเอาเป็นแบบอย่าง นี่คือคำพุดดูดีมี ส่วนคำพุดที่ออกมาจากใจใสสะอาดของผู้พูด บำรุงกำลังใจผู้ฟังให้ชื่นบาน ดุจน้ำหวานชูกำลังใจของผู้ดีมี นี่คือคำอ่อนหวาน

4) พุดคำมีประโยชน์ คือพุดคำมีเหตุผล และพุดคำสมควร ถ้อยคำที่อ้างเหตุผล พุดอิงธรรมอิงวินัย พุดมีหลักฐานยืนยัน วิทยุชนคัดค้านไม่ได้ นี่คือคำพุดมีเหตุผล ถ้อยคำปรารภเรื่อง ที่มีจริงเป็นจริง ถูกกาลเวลา เป็นคำมีเนื้อ มีกำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ เหมาะกับภูมิธรรมของ บุคคล สมควรแก่กาลเทศะและบุคคล เรียกว่า คำพุดสมควร

3. บัณฑิตापทาน อาการที่แสดงออกแห่งพฤติกรรมไม่ขาดสายของบัณฑิตนั้น เป็นการ แสดงออกทางกายกรรมที่ติงาม 3 ประการ คือ

1) เว้นการฆ่ากัน ด้วยมีเมตตาหวังดีต่อกัน แม่เมตตาให้เพื่อน แก่ เจ็บ ตาย ทุกถ้วน หน้า มีความสุขกายสุขใจ ไม่มีเวรต่อกัน ไม่เบียดเบียนต่อกัน ไม่มีความทุกข์กายทุกข์ใจรักษาตนให้เป็น สุข และมีกรุณาช่วยเหลือกันให้กันเสมอ ให้เพื่อนเกิดแก่เจ็บตายทุกถ้วนหน้าจพ้นจากความทุกข์ ทั้งหลายทั้งปวง

2) เว้นจากการฉ้อโกงกัน ด้วยมีสัมมาอาชีวะหาเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ไม่ใช่อุบายหา กินในทางที่ผิด คือ ฉกฉัก กรรโชก จี้ปล้น ตู ฉ้อโกง หลอกหลวง ตระบัด ยักยอก เบียดบัง สับเปลี่ยน ลักลอบ คำของเถื่อน ปลอมแปลงสินค้า ซึ่งเป็นอุบายทำลายกันทั้งสิ้น

3) เว้นการทำผิดประเวณีต่อกัน นิสสัยบัณฑิตไม่ลู่อ่านาแก่ความใคร่ ถ้าเป็นชายเห็น ภรรยาของคนอื่นเหมือนแม่ของคน ถ้าเป็นหญิงเห็นสามีของคนอื่นเหมือนพ่อของตน ถือกติว่าการกิน การนอน ความกลัว และการสืบพันธุ์ เหล่านี้มีเสมอทั้งแก่คนและสัตว์ แต่คนมีภาวะพิเศษกว่าสัตว์ ตรงที่ความบริสุทธิ์ ไม่นอกใจกันไปทำชู้กับคู่ครองของคนอื่น

มูลเหตุแห่งการคบบัณฑิตมี 3 ประการ คือ

1. บัณฑิตไม่มีภัย คือ ไม่มีสิ่งอันน่าสะอิดสะอายนอน แต่มีตนเป็นพวกพ้อง และเป็น มิตรของคนอื่น แสดงอภัยภัยไมตรี โอบอ้อมอารี ยินดีสนทนาปราศรัยกับผู้คน เปล่งวาจาไพเราะ กิริยาสุภาพ

2. บัณฑิตไม่มีอุบาทว์ คือ ไม่มีสิ่งอัปมงคล ไม่มีสิ่งอัปลักษณะเสื่อมทราม ไม่มีสิ่งจัญไรชั่วร้าย อยู่ในตน ไม่มีอุบาทว์แก่ผู้คน แต่เป็นมงคลแก่ผู้ผ่านมา กิริยาเป็นมหาเสน่ห์ และแสดงอภัยภัยเป็นมิ่งขวัญแก่คนทั่วไป

3. บัณฑิตไม่มีอุปสรรค คือ ไม่มีเหตุขัดข้องอยู่ในตัว มีทางดำเนินชีวิตสะดวกราบรื่น ปลอดภัย โปร่ง และไม่เป็นอุปสรรคแก่คนอื่น เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องกับตน ดำเนินกิจการได้สะดวกทุกวิถีทาง

รูปแบบของบัณฑิต

1. บัณฑิตยอมไม่แนะนำสิ่งที่ควรแนะนำ แต่แนะนำสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ เช่น แนะนำไม่ให้เห็น การพนัน เป็นต้น

2. บัณฑิตไม่ประกอบในสิ่งที่ไม่สุระ คนที่เป็นบัณฑิตจะทำให้เวลามีค่า ไม่ปล่อยให้วันเวลา ล่วงไปเปล่าๆ ขวนขวายในสิ่งที่ดีมีประโยชน์

3. บัณฑิตแนะนำให้ทำความดี เช่น แนะนำให้ทำทาน แนะนำให้รักษาศีล แนะนำให้เจริญภาวนา เป็นต้น

4. บัณฑิตเมื่อคนอื่นพูดไม่ดีก็ไม่โกรธ เช่น เมื่อมีคนพูดหรือแนะนำที่รับฟังโดยดูขมขื่นภาพหรือดูกว่ากล่าวโดยชอบก็ไม่โกรธ เป็นต้น

5. บัณฑิตรู้ทั่วถึงอุบายสำหรับแนะนำ เช่น รู้จักระเบียบวินัยและทำตามกติกาได้ถูกต้อง

ในทางโลกนั้น “บัณฑิต” หมายถึง ผู้ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาสาขาใดสาขาหนึ่ง เช่น ศึกษาศาสตร์บัณฑิต วิทยาศาสตร์บัณฑิต นิติศาสตร์มหาบัณฑิต เป็นต้น ซึ่งบัณฑิตทางโลกนี้แม้จะเป็นผู้มีความรู้ดี แต่ยังไม่แน่ใจว่า จะมีความประพฤติดีหรือไม่ ส่วนในทางธรรมนั้นคำว่า “บัณฑิต” หมายถึง ผู้ที่ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความรู้หรือปัญญา ซึ่งลักษณะของความรู้ที่จะทำให้คนเป็นบัณฑิตทางธรรมนั้น คือจะต้องรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ และรู้จักประโยชน์มิใช่ประโยชน์ บุคคลผู้เป็นบัณฑิตในทางโลกนั้น ไม่ว่าจะได้รับปริญญาเป็นบัณฑิต มหาบัณฑิตหรือดุษฎีบัณฑิตสักก็ใบก็ตาม ถ้าขาดความรู้จักผิดชอบชั่วดีเสียอย่างเดียว ก็เป็นบัณฑิตในทางธรรมไม่ได้ ส่วนบุคคลผู้รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ และรู้จักประโยชน์มิใช่ประโยชน์ แม้จะอ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้ แต่ก็สามารถเป็นบัณฑิตทางธรรมได้ ซึ่งบุคคลผู้เป็นบัณฑิตในความหมายในทางธรรมนี้เท่านั้น จึงจะเป็นผู้ควรคบที่แท้จริง

อีกนัยหนึ่งนั้น บัณฑิตมี 2 ประเภท คือ บัณฑิตภายนอก หมายถึงคนอื่นที่เป็นบัณฑิต และบัณฑิตภายใน หมายถึงเอาตัวเราเองที่มีใจดี กายดี และวาจาดี ผู้สมาคมกับบัณฑิตภายนอกด้วยลักษณะของการคบ ชื่อว่า คบบัณฑิตภายนอก เมื่อตัวเราคบมโนสุจริต คือไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ชอบคบกายสุจริต คือเว้นการฆ่ากัน เว้นการลักขโมยของกัน เว้นการทำผิดประเวณีต่อกัน และชอบคบวาจิสสุจริต คือพูดคำจริง พูดคำสมานสามัคคี พูดคำไพเราะ และพูดคำมีประโยชน์เช่นนี้ ชื่อว่า คบบัณฑิตภายใน ซึ่งประโยชน์หรืออานิสงส์แห่งการคบบัณฑิตมี ดังนี้

1. มีจิตใจผ่องใส
2. ได้ปัญญาความรู้
3. มีความเห็นถูก
4. ไม่เดือดร้อนใจ
5. มีคนสรรเสริญ
6. ทำให้มีความสุข
7. มีความเจริญก้าวหน้า
8. เมื่อละโลกนี้ไปแล้ว จะเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์
9. จะบรรลุมรรคผลนิพพานได้ง่าย

มิตรแท้

คำว่า “มิตรแท้” หมายถึง เพื่อนรักใคร่คุ้นเคยที่มีความจริงใจต่อกัน มีความสุขก็สุขด้วยกันมีความทุกข์ก็ร่วมรับทุกข์ด้วยกันและหาทางแก้ไขร่วมกัน มิตรแท้มีลักษณะโอบอ้อมอารีย์ ไม่เห็นแก่ได้ ไม่อยากได้ของเพื่อน เห็นเพื่อนมีทรัพย์หรือเพื่อนประสบความสำเร็จในชีวิตก็จะดีใจด้วย ไม่มีจิตอิจฉาเพื่อน ในขณะเดียวกันก็จะยกย่องเพื่อนลับหลังในที่ทุกแห่ง พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงมิตรแท้เอาไว้ว่า “ดูก่อนคฤหบดีบุตร มิตร 4 จำพวกเหล่านี้ คือ มิตรมีอุปการะ 1 มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ 1 มิตรแนะนำประโยชน์ 1 มิตรมีความรักใคร่ 1 ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี (ที.ปา. 11/260/202) พระพุทธองค์ตรัสถึงนี้ถือว่าเป็นมิตรแท้ เพราะเป็นมิตรเป็นเพื่อนอย่างจริงใจ ไม่มีความประสงค์ร้ายอย่างอื่นต่อเพื่อน มีแต่ให้หรือเสียสละให้เพื่อนเท่านั้น มิตรทั้ง 4 จำพวกนั้น คือ

1) มิตรมีอุปการะ คำว่า “อุปการะ” หมายถึง ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความอุดหนุน มิตรแท้ประเภทที่หนึ่งนี้จะคอยให้ความช่วยเหลือเรา สงเคราะห์เราเหมือนญาติผู้ใหญ่ที่คอยดูแลให้ความปกป้อง ค้ำครอง เมื่อเรามีปัญหา ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ดูก่อนคฤหบดีบุตร มิตรมีอุปการะ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ โดยสถาน 4 คือ รักษาเพื่อนผู้ประมาทแล้ว 1 รักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว 1 เมื่อมีภัยเอาเป็นที่พึ่งได้ 1 เมื่อมีกิจที่จำต้องทำเกิดขึ้นเพิ่มทรัพย์ให้สองเท่า (เมื่อมีฐานะช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก) 1 ดูก่อนคฤหบดีบุตร มิตรมีอุปการะ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน 4 (ที.ปา. 11/261/202-203) พึงทราบว่ามีมิตรประเภทนี้เหมือนญาติผู้ใหญ่ที่คอยค้ำครอง ดูแล รักษาเราเป็นมิตรที่หาได้ยากยิ่ง ร้อยคนจะมีสักหนึ่งคน ก็แทบจะหาไม่ได้ ใครมีมิตรประเภทนี้ก็ถือว่าโชคดีแต่คนส่วนใหญ่แล้วไม่มีมิตรเช่นนี้

2) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ คำว่า “ร่วม” หมายถึง มีส่วนร่วมอยู่ด้วยกัน มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ก็คือ มิตรหรือเพื่อนที่มีส่วนร่วมในการเสพสุขหรือทุกข์ด้วยกัน ไม่ห่างหายไปจากกันทั้งในเวลาสุขหรือมีทุกข์ เพื่อนประเภทนี้ถือว่าเป็นเพื่อนแท้ อีกประเภทหนึ่ง และเป็นเพื่อนที่หายากยิ่งอีกเช่นเดียวกัน เพราะในโลกปัจจุบันนี้ จะหาใครมาเป็นเพื่อนแท้ของเราทั้งยามสุขและทุกข์นั้นยากมาก ในยามสุขยามร่ำรวยมียศลาภบรรดาศักดิ์ เป็นต้นนั้น เพื่อนจะมีเยอะ ทุกคนจะมาเป็นเพื่อน แต่พอยามอับจนยามทุกข์ ยามตกอับ เพื่อนฝูงที่มีมากมายนั้นจะหายหมด ดังนั้น เพื่อนที่มาร่วมทั้งยามสุขและยามทุกข์ชื่อว่าหายากและถือว่าเป็นเพื่อนแท้ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ดูก่อนคฤหบดีบุตร มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน 4 คือ บอกความลับ (ของตน) แก่เพื่อน 1 ปิดความลับของเพื่อน 1 ไม่ละทิ้งในเหตุอันตราย 1 แม้ชีวิตก็อาจจะสละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้ 1 ดูก่อนคฤหบดีบุตร มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ โดยสถาน 4 (ที.ปา. 11/262/203) ลักษณะของเพื่อนดังพุทธพจน์ที่ยกมาข้างบนนี้ ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ก็ถือว่ามีความสำคัญแต่ไม่มากนัก ส่วนข้อที่ 3 และข้อที่ 4 ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะข้อที่ 4 นั้นถือว่าเป็นยอดของเพื่อนแท้ ใครมี

เพื่อนประเภทนี้ถือว่าโชคดี ทำบุญมาดี เราเองก็ควรตอบแทนเพื่อนโดยการปกป้องเขาด้วยชีวิต เช่นเดียวกัน เพราะเมื่อเขาสามารถสละชีวิตแทนเราได้ เราก็สามารถสละชีวิตแทนเขาได้เช่นเดียวกัน

3) มิตรณะประโยชน์ คำว่า “ณะ” หมายถึง ชี้นำแนวทางหรือวิธีการให้รู้โดยตรงหรือโดยอ้อม มิตรหรือเพื่อนประเภทนี้จะเป็นคนมีความรู้ความเข้าใจหลักการ (ธรรม) อย่างกว้างขวาง แนะนำเพื่อน ด้วยจิตเมตตาและด้วยจิตกรุณา โดยหวังเพื่อให้เพื่อนมองเห็นทางแห่งชีวิต และแก้ไขปัญหาชีวิตด้วย วิธีการอย่างถูกต้อง พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงเพื่อนณะประโยชน์ว่า “ดูก่อนคฤหบดีบุตร มิตรณะประโยชน์ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน 4 คือ ห้ามจากความชั่ว 1 ให้ตั้งอยู่ในความดี 1 ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง 1 บอกทางสวรรค์ให้ 1 ดูก่อนคฤหบดีบุตร มิตรณะประโยชน์ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน 4 (ที.ปา. 11/263/203) จากพุทธพจน์ที่ยกมาให้เห็นข้างบนนี้ คำว่า ประโยชน์ หมายถึง อริยทรัพย์ เพราะเป็นทรัพย์ที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ส่วนทรัพย์สิ้นเงินทองที่เป็นทรัพย์แบบชาวโลก ท่านคงไม่ได้หมายเอาในประเด็นนี้ จะเห็นได้จากข้อความว่า ห้ามจากความชั่ว (ศีล) 1 ให้ตั้งอยู่ในความดี (สมาธิ) 1 ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (ปัญญา) 1 บอกทางสวรรค์ให้ 1 ทั้ง 4 ประเด็นนี้ชี้ไปที่อริยทรัพย์ทั้งนั้น ไม่มีนัยอะไรที่จะชี้ให้เห็นว่าเป็นทรัพย์แบบชาวโลก เพราะเป็นสิ่งไม่มั่นคงถาวร เสพสุขปนทุกข้ออยู่ชั่วขณะแล้วก็เสื่อมไป แล้วก็ทุกข์อีก ส่วนอริยทรัพย์นั้นจะทำให้เราเสพสุขตลอดเวลาและเป็นอมตะเราจะไม่กลับมาเสพทุกข์อีก นี่คือนี่สิ่งที่มีมิตรแท้เลือกประโยชน์ให้แก่เรา

4) มิตรมีความรักใคร่ คำว่า “ความรักใคร่” ในข้อความว่า มิตรมีความรักใคร่ นั้น หมายถึง มีใจผูกพันด้วยความห่วงใย ไม่ใช่รักใคร่แบบชู้สาว แต่เป็นความหวังดี มีใจผูกพัน มีความห่วงใยแบบเพื่อนที่มีใจปรารถนาดีต่อกัน เพื่อนประเภทนี้จะมีจิตใจงดงามต่อเพื่อน เห็นความทุกข์ของเพื่อนคือความทุกข์ของตัวเอง แต่เห็นเพื่อนมีความสุขก็จะภาคภูมิใจและอิมใจ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ดูก่อนคฤหบดีบุตร มิตรมีความรักใคร่ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน 4 คือ ไม่ยินดีด้วยความเสื่อมของเพื่อน 1 ยินดีด้วยความเจริญของเพื่อน 1 ห้ามคนที่กล่าวโทษเพื่อน 1 สรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน 1 มิตรมีความรักใคร่ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน 4 (ที.ปา. 11/264/203) จากพุทธพจน์นี้ มิตรมีความรักใคร่จึงเป็นมิตรที่หวังให้ความเจริญ ความสุข ความสำเร็จ เกิดขึ้นแก่เพื่อนอย่างเดียว ไม่หวังให้ความผิดพลาด ความไม่สมประสงค์ใดๆ หรือความทุกข์ใดๆ เกิดขึ้นแก่เพื่อน มีความปรารถนาดีต่อเพื่อนทุกอย่าง แม้มีคนมากล่าวถึงเพื่อนในแง่ไม่ดี หรือกล่าวถึงเพื่อนในแง่ลบ เขาก็จะเข้าไปห้ามปรามและขอให้เขาหยุดกล่าวเสีย แต่ถ้ามีใครมากล่าวสรรเสริญ ชื่นชมเพื่อนของเขา เขาก็จะสรรเสริญ ชื่นชมคนนั้น เพื่อนประเภทนี้จึงเป็นเพื่อนที่หวังดีต่อเพื่อนอย่างเดียวกันเท่านั้น

มงคลสูตร ข้อที่ 3 ปุชา จ ปุชเนียนัน การบูชาคนที่ควรบูชา

คนเรามีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่ เริ่มตั้งแต่หมู่ครอบครัว หมู่บ้าน เมือง ประเทศ ตลอดถึงพลเมืองโลกเป็นที่สุด ผู้เป็นใหญ่ในหมู่ใดก็จะเป็นที่บูชาในหมู่นั้น ส่วนนักปราชญ์มีคนบูชาไปทุกแห่งหน การที่ผู้น้อยต้องบูชาผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ต้องตอบรับการบูชาของผู้น้อย เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ไม่เคยล้าสมัย

ในคัมภีร์มัจฉลัตถทีปนี ได้กล่าวถึงการบูชา 2 ประเภทไว้ว่า “การบูชานั้นมีอยู่ 2 อย่าง คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา โดยที่การบูชาด้วยสักการะมีดอกไม้เป็นต้น และด้วยปัจจัย 4 ชื่อว่าอามิสบูชา การบูชาด้วยปฏิบัติ ชื่อว่าปฏิบัติบูชา” (คณะกรรมการตำราและวิชาการมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564 : 81)

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “บูชา” ไว้ว่า ให้ด้วยความนับถือ, แสดงความเคารพเทิดทูน มี 2 คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “บูชา” ไว้ว่า การแสดงความเคารพบุคคล หรือสิ่งที่นับถือด้วยสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น เช่น บูชาพระ บูชาเทวดา บูชาไฟ ยกย่องเทิดทูนด้วยความเคารพ นับถือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ เช่น บูชาบรรพบุรุษ บูชาความรู้” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 478)

ในอภิธานปิฎกปิฎกาสูจิ ได้วิเคราะห์ ปุชา ศัพท์ไว้ว่า “ปุช ปุชายั ปุชนั ปุชา” มาจาก ปุช ธาตุ แปลว่า ยกย่อง การยกย่อง ชื่อว่า บูชา

การบูชาเป็นกิจดีที่จกชอบ ซึ่งอาจกลายเป็นกิจที่เลวร้ายไปได้ ถ้าผู้ทำมีฉันทธรรมศนะทำการบูชาในทางที่ผิดก็เกิดความเสื่อมเสีย ถ้าผู้ทำมีสัมมาธรรมศนะรู้จักเลือกในทางที่ถูกที่ควรก็ให้คุณ ดังมีคำกล่าวของพระพุทธองค์ จากมัจฉลัตถทีปนี ว่า “ผู้ใดพึงบูชา (โลกียมหาชน) ด้วยทรัพย์พันหนึ่งทุก ๆ เดือนตลอด 100 ปี ส่วนผู้ใดพึงบูชาท่านผู้มีตนอบรมแล้วผู้หนึ่ง แม้เพียงครูเดียว การบูชาของผู้นั้นแหละ ประเสริฐกว่าของผู้บูชา (โลกียมหาชน) นั้น การบูชาตั้ง 100 ปี จะประเสริฐอะไร”

ในคัมภีร์อรรถกา ปรมัตถโชติกา ได้อธิบายถึง “บุคคลที่ควรบูชา” ว่า บุคคลที่ควรบูชา หมายถึง พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอริยสาวกทั้งหลาย”

ในส่วนคัมภีร์มัจฉลัตถทีปนี ได้แสดงถึงตัวอย่างของบุคคลที่ควรบูชาไว้มีใจความว่า “บรรดาบรรพชิตทั้งหลาย อาจารย์และอุปัชฌายะเป็นบุคคลผู้ควรบูชาของศิษย์ ภิกษุแก่พรรษากว่าเป็นบุคคลผู้ควรบูชาของภิกษุผู้บวชใหม่ บรรพชิตทั้งหมดเป็นบุคคลผู้ควรบูชาของคฤหัสถ์ บรรดาคฤหัสถ์ที่ชายที่หญิง เป็นบุคคลผู้ควรบูชาของน้องชายน้องหญิง มารดาบิดาเป็นบุคคลผู้ควรบูชาของบุตรทั้งหลายสามีและพ่อ แม่ของสามีเป็นบุคคลผู้ควรบูชาของเหล่าหญิงสาวในสกุล”

เหตุแห่งการบูชานั้นเพื่อให้บุคคล สามารถที่จะหล่อหลอมประดับประดา และพัฒนาอุปนิสัยที่ดีงาม และคุณธรรมทั้งหลายให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะบุคคลที่ควรบูชาที่แท้จริงนั้นจะเป็น

ต้นแบบให้ดู และเป็นตัวอย่างให้ประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่ตั้งงมทั้งหลาย โดยมีลักษณะสิ่งที่ควรบูชา ดังนี้

ลักษณะของสิ่งที่ควรบูชา

การบูชา เป็นการยกย่องสิ่งที่ควรยกย่องในคุณงามความดี สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. บุคคลควรบูชา เรียกตามภาษาบาลีว่า “ปุชณียบุคคล หรือ ปุชไนยบุคคล” แปลว่า บุคคลควรบูชา หรือบุคคลความแก่การบูชา ซึ่งหมายถึงคนดีที่ควรบูชา คนดีนั้นจะดีเฉพาะหรือดีสิ้นทั้งตัวก็ถือเป็นบุคคลควรบูชาตามขั้นของตนได้แก่

1) พ่อแม่เป็นปุชณียบุคคลของลูกชายหญิง ในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิด และเลี้ยงดูมาแต่เล็กจนใหญ่ ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา ทากรรมงามที่มีสมควรให้ มอบทรัพย์ให้ในสมัย และเป็นพระพรหม พระอาหุไนยบุคคลประจำชีวิตของลูกชายหญิง

2) ครูอาจารย์เป็นปุชณียบุคคลของศิษยานุศิษย์ ในฐานะเป็นผู้ประสาทศิลปวิทยา แนะนำดีให้เรียนดี บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

3) หัวหน้าผู้บริหารงานในตำแหน่งต่ำและสูง เป็นปุชณียบุคคลของผู้ใต้บังคับบัญชา ในฐานะเป็นผู้มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นนิสสัย มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ปราศจากความลำเอียง ตั้งใจระงับทุกข์และบำรุงสุขแก่มวลชน และผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทั้งหลาย

4) พระมหากษัตริย์เป็นปุชณียบุคคลของมวลพลสกนิกร ในฐานะทรงเป็นพระประมุขของชาติและทางทิศพิชิตธรรม คือ ทาน พระราชทานวัตถุแก่ผู้ควรได้รับ ศิล ทรงตั้งสังวรรักษาพระอาการกายวาจาให้สะอาดดีงาม บริจาค ทรงสละไทยธรรม บรรเทาทุกข์ของปวงชน อาชชวะ พระอัยยาศัยประกอบด้วยความซื่อตรง ดำรงในสัตย์สุจริต มัททวะ พระอัยยาศัยอ่อนโยน ตบะ ทรงบำเพ็ญกุศลวัตร เฝ้ามลาญอกุศลวิตก ไม่ทรงเกรี้ยวกราดมีพระเมตตาเป็นนิสสัย ไม่ทรงเบียดเบียนใคร มีพระกรุณาเป็นนิสสัย มีพระหฤทัยดำรงมั่นในขันติ และทรงรักษายุติธรรม ไม่ให้แปรผันจากสิ่งที่เที่ยงตรง

5) พระพุทธเจ้า เป็นปุชณียบุคคลของพุทธบริษัท ในฐานะทรงพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ พระกรุณาธิคุณ และทรงตั้งพระศาสนา ประกาศสังฆธรรม บัญญัติพระวินัยให้ประชาชนเว้นสิ่งควรเว้น และประพฤติสิ่งควรประพฤติ

6) พระสงฆ์สาวก เป็นปุชณียบุคคลของพุทธศาสนิกชน ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร เป็นนาบุญของโลก และนำพระศาสนาสืบต่อกันมา

2. วัตถุที่ควรบูชา เรียกตามภาษาบาลีว่า “ปุชณียวัตถุ” แปลว่า “วัตถุที่ควรบูชา” หมายถึงเอาปุชณียวัตถุที่นับเนื่องในพระพุทธศาสนา ซึ่งประมวลลงในพุทธเจดีย์ 4 ประเภท คือ

- 1) ชาติเจติย เจติย คือ พระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุพระสาวก
- 2) ปริโภคเจติย เจติย คือ สังเวชนียสถาน 4 แห่ง ได้แก่ ที่ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่แสดงปฐมเทศนา และที่ปรินิพพาน ตลอดถึงพุทธบริขาร และต้นพระศรีมหาโพธิ์
- 3) ธรรมเจติย เจติย คือ พระไตรปิฎก พระธรรมที่จารในใบลาน ที่พิมพ์เป็นเล่มหนังสือ
- 4) อุทเทสิกเจติย เจติย คือ พระพุทธรูป รอยพระพุทธรูป และรูปพระสงฆ์สาวก (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), มงคลยอดชีวิต 50-53)

ลักษณะของการบูชา

การบูชาเป็นการกระทำที่ดี ที่ชอบ เมื่อเรากระทำในทางที่ถูกด้วยการบูชาบุคคลและวัตถุที่ควรบูชาแล้ว ย่อมเป็นมงคลอย่างหนึ่งในชีวิต ลักษณะการบูชามี 4 ประการ คือ

1. สักการะ แปลว่า การทำดี หมายถึงรวมถึงการแสดงกิริยาสุภาพ วาจาสุภาพ และใจสุภาพ เพื่อบูชาบุคคลและวัตถุควรบูชา อีกความหมายหนึ่ง แปลว่า วัตถุที่จัดทำดี หมายถึงเอาเครื่องสักการะที่จัดเป็นระเบียบ มีดอกไม้ธูปเทียน และเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นสำคัญเพื่อบูชาบุคคลและวัตถุที่ควรบูชา

ผู้บูชาบุคคลและวัตถุควรบูชา ด้วยกิริยาวาจาและใจสุภาพ ทั้งผู้บูชาวัตถุความบูชาด้วยเครื่องสักการะมีดอกไม้ธูปเทียน และบูชาบุคคลควรบูชา ด้วยเครื่องอุปโภคบริโภค ได้ชื่อว่าบูชาบุคคลและวัตถุด้วยสักการะ การบูชาด้วยสักการะนี้ ถ้าทำในทางที่ถูกก็เป็นมงคล แต่ถ้าทำในทางที่ผิดก็เป็นอัปมงคล ไร้ประโยชน์และถึงแก่โทษได้ การบูชาบุคคลหรือวัตถุ ควรใช้ปัญญาสอดส่องให้รู้ผิดรู้ถูกก่อน แล้วทำการบูชาในทางที่ถูกจึงจะเป็นมงคล

2. ครุการะ ในอภิธานปทีปิกาสูจิ ได้อธิบายครุศัพท์ไว้หลายประการ คือ ครุ ชื่อว่า เตน เพราะเตนเลิกลอย คือเป็นคนเลิกลอยโตนั่ง ครุ ชื่อว่า ปลุกความรักความห่วงใย เพราะปลุกคือหวาน ความรักความห่วงใยในศิษย์ทั้งหลาย ครุ ชื่อว่า หนัก เพราะอธิบายว่า เป็นของหนักเท่ากับฉัตรหิน แต่ครุการะ หมายถึงความรักความห่วงใย แปลว่า “ทำความรัก ทำความห่วงใย”

ลูกชายหญิงมีความรักความห่วงใยพ่อแม่ พยายามรักษาน้ำใจท่าน ทำตนให้เป็นที่เบาใจแก่ท่าน ศิษย์มีความรักในครูอาจารย์ ประพฤติตนให้เป็นคนน่านอนสอนง่าย ผู้ได้บังคับบัญชาทำความรักในหัวหน้าผู้ปกครอง ประพฤติตนให้เป็นคนซื่อตรง และเชื่อฟังคำสั่งบังคับบัญชาในทางที่ถูกที่ชอบ พสกนิกรจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ประพฤติตนให้เป็นพลเมืองดี และชาวพุทธปลุกความรักเลื่อมใสในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตั้งใจประพฤติปฏิบัติชอบ เว้นข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต เช่นนี้คือ บุคคลที่ควรบูชาด้วยแบบครุการะ

4. มานนา เป็นลักษณะของการบูชาอย่างหนึ่ง แปลว่า “ความนับถือ” การกำหนดนับความดีของบุคคลว่า เขามีดีอย่างนั้นอย่างนี้ และถือผู้มีดีนั้นเป็นคนควรเชื่อมั่นยึดถือ ยกย่องเชิดชูให้เป็นที่นับ

หน้าถือตา นี่คือ ความนับถือ ลักษณะของความนับถือนั้นอยู่ที่กิริยาจาตังามต่อกัน ประพฤติตนสม่าเสมอต่อกัน ยกย่องเชิดชูกัน และเอื้อเฟื้อกันเชื่อฟังกันเป็นสำคัญ

เมื่อเราแต่ละคนแสดงกิริยาจาตังามต่อกัน ประพฤติตนสม่าเสมอกัน ยกย่องเชิดชูกันและกัน เอื้อเฟื้อกัน ผู้น้อยนับถือผู้ใหญ่ แม้ผู้ใหญ่ก็นับถือผู้น้อยด้วยความจริงใจ ร่วมใจกันดำเนินกิจการให้เจริญก้าวหน้า ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ต่างฝ่ายต่างรักใคร่นับถือกัน เมื่อมีปัญหาที่หันหน้าปรึกษา กัน นี่ชื่อว่า บูชากันและกันด้วยแบบมานนา

5. วันทนา ในอภิธาน์ปทีปิกาสุจิ “วันท อภิวัตนตฤตีสู” แปลว่า วันท ธาตุ ในอรรถว่า กราบไหว้และชมเชย แต่วันทนาที่เป็นลักษณะของการบูชานี้ หมายถึงเฉพาะฤติ คือความชมเชย ส่วนอภิวัตนเป็นลักษณะของความเคารพ คือยกย่องสรรเสริญ

การกล่าวชมเชยคุณของพ่อแม่ กล่าวยกย่องคุณของอาจารย์ กล่าวยกย่องคุณของหัวหน้าผู้ปกครอง กล่าวสรรเสริญพระบารมีของพระมหากษัตริย์ หรือกล่าวสรรเสริญคุณของผู้มีพระคุณ รวมถึงการกล่าวสรรเสริญพระรัตนตรัย เช่น เวลาทำวัตรเช้า เราสวดพุทธานิถุติ อัมมาภินิถุติ สังฆานิถุติ คือการรวมเรารุณพระรัตนตรัยมาสวด ให้เป็นเครื่องระลึกถึง เช่นนี้ ชื่อว่าบูชาผู้มีคุณ ควรบูชาด้วยแบบวันทนา ซึ่งการบูชาควรมีหลักในการบูชา ดังนี้ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), 2558 : 54-59)

หลักการบูชา

1. อามิสบูชา การบูชาบุคคลที่ควรบูชา ด้วยวัตถุเครื่องล่อใจให้เกิดโสมนัส และผู้รับเกิดปีติความอิมใจ เรียกอามิสบูชา เช่น ลูกชายหญิงระลึกถึงคุณของพ่อแม่ ศิษย์ระลึกถึงคุณของอาจารย์ แล้วบูชาท่านด้วยปัจจัยสี่ที่ท่านต้องการ คือ ผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยาบำบัดโรคภัย หรือเงินทองที่เป็นมูลค่าปัจจัยนั้นๆ และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการให้เป็นที่พอใจแก่ท่าน นี่ชื่อว่าบูชาท่านด้วยอามิสสิ่งของ

การจัดเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย ก็ชื่อว่าบูชาพระด้วยอามิสบูชา การบูชาท่านบูรพาจารย์มุ่งให้เราน้อมนึกเอาพระคุณเป็นอารมณ์ และเหนียวมาฝึกฝนอบรมจิตใจของตนให้สะอาดผ่องใส หาได้มุ่งให้พระท่านใช้หรือยินดีโปรดปราน

2. ปฏิบัติบูชา การปฏิบัติธรรมตามเทศกัมมิตถุติ เรียกปฏิบัติบูชา โดยบรรพชิตบำเพ็ญอุปัชฌายวัตร อาจารย์วัตร ไม่ละเมิดพระบัญญัติแม้เพียงข้อเล็กน้อย สมาทานธุดงค์ เลี้ยงชีวิตโดยธรรม และศฤงคารถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ รักษาเบญจศีลปฏิบัติเบญจธรรม รักษาอุโบสถศีลบำเพ็ญกุศลกรรมบถ 10 อย่างนี้ ชื่อว่า บูชาด้วยปฏิบัติ

แม้บรรพชิตและศฤงคาร หมั่นประกอบไปคณธรรตังใจฟัง ตั้งใจศึกษา ตั้งใจจดจำตั้งใจใคร่ครวญเนื้อความของธรรมที่จดจำไว้และรู้เนื้อความ แล้วปฏิบัติชอบ หมั่นประกอบในวิปัสสนาธรร

เจริญสมณะ ทำใจให้สงบจากอารมณ์ร้าย และเจริญวิปัสสนา ทำใจที่สงบเป็นสมาธิให้รู้แจ้งเห็นจริงใน เหตุผลตามที่มีจริงเป็นจริงเช่นนี้ ชื่อว่าบูชาด้วยการปฏิบัติ

ผลของการบูชา

การบูชานี้เป็นหลักการเพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิต แต่ข้อสำคัญอยู่ที่รู้จักเลือกบูชา ถ้าไม่รู้จักเลือกบูชาแล้ว บูชาไปในทางที่ผิดก็จะเกิดผลเป็นอัปมงคล และจุดชีวิตลงให้ตกต่ำ ถ้ารู้จัก บูชาแต่ในทางที่ถูกแล้ว ก็จะได้เกิดผลเป็นสิริมงคล เสริมชีวิตให้เปลี่ยนแปลงเป็นชีวิตรุ่งเรือง เจริญก้าวหน้า ผลของการบูชานี้มีอยู่ 2 อย่าง คือ

1) บูชาให้เกิดผลเป็นอัปมงคล การบูชาคนไม่ควรบูชา คือบูชาคนชั่ว คนโง่คนคนโหดร้าย คนเลวทราม ย่อมทำให้เกิดผลเป็นอัปมงคล เพราะเขาเหล่านั้นเป็นต้นเหตุพาให้ผู้บูชาเป็นคนอับรึย จัญไร และอาจเผาผลาญชีวิตได้ในที่สุด เพราะการบูชาที่ไม่มีคุณให้ผู้บูชายึดถือปฏิบัติตามและยัง ส่งผลให้ตัวผู้บูชา สูญเสียทรัพย์สินในการหาของมาบูชาโดยเปล่าประโยชน์

2) บูชาให้เกิดผลเป็นมงคล การบูชาบุคคลควรบูชา คือบูชาคนดี เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ หัวหน้าผู้ปกครอง พระมหากษัตริย์ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวก พระอรหันต ชีนาสพ หรือบูชาผู้มีคุณอื่นอีก และบูชาวัตถุควรบูชา ได้แก่ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ อุทเทสิกเจดีย์ เมื่อเราบูชาด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาแล้ว ย่อมให้เกิดผลเป็นมงคลเพราะเป็น อนุสสติ ให้เราระลึกถึงและถือเป็นข้อปฏิบัติบำเพ็ญชีวิตให้ตั้งงามได้

อานิสงส์การบูชาที่ควรบูชา

1. ยังความเห็นที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น
2. ยังความเห็นถูกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญ
3. ทำให้มีกิริยามารยาท สุภาพอ่อนโยนน่านับถือ
4. ทำให้มีจิตใจผ่องใส
5. ทำให้มีสติสัมปชัญญะดีขึ้น
6. ป้องกันความหลงผิด
7. ทำให้เกิดกำลังใจ
8. กำจัดคนพาลให้พินาศไปโดยอ้อม
9. เชิดชูบัณฑิตให้สูงขึ้น

การที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บูชาที่ควรบูชา หมายความว่า ให้บุคคลเป็นผู้ที่มีความเคารพ ยกย่อง นับถือและเลื่อมใส แล้วบูชาด้วยการปฏิบัติ หรือสักการะด้วยสิ่งของแก่พระอรหันต์ทั้งหมาย และบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่มีชาติวุฒิ คุณวุฒิ วัยวุฒิและคุณธรรมสูงกว่า การบูชาบุคคลควรบูชา นั้น จะเป็นเหตุให้บุคคลสามารถพัฒนานิสัยที่ดีงาม และคุณธรรมทั้งหลายให้เจริญงอกงามขึ้น เพราะ

บุคคลที่ควรบูชาย่อมจะเป็นต้นแบบที่ดี เป็นแบบอย่างให้ปฏิบัติตาม และเป็นหลักทางใจในการดำเนินชีวิต เพื่อนำไปสู่ความดีงามและความสำเร็จ จรรโลงศาสนาให้ยั่งยืน

สรุปแนวคิดจากมงคลสูตร คาทาที่ 1

มงคลในคทาที่ 1 เป็นขั้นตอนการสร้างมาตรฐานกฎเกณฑ์ทางความคิดเห็นที่ถูกต้องที่ประกอบด้วยมงคลข้อที่ 1 การไม่คบคนพาล มงคลข้อที่ 2 การคบบัณฑิต มงคลข้อที่ 3 การบูชาบุคคลที่ควรบูชา อันเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม ตามแนวคำสอนในมงคลสูตร ซึ่งเริ่มต้นด้วยการพัฒนาตน โดยมุ่งไปที่ความคิดเห็นหรือวินิจฉัยของคนที่ถูกต้องเป็นอันดับแรกเพราะถ้าบุคคลมีความเห็นผิดทาง หรือวินิจฉัยผิดเสียตั้งแต่ต้นแล้ว การพัฒนาใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางโลกหรือทางธรรมย่อมจะเกิดไม่ได้เลย

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนวิธีการสร้างความเห็นถูกให้เกิดขึ้นในตน โดยการไม่คบคนพาล เพื่อป้องกันไม่ได้รับเอาความเห็นผิดทั้งหลายจากคนพาล การคบบัณฑิตเพื่อถ่ายทอดเอาอุปนิสัยความเห็นถูกและคุณธรรมทั้งหลายมาสู่ตน และการบูชาคนที่ควรบูชาเพื่อประดับประดาละรักษาคุณธรรม รักษาความเห็นถูกต้องทั้งหลายไว้ เพราะบุคคลที่ควรบูชาอันจะเป็นต้นแบบ และเป็นตัวอย่างให้ประพฤติปฏิบัติชอบ บุคคลใดถ้าหากได้ประพฤติตามคุณธรรมทั้ง 3 ประการในมงคลสูตรนี้แล้ว บุคคลนั้นย่อมจะเป็นผู้มีมาตรฐานกฎเกณฑ์ความคิดเห็นที่ถูกต้องอย่างครบถ้วน ตามเป้าหมายของขั้นตอนที่ 1 ในกระบวนการของการพัฒนาชีวิตเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม

การคบคนชั่วเป็นมิตร คือการคบหาสมาคมกับคนไม่ดี คนที่ฝ่าฝืนศีลธรรม หรือจารีตประเพณี ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เช่น อันธพาลเถร นักเลงการพนัน คนคดโกง เป็นต้น

คำว่า มิตร หมายถึง เพื่อนรักใคร่คุ้นเคย มี 2 นั่นคือ กัลยาณมิตร หมายถึง เพื่อนที่ดี เพื่อนที่มีเมตตาหรือเพื่อนที่มีกรุณาต่อเพื่อน และส่วนใหญ่คนที่มีเพื่อนเป็นกัลยาณมิตรนั้น ระหว่างเพื่อนต่อเพื่อนจะต้องมีคุณธรรมหรือมีคุณสมบัติเท่าเทียมกัน จึงจะเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันได้ยืนยาว แต่กฎเกณฑ์นี้ก็ไม่เป็นกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวเสมอไป เพื่อนที่ดีต่อกันก็อาจจะมีคุณธรรมต่างกันได้ และคำว่า ปาปมิตร คือ เพื่อนที่เลว เพื่อนที่ชั่วร้ายต่อเพื่อน แต่แสดงออกเหมือนกับว่าหวังดีต่อเพื่อน จริงใจต่อเพื่อน จริงๆแล้วเขามีความรู้สึกรังเกี้ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงออก (ประยงค์ แสนบุราณ, 2557 : 189) การมีเพื่อนเลวนี้เองพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงโทษของการมีเพื่อนเลวเอาไว้ว่า “ดูก่อนคฤหบดีบุตร โทษของการประกอบเนื่องๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร 6 ประการ คือ 1. ชักนำให้เป็นนักเลงการพนัน 2. ชักนำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้ 3. ชักนำให้เป็นนักเลงสุรา 4. ชักนำให้เป็นคนลวงคนอื่นด้วยของปลอม 5. ชักนำให้เป็นคนโกงเขาซึ่งหน้า 6. ชักนำให้เป็นคนหัวไม้ (ที.ปา. 11/252/217) จากพุทธพจน์อธิบายได้ว่า คนที่คบคนชั่วเป็นมิตรนั้นถึงจะมีนิสัยดีอย่างไรก็อาจกลับกลายเป็นคนเลวลงได้ มีสุภาษิตกล่าวไว้ว่า คบคนเช่นใดก็เป็นคนเช่นนั้น ถึงแม้คนชั่วจะไม่แนะนำให้ชั่ว เราก็ต้องทำจนได้ เพราะความเคยชินในการเสวนากันเป็นปัจจัย ถึงเราจะไม่ดื่มเหล้า ไม่เคยทำโจรกรรม

แต่เมื่อคบกับนักเลงเหล้า นักเลงโจรกรรม เราก็อาจกลายเป็นแบบเดียวกับคนที่เราคบได้ ดังนั้นผู้หวังความเจริญแห่งโภคทรัพย์พึงเว้นจากอบายมุข (สุจิตรา อ่อนค้อม, 2552 : 74)

ในสังคมมีคนหลากหลาย การที่จะคบค้าสมาคมกับใคร ก็ควรพิจารณาดูว่าใครนิสัยใจคออย่างไร คบเป็นเพื่อนแล้วจะนำความเสียหายมาให้หรือไม่ ในคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งลักษณะของมิตรไว้ 2 ประเภท คือ มิตรเทียบกับมิตรแท้ ดังจะได้อธิบายต่อไป

มิตรเทียม หรือศัตรูผู้มาในร่างมิตร มี 4 ประเภท คือ 1.คนปกอลอก มีลักษณะคิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว ยอมเสียน้อยโดยหวังจะเอาให้มาก เมื่อตัวเองมีภัยจึงมาช่วยทำกิจเพื่อน และคบเพื่อนเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ 2.คนดีแต่พูด มีลักษณะดีแต่ยกของหมดแล้วมาปราศรัย ดีแต่อ้างของยังไม่มาปราศรัย ส่งเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์มิได้ และเมื่อเพื่อนมีกิจก็ยอมอ้างแต่เหตุขัดข้อง 3.คนหัวประจบ มีลักษณะเมื่อจะทำชั่วก็เออออ จะทำดีก็เออออ เมื่ออยู่ต่อหน้าสรรเสริญ แต่เมื่ออยู่ลับหลังก็นินทาว่าร้าย 4.คนชวนฉิบหาย มีลักษณะคอยเป็นเพื่อนดื่มน้ำเมา คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการละเล่น และคอยเป็นเพื่อนในการเล่นการพนัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559 : 2-3)

มิตรแท้ หรือมิตรด้วยใจจริง มี 4 ประเภท คือ 1.มิตรอุปการะ มีลักษณะคือ เมื่อเพื่อนประมาทก็ช่วยรักษาเพื่อน เพื่อนประมาทแล้วช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน เมื่อเพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักของเพื่อนได้ และเมื่อเพื่อนมีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก 2.มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะคือ บอกความลับแก่เพื่อน รักษาความลับของเพื่อน เมื่อเพื่อนมีอันตรายก็ไม่ละทิ้งและแม้ชีวิตก็สละให้ได้ 3.มิตรแนะนำประโยชน์ มีลักษณะคือ เมื่อเพื่อนจะทำความเสียหายก็คอยห้ามปรามไว้ ช่วยแนะนำสนับสนุนให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง และบอกทางสุขทางสวรรค์ให้ 4.มิตรมีใจรัก มีลักษณะคือ เพื่อนมีทุกข์ ก็พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ทุกข์ด้วย) เพื่อนมีสุขก็พลอยชุ่มชื่นยินดี (สุข สุขด้วย) เมื่อคนอื่นติเตียนเพื่อน ก็ช่วยยับยั้งแก้ไข และเมื่อคนอื่นสรรเสริญเพื่อน ก็ช่วยเสริมสนับสนุน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559 : 3-4)

2.3 สภาพพื้นที่ที่ทำวิจัย

โรงเรียนวัดปทุมวนาราม ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตั้งอยู่ที่ 969 วัดปทุมวนาราม แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ) (2548) กล่าวว่า มงคล ก็คือทางแห่งความเจริญก้าวหน้าของชีวิต นั่นเองแต่มงคลหรือทางแห่งความเจริญก้าวหน้าของชีวิตของคนในโลกเหมือนกันบ้าง ไม่เหมือนกันบ้าง ทั้งการกระทำเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ต้องการนั้น ก็เหมือนกันบ้าง ไม่เหมือนกันบ้าง ดังนั้น คนในโลกจึงมีความสุขและความทุกข์เหมือนกันบ้าง และไม่เหมือนกันบ้าง มีความเจริญก้าวหน้าเท่ากันบ้าง ไม่เท่ากันบ้าง

ปิ่น มุกทุกันต์ (2502) ได้อธิบายถึงมงคล 38 ประการในหนังสือ “มงคลชีวิต” มีใจความสำคัญว่า มงคล หมายถึง เหตุที่ทำให้คนเจริญขึ้น มีฐานะดีขึ้น มีวิชาความรู้ดีขึ้น มียศมีตำแหน่งสูงขึ้น สรุปว่า มงคลก็คือ “ทางก้าวหน้า” การแสวงหาทางก้าวหน้าไม่ใช่เพิ่งทำกันในยุคนี้ มีมาตั้งแต่สมัยก่อน หรือแม้แต่สมัยพุทธกาลที่เริ่มมีการถกเถียงเรื่อง “มงคล” กัน คนสมัยโบราณมีความคิดรอบคอบเรื่องมงคล แต่คนสมัยปัจจุบันก้าวหน้าไปอย่างช้าหรือหามงคลทางลัด ถ้าจะอุปมากันคนสมัยปัจจุบัน ถ้ามีซอร์ค กระดานดำ ไวก็ถือว่ามีความรู้ แต่พระพุทธศาสนาสอนว่าความรู้จะเกิดขึ้นได้ ต้องเอาซอร์คกับกระดานดำมาเขียนเป็นอักษรจึงจะเกิดเป็นความรู้ มงคลจึงมีอยู่ 2 สาย คือ มงคลนักคิด เรียกว่า มงคลมี กับมงคลพระพุทธศาสนา เรียกว่า มงคลทำ (ให้มี)

วศิน อินทสระ (2556) เขียน “สาระสำคัญแห่งมงคล 38” เป็นการเก็บความขยายความจาก คัมภีร์มั่งคั่งถกที่ปณีของพระสิริมังคลาจารย์ ให้ได้สาระสำคัญด้วยภาษาธรรมดาเพื่อถ่ายทอดความเข้าใจแก่ประชาชนทั่วไป โดยแบ่งเป็นภาคที่ 1 และภาคที่ 2 ตามฉบับภาษาบาลีเดิม นั่นคือภาคที่ 1 พรรณนาไว้ 14 มงคล ส่วนในภาคที่ 2 นับตั้งแต่มงคลที่ 15 ไปจนจบ เริ่มจากกล่าวถึงเหตุเกิดแห่งพระสูตร 4 ประการ อันได้แก่ 1) เกิดขึ้นเพราะอหังการของตนเอง 2) เกิดขึ้นเพราะอหังการของผู้อื่น 3) เกิดขึ้นเพราะมีเรื่องเกิดขึ้นก่อน และ 4) เกิดขึ้นเพราะคำถาม และมงคลสูตรเกิดขึ้นเพราะมีผู้มาถาม ซึ่งจัดอยู่ในประเภทที่ 4 นี้เอง คือ มีผู้มาถามว่า อะไรเป็นมงคล รูปหรือเสียง หรืออารมณ์ พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงมงคล 38 ประการ มีการไม่เสพคนพาล เป็นต้น มีจิตเกษมปลอดโปร่งเป็นปริโยสาน (ที่สุด) อันบุคคลใดกระทำบรรมให้มากแล้ว บุคคลนั้นย่อมเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ในที่ทั้งปวง ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง นั่นเป็นมงคลอันสูงสุด ดังพระบาลีในคาถาสุดท้ายว่า “เอตาทิสานิ กตวาน สัพพตมปราชิตา สัพพตลโสตี คจจนฺติ ตนฺเตสํ มงคลมุตตมนฺติ”

โรจน์ อินทนนท์ (2556) เขียน “มั่งคั่งถกที่ปณี” ไว้ในหนังสือตามรอยพระสิริมังคลาจารย์ สังฆปราชญ์ล้านนา สรุปว่า มั่งคั่งถกที่ปณี เป็นหนังสือชั้นปกรณัมพิเศษที่พระสิริมังคลาจารย์แต่งขึ้นเพื่ออธิบายความในมงคลสูตร โดยยกเอาบาลีมงคลสูตรเป็นบทตั้งแล้วเขียนอธิบายความโดยยกเอาข้อความในอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หรือคำของอาจารย์อื่นๆ มาประกอบหรือสนับสนุนความคิดเห็นของท่าน มูลเหตุในการแต่งนั้นยากจะเข้าใจเพราะไม่ได้ปรากฏเรื่องราวอะไรเกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ คัมภีร์

มังคลัตถที่ปณีที่ใช้เรียนกันในปัจจุบัน สันนิษฐานว่าคัดลอกมาจากฉบับอักษรสิงหล เป็นอักษรขอม จากนั้นจึงได้ปริวรรตจากอักษรขอมเป็นอักษรไทยอีกทีหนึ่ง นอกจากการปริวรรตเป็นอักษรไทยแล้วยังมีการแปลเป็นภาษาไทยและใช้เป็นหลักสูตรการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ประโยค 4-7 ของคณะสงฆ์ไทย นอกจากนั้นยังถูกปริวรรตและแปลออกเป็นภาษาอื่นๆ อีกมากมาย เช่น พม่า กัมพูชา เป็นต้น ดังได้กล่าวไปแล้วว่าคัมภีร์มังคลัตถที่ปณีแต่งขึ้นเพื่ออธิบายความมงคลสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงมงคลสูตรโดยอาศัยแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตที่คนในสังคมยุคนั้นปฏิบัติกันอยู่ในสังคมของชาวอินเดียอารยันสมัยพระเวทมีระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงวัยของชีวิต เรียกว่า อาศรม 4 อันประกอบด้วยพรหมจารี คฤหัสถ์ วานปรศน์ และสันยาสี ซึ่งเมื่อพิจารณาตามหลักอาศรม 4 แล้วสามารถจำแนกมงคล 38 ประการไว้ในขั้นตอนของการดำเนินชีวิตได้ ดังนี้ มงคลที่ 1 - 11 จัดอยู่ในอาศรมพรหมจารี มงคลที่ 12 - 25 จัดอยู่ในอาศรมคฤหัสถ์มงคลที่ 26 - 30 จัดอยู่ในอาศรมวานปรศน์ และมงคลที่ 31 - 38 จัดอยู่ในอาศรมสันยาสี

สุภาพรรณ ณ บางช้าง (2533) ได้อธิบายถึงคัมภีร์มังคลัตถที่ปณี ไว้ในงานชื่อว่า “วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย” สรุปสาระสำคัญได้ว่า คัมภีร์มังคลัตถที่ปณีมีวิธีการเสนอเนื้อหาตามลักษณะคัมภีร์พุทธศาสนาที่สมบูรณ์ คือ เริ่มต้นด้วยบทปณามคาถา กล่าวถึงความ เป็นมาของเรื่อง แล้วเข้าสู่การอธิบายสาระของเรื่องโดยวิธีการเสนอเป็นขั้นตอนอย่างมีระบบ จบลงด้วยการระบุชื่อผู้แต่ง สถานที่แต่ง ปีที่แต่งเสร็จ และนิคมคาถาก้าวอานิสงส์ผลบุญของการแต่งให้นำประโยชน์สุขทางโลกและทางธรรมมาสู่ผู้แต่ง มีเป้าหมายการแต่ง 2 ลักษณะคือ เป้าหมายด้าน สาระ และเป้าหมายด้านศาสนาและสังคม ทำนองเดียวกันกับผลงานอีก 3 เรื่องของท่าน เป้าหมาย ด้านสาระ คือความตั้งใจที่จะอธิบายสาระของมงคล 38 ประการ ใน มงคลสูตร ขุททกนิกาย ขุททก ปาฐะ พระสุตตันตปิฎก ให้คนทั่วไปเข้าใจทั้งในเรื่องความหมาย วิธีการปฏิบัติและผลของการปฏิบัติ เป้าหมายด้านศาสนาและสังคม คือ ความปรารถนาขอให้อานิสงส์ของการแต่งคัมภีร์มังคลัตถที่ปณี ยังความสุข ความเจริญ ทั้งในด้านโภคะทรัพย์และอริยทรัพย์ให้เกิดแก่ผู้แต่งและบุคคลทั้งหลายในโลก

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชูชาติ สุทธิ (2560) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า กระบวนการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท ไม่เพียงมุ่งไปสู่การมีชีวิตที่ดีงามเท่านั้น แต่มนุษย์สามารถพัฒนาตนให้สมบูรณ์สูงสุด จนบรรลุหัตถผลได้ โดยปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักมงคลสูตร ซึ่งแบ่งได้ 3 ระดับ ดังนี้ 1) การพัฒนาชีวิตในระดับต้นได้แก่ มงคลข้อที่ 1 - 18, 2) การพัฒนาชีวิตในระดับกลาง ได้แก่ มงคลข้อที่ 19 - 30 และ 3) การพัฒนาชีวิตในระดับสูง เพื่อความสิ้นกิเลส คือมงคลข้อที่ 31 - 38 ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าแนวคิดวิทยาการสมัยใหม่นั้น มีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชีวิตที่ยังคงยึดติดอยู่กับเรื่องทางโลก หรือ ระดับโลกียสุข ต่างกันกับแนวทาง

พระพุทธศาสนาดังปรากฏในมงคลสูตรที่มีจุดมุ่งหมายสูงสุดในระดับโลกุตระสุข ผู้วิจัยได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ ใน 3 ระดับ ตามนัยยะในมงคลสูตร คือ

(ก) กระบวนการพัฒนาชีวิตในระดับต้น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ปลุกมาตรฐานทางความคิด มี 3 มงคล คือ การไม่คบคนพาล, การคบบัณฑิต, การบูชาคนที่ควรบูชา, 2) สร้างชีวิตบนปัจจัยพื้นฐาน มี 3 มงคล คือ การอยู่ในถิ่นอันสมควร, เคยทำบุญมาก่อน, การตั้งตนชอบ 3) ฝึกตนให้มีความชำนาญ การ มี 4 มงคล คือ ความเป็นพหูสูต, การรอบรู้ในศิลปะ, มีวินัยที่ดี, กล่าววาจาอันเป็นสภามิตร 4) ทำงาน/บริหารครอบครัว มี 4 มงคล คือ การบำรุงมารดาบิดา, การสงเคราะห์บุตร, การสงเคราะห์ภรรยา, ทำงานไม่ให้คั่งค้าง 5) สงเคราะห์มวลประชา มี 4 มงคล คือ การให้ทาน, การประพฤติธรรม, การสงเคราะห์ญาติ, ทำงานที่ไม่มีโทษ

(ข) กระบวนการของการพัฒนาชีวิตในระดับกลาง 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ปรับสภาพจิตใจให้พร้อม มี 3 มงคล คือ ละเว้นจากบาป, สรรวมจากการตีมน้ำเมา, ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย 2) น้อมนำธรรมะเบื้องต้นใส่ตน มี 5 มงคล คือ มีความเคารพ, มีความถ่อมตน, มีความสันโดษ, มีความกตัญญู, การฟังธรรมตามกาล 3) เริ่มค้นคว้าธรรมะเบื้องสูง มี 4 มงคล คือ มีความอดทน, เป็นผู้ว่าง่าย, การได้เห็นสมณะ, การสนทนาธรรมตามระดับกลาง 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ปรับสภาพจิตใจให้พร้อม มี 3 มงคล คือ ละเว้นจากบาป, สรรวมจากการตีมน้ำเมา, ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย 2) น้อมนำธรรมะเบื้องต้นใส่ตน มี 5 มงคล คือ มีความเคารพ, มีความถ่อมตน, มีความสันโดษ, มีความกตัญญู, การฟังธรรมตามกาล 3) เริ่มค้นคว้าธรรมะเบื้องสูง มี 4 มงคล คือ มีความอดทน, เป็นผู้ว่าง่าย, การได้เห็นสมณะ, การสนทนาธรรมตามกาล

(ค) กระบวนการของการพัฒนาชีวิตในระดับสูง 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมุ่งปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส มี 4 มงคล คือ การบำเพ็ญตบะ, การประพฤติพรหมจรรย์, การเห็นอริยสัจจ, การทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน 2) เพียรถึงเขตจิตเกษม สุขสันต์ นิรันดร มี 4 มงคล คือ มีจิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม, มีจิตไม่เศร้าโศก, มีจิตปราศจากกิเลส และมีจิตเกษม นี้เป็นคุณลักษณะของบุคคลผู้ได้รับการพัฒนาตนจนถึงขั้นสมบุรณ์สูงสุดตามหลักมงคลสูตร

ชีวิตที่พัฒนาแล้วจึงต้องเริ่มพัฒนาจากทางกาย ศีล จิต (สมาธิ หรืออารมณ์) แล้วพัฒนาปัญญา เพื่อให้เห็นสัจธรรมความเป็นจริงของโลก ด้วยจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา คือ โลกุตระสุข หรือชีวิตที่เป็นอิสระภาพทางจิตใจ การบรรลุอรหัตต์ หลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวง ซึ่งอาจเป็นไปได้ยากยิ่งในโลกยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตามเราสามารถพัฒนาชีวิตให้ดีมีคุณภาพได้อย่างสูงที่สุด ด้วยการควบคุมสติให้รู้เท่าทันโลกแห่งความเป็นจริง และลดทอนหรือทำกิเลสของตนให้เบาบางลงได้บ้าง เพียงเท่านี้ก็เรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตสมกับคำว่า เป็นมงคลหรือความดีสูงสุด

พระครูสิริสุตานุยุต (สมาน จนทรสี) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักมงคลสูตร” พบว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมนั้นคือหลักมงคลสูตร นับว่าเป็นหลักธรรมที่มีกระบวนการชัดเจนและส่งผลให้การพัฒนาชุมชนที่มีความโดดเด่นกว่าแนวคิดทฤษฎีอื่น ดังได้แสดงให้เห็นการพัฒนาชุมชนของบ้านป่าก่อ ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งห้วยช้าง จังหวัดลำพูน ที่มีการพัฒนาชุมชนเชิงบูรณาการระหว่างการดำเนินวิถีชีวิตภายใต้ประเพณีวัฒนธรรม มีจุดเด่นของบทบาทภาวะของผู้นำของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน วิสัยทัศน์ค่านิยมของชุมชน บทบาทประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการตนเองแผนการพัฒนาของชุมชนกับมงคลสูตรนำมาพัฒนาชุมชนและเกิดประสิทธิภาพของการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน และกระบวนการมงคลสูตรยังได้ชี้ให้เห็นถึงทางโลกียธรรมและโลกุตตรธรรม และภายในหลักธรรมแต่ละหมวดก็ยังมีข้อปลีกย่อยหรือมีองค์ประกอบต่างๆ ที่เชื่อมโยงกัน ส่งเสริมสนับสนุน เกื้อกูล ทั้งภายในด้านเดียวกันและระหว่างด้านเป็นดังโครงข่ายใยแมงมุม การพัฒนาชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินภายใต้หลักมงคลสูตร

พระครูสุขุมสังฆการ (วรเมธ โปธิสาโร/ศรีโพธิ์วัง) (2548) กล่าวถึงการพัฒนาเยาวชนไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน : ศึกษากรณีพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติโก)” ผลการวิจัยสรุปว่า การพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กในแต่ละช่วงวัย มีความจำเป็นต่อการวิเคราะห์หลักการพัฒนาพฤติกรรมให้มีความเหมาะสมในด้านศีลธรรม จริยธรรมทั้งตัวเด็กเองและสิ่งแวดล้อมของเด็ก เพื่อให้การพัฒนานั้นมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น การเจริญเติบโตด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก หมายถึง การเจริญเติบโตทางด้านสมอง ตลอดจนถึงอารมณ์และสังคมจะกินเวลานานกว่าเป็นการเจริญเติบโตที่มีความเกี่ยวพันกันตลอดเวลา พัฒนาการด้านหนึ่งก็ยังมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านอื่นๆ และ พัฒนาการทุกๆ ด้านเหล่านี้ ก็มีอิทธิพลต่อพัฒนาการโดยทั่วไปของเด็กด้วย ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ พัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา ภาษา อารมณ์และสังคม ส่วนแนวคิดที่เกี่ยวกับเงื่อนไขในการทำคามดี หรือ พัฒนาการทางด้านจริยธรรมของมนุษย์จะเป็นอีกด้านหนึ่ง ไม่นับพัฒนาการทางร่างกาย ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น

พระมหาพิเชษฐ จตตมโล (เขียนจตุรัส) (2559) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตมี 3 ระดับ คือ 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับปฐมวัย กำหนดอายุอยู่ในระหว่างไม่เกิน 25 ปี เป็นวัยที่ยังต้องศึกษาหาความรู้ใส่ตัว เตรียมความพร้อมที่จะต้องออกไปครองเรือนเพื่อสร้างอนาคตของตน เป็นวัยที่ยังต้องพึ่งพา พ่อ-แม่ และครูบาอาจารย์ คอยช่วยอบรมสั่งสอนชี้แนะถึงความถูกต้องดีงาม ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อที่จะได้เป็นหลักประกันในการนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้สมบูรณ์ 2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับมัชฌิมวัย กำหนดอายุอยู่ในระหว่าง 26 ถึง 50 ปี เป็นวัยที่จะต้องดำเนินชีวิตไปตามลำพัง คือ ออกไปตั้งหลักปักฐานสร้างครอบครัวไม่ต้องพึ่งบิดา-มารดา และครูบาอาจารย์

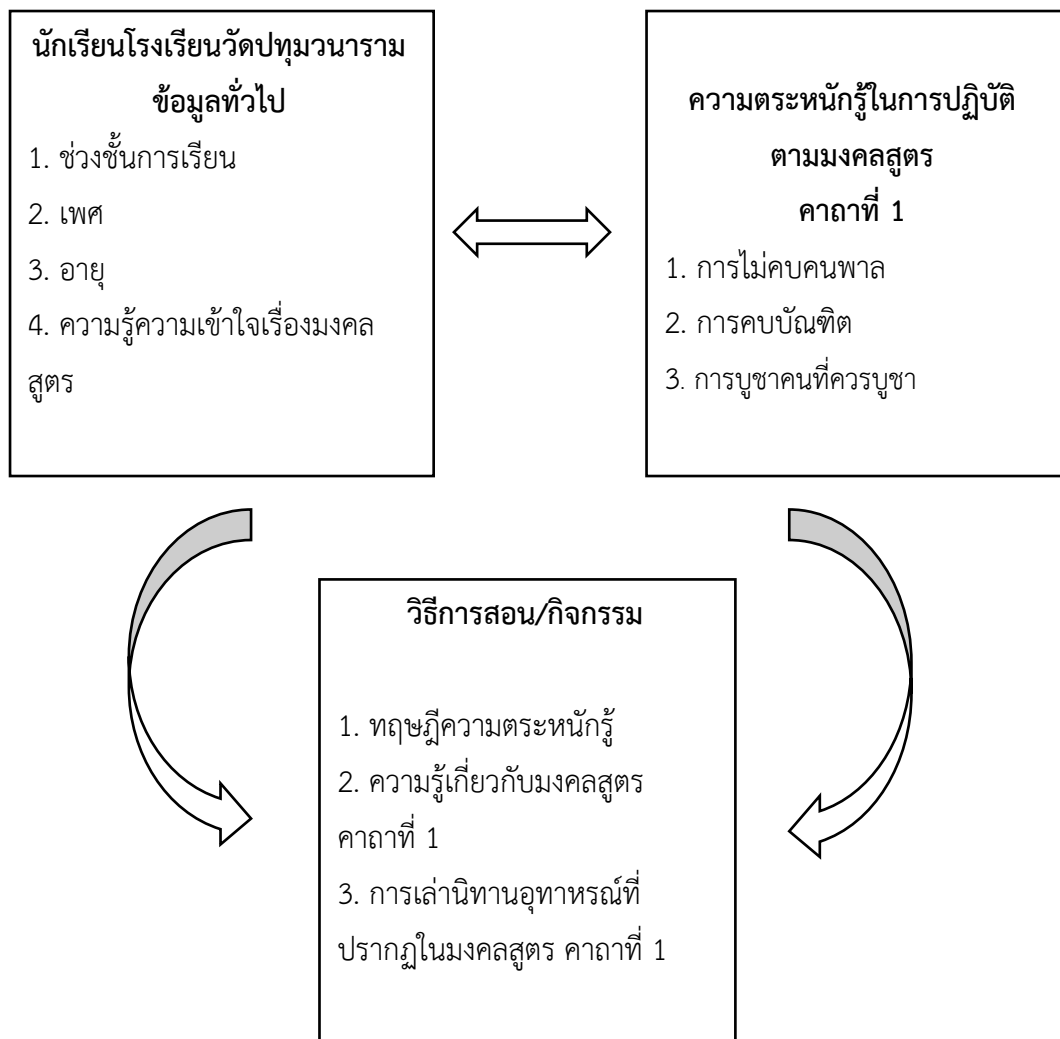
เหมือนเดิม เป็นวัยที่จำต้องรับผิดชอบต่อตนเองและทำให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับปัจเจกวัย กำหนดอายุอยู่ในระหว่าง 51 ปีขึ้นไปถึงสิ้นอายุขัย เป็นวัยที่ต้องสะสมบุญทานด้วยการแสวงหาอริยทรัพย์ อริยสมบัติใส่ตัวให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้เพื่อเป็นเสบียงเดินทางสู่ความสุขทั้งในภพนี้ และสัมปรายภพ

หลักคำสอนในมงคลสูตรมี 38 ข้อ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 10 ชุด คือ 1.การฝึกตนให้เป็นคนดี 2. การเตรียมความพร้อมเพื่อฝึกตน 3.การทำตนให้มีประโยชน์ 4.การทำประโยชน์ต่อครอบครัว 5.การทำประโยชน์ต่อสังคม 6.การเตรียมความพร้อมด้านจิตใจ 7.การปฏิบัติธรรมเบื้องต้น 8.การปฏิบัติธรรมที่สูงขึ้น 9.การปฏิบัติธรรมเพื่อลดละกิเลส และ 10.การเสวยผลจากการปฏิบัติของตน

หลักคำสอนในมงคลสูตรสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ใน 3 ระดับ คือ คนในปฐมวัย ควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในมงคลสูตรข้อ 1 ถึงข้อที่ 10 ผู้ที่อยู่ในมัชฌิมวัยควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในมงคลสูตรข้อที่ 20 ถึงข้อที่ 30 และผู้ที่อยู่ในปัจเจกวัยควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในมงคลสูตรข้อที่ 31 ถึงข้อที่ 38 ดังนั้น หลักคำสอนในมงคลสูตรเป็นคำสอนที่สามารถปรับเข้าได้กับทุกเพศทุกวัย เริ่มแต่ปฐมวัยจนถึงปัจเจกวัย

2.5 สรุปกรอบแนวความคิด

การดำเนินการวิจัยความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 ผู้วิจัยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การทดสอบเครื่องมือ
- 3.5 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยการสุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล

3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์มังคลัตถปิณี พร้อมทั้งข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ คือ หนังสือ ตำรา งานวิจัย วารสาร บทความวิชาการ และข้อมูลจากเว็บไซต์ เป็นต้น

3.2.2 นำข้อมูลที่ได้มาจัดประเภท วิเคราะห์ อธิบายความ ตีความ และนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.2.3 ขอคำปรึกษาและความเห็นจากคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการ และจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ

3.2.4 ข้อมูลสัมภาษณ์กับนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการทำกิจกรรมและปฏิบัติตามหลักมงคลสูตร คาถาที่ 1

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview Form) ซึ่งมีประเด็นในการศึกษาวิจัยตามลักษณะข้อคำถามปลายเปิด คำถามใช้แนวคิด ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม

ที่จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับประเมินความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 มีรายละเอียดของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลเพื่อสร้างความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 โดยการอธิบายถึงทฤษฎีความตระหนักรู้ ประวัติความเป็นมาของมงคลสูตร และการเล่านิทานอุทาหรณ์จากหลักมงคล คาถาที่ 1 ประกอบด้วย การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต และการบูชาบุคคลที่ควรบูชา จำนวนทั้งสิ้น 28 เรื่อง คือ

นิทานอุทาหรณ์ที่ปรากฏในมงคลข้อที่ 1 การไม่คบคนพาล มี 10 เรื่อง ประกอบด้วย

1. เรื่องลูกนกแขกเต้า
2. เรื่องช่างมเหสีพามุข
3. เรื่องม้าป้อนทวง
4. เรื่องผลมะม่วง
5. เรื่องพระดาบส
6. เรื่องอกิตติบัณฑิต
7. เรื่องเรื่องวิพจน์ตักภิกษุ
8. เรื่องพระเทวทัต
9. เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรู
10. เรื่องครูทั้ง 6

นิทานอุทาหรณ์ที่ปรากฏในมงคลข้อที่ 2 การคบบัณฑิต มี 5 เรื่อง ประกอบด้วย

1. เรื่องสุนัตตโปธิสัตว์
2. เรื่องพ่อค้า 700 คน
3. เรื่องมัลลิกา
4. เรื่องสังกัจจสามเณร
5. เรื่องอิมุตตกสามเณร

นิทานอุทาหรณ์ที่ปรากฏในมงคลข้อที่ 3 การบูชาบุคคลที่ควรบูชา มี 13 เรื่อง ประกอบด้วย

1. เรื่องนายสุมนมาลาการ
2. เรื่องพระสุธาปณฺธิยเถระ
3. เรื่องโกสตกิเทพธิดา
4. เรื่องนางปัญจปาปา
5. เรื่องนางปทุมวดี
6. เรื่องหญิง 4 คน
7. เรื่องลาชเทพธิดา

8. เรื่องพราหมณ์ผู้เป็นลุงของพระสารีบุตร
9. เรื่องพระติสสเถระ
10. เรื่องพระอัสสชิเถระ
11. เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูบูชาพระเทวทัต
12. เรื่องปริพาชก
13. เรื่องสัญชีวมานพ

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ ช่วงชั้นการเรียน เพศ อายุ ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม

- 1.1 ชื่อ - นามสกุล ช่วงชั้นการเรียน เพศ และอายุ

ส่วนที่ 2 ลักษณะคำถามในการสัมภาษณ์ เป็นคำถามให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นด้วยตนเอง ตามสถานการณ์ที่สมมติขึ้นก่อนและหลังจากการได้ฟังแนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักรู้เรื่องมงคลสูตร และนิทานอุทาหรณ์ที่ปรากฏในมงคลคาถาที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยมงคลข้อที่ 1 2 และ 3

- 2.1 นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า ความตระหนักรู้ ว่าอย่างไร
- 2.2 นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า มงคล ว่าอย่างไร
- 2.3 นักเรียนทราบประวัติความเป็นมาของมงคลสูตร ว่าอย่างไร
- 2.4 คนพาล หมายถึงคนที่มีลักษณะเช่นไร
- 2.5 มิตรปฏิรูป หมายถึงมิตรเช่นไร
- 2.6 คนปกอลอก หมายถึงคนเช่นไร
- 2.7 คนดีแต่พูด หมายถึงคนเช่นไร
- 2.8 คนหัวประจบ หมายถึงคนเช่นไร
- 2.9 คนชักชวนในทางฉิบหาย หมายถึงคนเช่นไร
- 2.10 บัณฑิต หมายถึงคนมีลักษณะเช่นไร
- 2.11 มิตรแท้ หมายถึงมิตรเช่นไร
- 2.12 มิตรมีอุปการะ หมายถึงคนเช่นไร
- 2.13 มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ หมายถึงคนเช่นไร
- 2.14 มิตรแนะนำประโยชน์ หมายถึงคนเช่นไร
- 2.15 มิตรมีความรักใคร่ หมายถึงคนเช่นไร
- 2.16 อธิบายโทษของการคบเพื่อนไม่ดี และประโยชน์ของการคบเพื่อนที่ดี
- 2.17 คำว่า บુชา หมายถึง

2.18 ประเภทของการบูชา มีอะไรบ้าง

2.19 คนที่ควรกราบไหว้บูชา หมายถึงใครบ้าง

2.20 คุณค่าและประโยชน์ที่นักเรียนได้จากการศึกษาเรื่องมงคล มีการไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต และการบูชาคนที่ควรบูชา มีอย่างไรบ้าง

3.4 การทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1” อย่างครอบคลุม ทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 แล้วสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ โดยการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน คือ 1) พระศรีรัชมงคลบัณฑิต รศ. 2) รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน และ 3) ผศ.ดร.แหวนทอง บุญคำ เป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา (Content Validity) แล้วจึงนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

3.5 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนเตรียมการก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ขั้นตอนระหว่างทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 3) ขั้นตอนหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียด ดังนี้

1) ขั้นตอนเตรียมการก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้เริ่มจากการติดต่อประสานไปยังโรงเรียนวัดปทุมวนาราม ผ่านผู้อำนวยการ และนักเรียนผู้ให้ข้อมูล

2) ขั้นตอนระหว่างทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเริ่มจากการเดินทางไปยังสถานที่ที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล จนถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจนแล้วเสร็จ

3) ขั้นตอนหลังทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเสร็จแล้ว จนถึงการจัดระบบข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ สรุปและอภิปรายผล

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ในการวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยกรอบแนวคิด คือ การนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาศึกษาตามวัตถุประสงค์ และทฤษฎีที่ผู้วิจัยกำหนด เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำข้อมูลเชิงปริมาณมาพรรณนา โดยการบรรยาย อธิบาย

3.6.3 การสรุปข้อมูล สังเคราะห์ผลการศึกษาล้วนนำเสนอเป็นผลวิจัย

ดังนั้น เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการและเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาเรียบเรียงเพื่อบูรณาการและหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึกและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยส่วนของการเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลได้จัดระเบียบของข้อมูล เพื่อให้เกิดความสะดวกในการนำมาวิเคราะห์ นำไปสู่การหาข้อสรุป การตีความ และตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลการวิจัยต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 นี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive Method) การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ นักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 20 คน

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียด เที่ยงตรง และเชื่อถือได้ ซึ่งในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามลำดับ ดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1

4.1.1 ผลการวิเคราะห์ความหมายของความตระหนักรู้

ผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ พบว่า ความตระหนักรู้ (Awareness) คือ การรับรู้ ซึ่งเป็นการประมวลผลมาจากประสบการณ์ในอดีตที่เคยเผชิญ ที่เคยรับรู้มา หรือจากจิตสำนึก โดยอาศัยสิ่งเร้าจากภายนอกสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ ระยะเวลา มาเป็นส่วนในกระบวนการประมวลผลให้เกิดความตระหนักที่เกิดจากการที่บุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อมแล้วเกิดการรับรู้ แล้วนำไปสู่การเรียนรู้ และความตระหนักตามลำดับ ซึ่งการเรียนรู้และเกิดความตระหนักจะนำไปสู่ความพร้อมที่จะแสดงการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมต่อไป

ความตระหนักเป็นผลมาจากกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า หรือสัมผัสจากสิ่งเร้าแล้วจะเกิดการรับรู้ เมื่อรับรู้ขั้นต่อไปก็จะเข้าใจในสิ่งเร้า นั่นคือ เกิดความคิดรวบยอดและนำไปสู่การเรียนรู้ คือการมีความรู้ในสิ่งนั้น และนำไปสู่การเกิดความตระหนักในที่สุด ซึ่งความรู้และความตระหนักต่างก็นำไปสู่การกระทำ หรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งเร้า นั้น ๆ ความตระหนักของบุคคลจะเกิดขึ้นได้บุคคลนั้นจะต้องผ่านการมีความรู้มาก่อน ดังนั้น การเรียนรู้ที่มีจุดหมายเพื่อให้บุคคลมองเห็นความสำคัญ ความรับผิดชอบ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นจะส่งผลและทำให้บุคคลเกิดความตระหนักต่อสิ่งนั้น ๆ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เจตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทั้ง 3 ประเภทข้างต้น ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวจะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมา 3 ด้าน

คือ ความรู้ (Knowledge) ทศนคติ (Attitude) และการปฏิบัติ (Practice) ตามลำดับ ในส่วนของความตระหนัก ซึ่งเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของพฤติกรรมด้านเจตคตินั้นจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทั้ง 3 ประเภท คือ พฤติกรรมด้านทักษะพิสัยซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกและสังเกตได้นั้นจะต้องอาศัยพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย และพฤติกรรมด้านเจตพิสัยเป็นส่วนประกอบ ซึ่งจะเป็นได้ว่า ความตระหนักเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสัมพันธ์กับการปฏิบัติของบุคคล กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าต่าง ๆ อันได้แก่ ความรู้ข้อเท็จจริง ตลอดจนจนประสบการณ์ต่าง ๆ จะส่งผลให้บุคคลนั้นเกิดความตระหนักและทัศนคติตลอดจนเกิดการปฏิบัติในที่สุด

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของแต่ละบุคคลไว้ 3 ประการ ได้แก่

1) ประสบการณ์การรับรู้ที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทั้งในอดีตที่ผ่านมาและในชีวิตประจำวัน การรับรู้เรื่องราวใด ๆ ขึ้นอยู่กับความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ประสบการณ์ที่ได้พบเห็นจะมีผลกระทบโดยตรง ทำให้เกิดการรับรู้ในระดับต่าง ๆ

2) ความใส่ใจและการให้คุณค่า ในเรื่องที่จะรับรู้ ซึ่งแปรเปลี่ยนได้หลายระดับ ตั้งแต่ความจำเป็น ความต้องการ ความคาดหวัง ความสนใจและอารมณ์

3) ลักษณะรูปแบบของเรื่องที่จะรับรู้ นอกจากการรับรู้ของบุคคลจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ความเอาใจใส่และการให้คุณค่าในเรื่องที่จะรับรู้และยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของสิ่งหรือเรื่องที่จะรับรู้ เนื่องจากความตระหนักของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับารรับรู้ของบุคคลนั้น ๆ

สื่อหรือสิ่งเร้าถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้บุคคลเกิดความตระหนักได้นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่จะส่งผลต่อการเกิดความตระหนักของบุคคล ประกอบด้วย

1) ประสบการณ์ที่มีต่อการรับรู้

2) ความเคยชินต่อสภาพแวดล้อม ถ้าบุคคลใดที่มีความเคยชินต่อสภาพแวดล้อมจะมีผลทำให้บุคคลนั้นไม่ตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

3) ความใส่ใจและการให้คุณค่า ถ้ามีความใส่ใจในเรื่องใดมากก็จะมีความตระหนักในเรื่องนั้นมากขึ้น

4) ลักษณะและรูปแบบของสิ่งเร้า ถ้าสิ่งเร้านั้นสามารถทำให้ผู้พบเห็นเกิดความสนใจ ย่อมทำให้ผู้พบเห็นเกิดการรับรู้และตระหนักขึ้น

5) ระยะเวลาและความถี่ในการรับรู้ ถ้าได้รับการรับรู้บ่อยครั้งเท่าไรหรือนานเท่าไรก็ยิ่งทำให้มีโอกาสเกิดความตระหนักได้มากขึ้นเท่านั้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนัก สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ 1) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ลักษณะของสิ่งเร้าที่ทำให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะรับรู้อันจะนำไปสู่ความตระหนักต่อไป 2) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ลักษณะของบุคคล บุคคลจะเกิดความตระหนักต่อปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ด้าน คือ ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ สมรรถภาพของ

อวัยวะสัมผัส หู ตา จมูก ปาก และปัจจัยด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความรู้เดิม การสังเกตพิจารณา ความสนใจ และความพร้อมที่จะรับรู้ และเห็นคุณค่า เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีอิทธิพลทำให้เกิดความตระหนักแตกต่างกัน และนำไปสู่ความสนใจ การสังเกต และการพิจารณาที่จะส่งผลให้เกิดความตระหนักต่อไป

ความรู้ คือสิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติ และทักษะความรู้ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับจากประสบการณ์ ในแต่ละสาขาวิชา ได้แบ่งระดับความรู้ความสามารถทางสติปัญญา (Cognitive Domain) ออกเป็น 6 ระดับ เรียงจากง่ายไปสู่ยาก ดังนี้

1) ระดับความรู้ (Knowledge) หมายถึง การเรียนรู้ในลักษณะการจำและระลึกได้ที่มีความคิด วัตถุประสงค์ และปรากฏการณ์ต่างๆ

2) ระดับความเข้าใจ (Comprehensive) หมายถึง การแสดงออกของพฤติกรรมจากการทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อสื่อความหมาย และสามารถแปล สรุป ขยายความการสื่อความหมายนั้นได้

3) ระดับการนำไปใช้ (Application) คือ การนำความรู้ที่เป็นข้อมูล ข้อเท็จจริง ตลอดจนความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปแบบระดับการวิเคราะห์ (Analysis) คือ การพิจารณาแยกแยะเนื้อหาออกเป็นส่วนย่อย ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน

5) ระดับการสังเคราะห์ (Synthesis) คือความสามารถในการรวบรวมข้อมูลส่วนประกอบย่อย ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์

6) ระดับการประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับค่านิยม ความคิด ผลงาน คำตอบ วิธีการ และเนื้อหาสาระเพื่อหาวัตถุประสงค์บางอย่างโดยมีกฎเกณฑ์พิจารณาที่เชื่อถือได้

ความรู้และความตระหนักมีความสัมพันธ์กันคือ ทั้งความรู้และความตระหนักต่างเกี่ยวข้องกับการสัมผัสและการใช้จิตใต้ตรงทั้งสิ้น โดยความรู้เป็นเรื่องของข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ ฯลฯ ซึ่งได้จากการสังเกตและการรับรู้ที่ต้องอาศัยเวลา ส่วนความตระหนักเป็นเรื่องของความรู้สึกที่เกิดขึ้นในภาวะจิตที่ไม่เน้นความสามารถในการจำหรือระลึกได้ อย่างไรก็ตาม การที่จะเกิดความตระหนักได้ก็ต้องผ่านการมีความรู้มาก่อนในเบื้องต้น

กล่าวโดยสรุป ความรู้กับความตระหนักมีความสัมพันธ์กัน การจะเกิดความตระหนักได้นั้น จะต้องมีความรู้เป็นพื้นฐานมาก่อนเสมอ

4.1.2 ผลการวิเคราะห์สารัตถะแห่งมงคลสูตร

ผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ พบว่า “มงคลสูตร” มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 25 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ประกอบด้วยองค์ธรรมทั้งหมด 38 องค์ธรรม

หรือมงคล 38 ประการ เป็นองค์ธรรมที่แสดงให้ถึงกระบวนการเพื่อพัฒนาตนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. **หลักมงคลในระดับของการพัฒนาชีวิตเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม** ซึ่งประกอบด้วยหลักมงคลทั้งสิ้นจำนวน 18 มงคล สามารถจัดเรียงลำดับขั้นตอนในหมู่มงคลเป็น 5 ขั้นตอน

- 1) การสร้างมาตรฐานกฎเกณฑ์ทางความคิดเห็นที่ถูกต้อง (มงคลข้อที่ 1-3)
- 2) การเตรียมปัจจัยพื้นฐานในการสร้างชีวิต (มงคลข้อที่ 4-6)
- 3) การฝึกฝนตนให้เป็นผู้มีความสามารถ (มงคลข้อที่ 7-10)
- 4) การบำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัว (มงคลข้อที่ 11-14)
- 5) การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม (มงคลข้อที่ 15-18)

ตารางที่ 1 แสดงกระบวนการของการพัฒนาตนตามแนวคำสอนในมงคลสูตร ในระดับของการพัฒนาชีวิตเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม

เป้าหมาย (ระดับ)	ขั้นตอน (หมู่มงคล)	วิธีการ (องค์ธรรม)
การพัฒนาชีวิต เพื่อให้เป็นคนดีของ สังคม	1. การสร้างมาตรฐานกฎเกณฑ์ทาง ความคิดเห็นที่ถูกต้อง	1. ไม่คบคนพาล 2. คบบัณฑิต 3. บูชาคนที่ควรบูชา
	2. เตรียมปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นใน การสร้างชีวิต	4. อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม 5. มีบุญวาสนามาก่อน 6. ตั้งตนไว้ชอบ
	3. การฝึกฝนตนให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ	7. เป็นพหูสูตร 8. มีศิลปะ 9. มีวินัย 10. มีวาจาสุภาสิต
	4. การบำเพ็ญประโยชน์ต่อ ครอบครัว	11. บำรุงมารดาบิดา 12. เลี้ยงดูบุตรธิดา 13. สงเคราะห์ภรรยา (สามี) 14. ทำงานไม่คั่งค้าง
	5. การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	15. การให้ทาน 16. การประพฤติธรรม 17. การสงเคราะห์ญาติ 18. ทำงานไม่มีโทษ

2. **หลักมงคลในระดับของการพัฒนาจิตเพื่อความสิ้นกิเลส** ซึ่งประกอบด้วยมงคลทั้งสิ้นจำนวน 20 มงคล เป็นองค์ธรรมที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาจิตเพื่อความสิ้นกิเลส สามารถจัดเรียงลำดับขั้นตอนในหมู่มงคลเป็น 5 ขั้นตอน

- 1) การเตรียมความพร้อมสำหรับฝึกฝนอบรมจิต (มงคลข้อที่ 19-21)
- 2) การอบรมคุณธรรมและแสวงหาคุณธรรมเบื้องต้น (มงคลข้อที่ 22-26)
- 3) การอบรมคุณธรรมและแสวงหาคุณธรรมเบื้องสูง (มงคลข้อที่ 27-30)
- 4) การฝึกฝนอบรมตนภาคปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสให้สิ้นไป (มงคลข้อที่ 31-34)
- 5) ผลจากการปฏิบัติธรรมจนหมดกิเลส (มงคลข้อที่ 35-38)

ตารางที่ 2 แสดงกระบวนการของการพัฒนาตนตามแนวคำสอนในมงคลสูตร ในระดับของการพัฒนาจิตเพื่อความสิ้นกิเลส

เป้าหมาย (ระดับ)	ขั้นตอน (หมู่มงคล)	วิธีการ (องค์ธรรม)
การพัฒนาจิตเพื่อความสิ้นกิเลส	6. การเตรียมความพร้อมสำหรับการฝึกอบรมจิต	19. งดเว้นจากบาป 20. สාරวมจากการดื่มน้ำเมา 21. ไม่ประมาทในธรรม
	7. การอบรมคุณธรรมและแสวงหาธรรมเบื้องต้น	22. มีความเคารพ 23. มีความถ่อมตน 24. มีความสันโดษ 25. มีความกตัญญู 26. พึงธรรมตามกาล
	8. การอบรมคุณธรรมและแสวงหาธรรมเบื้องสูง	27. มีความอดทน 28. เป็นคนว่าง่าย 29. เห็นสมณะ 30. สนทนาธรรมตามกาล
	9. การฝึกฝนอบรมตนภาคปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสให้สิ้นไป	31. บำเพ็ญตบะ 32. ประพฤติพรหมจรรย์ 33. เห็นอริยสัจ 4 34. ทำนิพพานให้แจ้ง
	10. ผลจากการปฏิบัติธรรมจนหมดกิเลส	1. จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม 2. จิตไม่โศก 3. จิตปราศจากอฐลี 4. จิตเกษม

4.4.3 วิเคราะห์ความตระหนักรู้ในมงคลข้อที่ 1 การไม่คบคนพาล

ผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ พบว่า ในพาลบัณฑิตสูตร อุปัฏฐากได้กล่าวไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ลักษณะของคนพาล เครื่องหมายของคนพาล ความชอบไม่ขาดสายของคนพาล 3 ประการนี้ ลักษณะของคนพาล 3 ประการนี้ คือ คนพาลในโลกนี้ ชอบคิดแต่เรื่องชั่ว ชอบพูดแต่เรื่องชั่ว ชอบทำแต่เรื่องชั่ว”

ลักษณะคนพาลไว้ว่า “คนพาลมีปัญญาทราม ย่อมแนะนำสิ่งที่ไม่ควรแนะนำ ชักชวนในสิ่งที่ไม่ใช่ฐานะ การแนะนำชั่วเป็นสิ่งที่ประเสริฐสำหรับเขา เขาถูกว่ากล่าวโดยชอบก็โกรธ คนพาลนั้นไม่รู้จักวินัย การไม่พบเห็นเขาเสียได้เป็นการดี”

คนพาล คำว่าพาล แปลว่า อ่อน หรือ ตัดประโยชน์ทั้งสอง หมายความว่า คนอ่อนความคิดไม่อาจริเริ่มสร้างชีวิตให้ดีขึ้นกว่าภาวะเดิมได้ คนอ่อนสติไม่มีกำลังพอให้ตื่นตัวตื่นใจ และคนอ่อนปัญญาไม่มีปรีชาสอดส่องให้รู้ดีรู้ชั่ว หรือรู้เหตุรู้ผล เป็นคนมีชีวิตอยู่แค่ลมหายใจเข้าออกเท่านั้น การตัดประโยชน์ทั้งสองของคนพาล คือ ประโยชน์ในชาตินี้และประโยชน์ในชาติหน้า ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาชีวิตให้ก้าวหน้า โดยในพาลบัณฑิตสูตร กล่าวถึงอาการของคนพาลไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. ทูจจินตจิตินตี มีปกติคิดชั่ว คือ มีจิตใจอยู่ในอำนาจ อภิขยา พยาบาท และมิจฉาทิฎฐิ
2. ทุพาสิตภาสี มีปกติพูดถ้อยคำชั่ว คือ มีคำพูดที่ประกอบไปด้วยวจีทุจริต ได้แก่ พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้า พูดส่อเสียด
3. ทุกกฏกมมการี มีปกติทำความชั่ว คือ จะทำอะไรก็ประกอบไปด้วยกายทุจริต ได้แก่ ฆ่าสัตว์ ลักขโมย ประพฤติผิดในกาม

อีกประการหนึ่ง คนพาล อาจเปรียบเทียบกับได้กับลักษณะของมิตรเทียมหรือมิตรปฏิรูป ได้แก่ คนที่เป็นศัตรูมาในร่างมิตร หรืออมิตร ในสังคาลกสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงมิตรเทียมแก่สังคาลกมาณพ ไว้ 4 จำพวก คือ

1. คนปอกลอก คือ คนที่มุ่งจะถือเอาของเพื่อนไปอย่างเดียว มีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เสียให้น้อยคิดเอาให้ได้มาก เมื่อมีภัยถึงแก่ตัวจึงรีบทำกิจของเพื่อน และคบเพื่อนเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ของตัวเอง
2. คนดีแต่พูด คือ คนผู้กระทำเพียงคำพูดเท่านั้น แต่ไม่ลงมือกระทำ มีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ เก็บเอาของล่วงแล้วมาปราศรัย อ้างเอาของที่ยังไม่มีมาปราศรัย สงเคราะห์ด้วยสิ่งหาประโยชน์มิได้ และออกปากฟังไม่ได้
3. คนหัวประจบ คือ คนที่มักคล้อยตามเพื่อนที่จะให้ผลประโยชน์แก่ตนได้ มีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ จะทำชั่วยกก็คล้อยตาม จะทำดีก็คล้อยตาม ต่อหน้าสรรคเสริญ และลับหลังนินทา

4. คนชักชวนในทางฉิบหาย คือ คนผู้ชักชวนในทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ทั้งหลาย ทำให้มีชีวิตลุ่มจม มีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ ชักชวนดื่มน้ำเมา ชักชวนเที่ยวกลางคืน ชักชวนให้มัวเมาในการเล่น และชักชวนเล่นการพนัน

จากการศึกษาข้อมูลในมงคลสูตรข้อที่ 1 การไม่คบคนพาลเป็นเพื่อน โดยได้ใช้วิธีเล่านิทานประกอบ 10 เรื่อง สรุปโดยย่อได้ดังนี้

1. เรื่องลูกนกแขกเต้า เรื่องย่อว่า เล่าถึงลูกนกแขกเต้าสองพี่น้อง ลูกนกตัวหนึ่งเป็นนกขี้เพราะเติบโตในหมู่โจร ส่วนอีกตัวหนึ่งเป็นนกดีเพราะเจริญเติบโตในสำนักของหมู่บัณฑิต

2. เรื่องช่างมตีพามุข เรื่องย่อว่า เล่าถึงช่างเปลี่ยนนิสัยเป็นช่างดูร้ายเพราะได้ยินคำพูดชั่วของโจร

3. เรื่องม้าปัดทวะ เรื่องย่อว่า ม้าเดินแยกตามคนเลี้ยง

4. เรื่องผลมะม่วง เรื่องย่อว่า ผลมะม่วงกลายจากรสหวานเป็นรสขม เพราะคนเอารากและกิ่งของมะม่วงกั้นกับรากและกิ่งของสะเดาและเถาบอระเพ็ด

5. เรื่องพระดาบส เรื่องย่อว่า เล่าถึงพระดาบสสอนบุตรให้คบผู้ไม่กระทำความชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจ

6. เรื่องอกิตติบัณฑิต เรื่องย่อว่า อกิตติบัณฑิตไม่ขอคบคนพาล

7. เรื่องเรื่องวิพจน์ตักกิกษุ เรื่องย่อว่า เล่าถึงวิพจน์ตักกิกษุ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระมหากัสสปเถระสึกออกไปแล้วหลงเชื่อคำของคนชั่วจึงกระทำการโจรกรรม ถูกเจ้าพนักงานจับลงโทษ พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดแสดงธรรม วิพจน์ตักกิกษุ เกิดดวงตาเห็นธรรมบรรลุโสดาบัน กลับมาบวชใหม่ ไม่นานได้บรรลุพระอรหันต์

8. เรื่องพระเทวทัต เรื่องย่อว่า เล่าถึงพระเทวทัตซึ่งทำร้ายพระพุทธเจ้าแล้วถูกธรณีสูบ ตายไปเกิดในอเวจีมหานรก

9. เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรู เรื่องย่อว่า เล่าถึงพระเจ้าอชาตศัตรูทำปิตุฆาตกรรมเพราะเชื่อคำแนะนำของพระเทวทัต

10. เรื่องครูทั้ง 6 เล่าถึงครูทั้ง 6 ถือทิมูชิวังหมู่ชนผู้ทำตามตนให้ได้รับความเดือดร้อน

4.4.4 วิเคราะห์ความตระหนักรู้ในมงคลข้อที่ 2 การคบบัณฑิต

ผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ พบว่า ในพาลบัณฑิตสูตร อุปริปัญญาสก์ ได้กล่าวถึงลักษณะของบัณฑิตไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ลักษณะของบัณฑิต เครื่องหมายของบัณฑิต ความประพฤติไม่ขาดสายของบัณฑิต 3 ประการนี้ ลักษณะบัณฑิตมีอะไรบ้าง คือ บัณฑิตในโลกนี้ มีปกติคิดแต่เรื่องที่ดี มีปกติพูดแต่เรื่องที่ดี มีปกติทำแก่กรรมดี

ลักษณะของบัณฑิต ซึ่งท่านใช้คำว่า นักปราชญ์ อีกนัยหนึ่งว่า “นักปราชญ์ผู้มีปัญญา ย่อมแนะนำสิ่งที่ดีควรแนะนำ ไม่ชักชวนสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ การแนะนำสิ่งดีเป็นสิ่งประเสริฐของเขา เขาถูกกล่าวโดยชอบก็ไมโครธ นักปราชญ์นั้นรู้วินัย การสมาคมกับท่านเป็นการดี”

คำว่า บัณฑิต คือคนผู้ดำเนินทางกุศลกรรม ทำเป็นกุศล พุดเป็นกุศลและดำเนินชีวิต ด้วยปัญญาคติ รู้จักใช้ปัญญารอบรู้ในเหตุผลไปด้วยกัน โดยในพาลบัณฑิตสูตร กล่าวถึงอาการของ บัณฑิตไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. สุจินตจินตี่ มีคิดเรื่องดีที่ตนเคยคิดมาเป็นปกติ คือ มีจิตไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยายามบงการร้ายเขา เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

2. สุภาสิตภาสี มีพูดถ้อยคำที่ตนเคยพูดมาเป็นปกติ คือ มีคำพูดที่ประกอบด้วยวจีสุจริต โดยเว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

3. สุกตกมมการี มีทำกรรมดีที่ตนเคยทำมาเป็นปกติ คือ จะทำการงานก็ประกอบด้วยกายสุจริต โดยเว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักฉ้อ เว้นจากการประพฤตินอกงาม

อีกประการหนึ่ง บัณฑิต อาจเปรียบเทียบกับลักษณะของมิตรแท้ ได้แก่ มิตรที่จริงใจมีความสนิทชิดเชื้อเอื้ออาทรต่อกัน นับว่าเป็นกัลยาณมิตร และคบคบค้าสมาคมกับมิตรเหล่านี้ดังในสังคาลสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงมิตรแท้แก่สังคาลกมาณพ ไว้ 4 จำพวก คือ

1. มิตรมีอุปการะ คือ มิตรที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลในสถานการ์ต่าง ๆ มีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ ป้องกันเพื่อผู้ประมาทแล้ว ป้องกันทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว เมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ และเมื่อมีธุระช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

2. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ คือ มิตรผู้อยู่ด้วยตลอดไม่ทอดทิ้ง เวลาเมื่อเพื่อนมีสุขก็สุขด้วย พลอยยินดีด้วย เวลาเพื่อนมีความทุกข์ ก็พลอยทุกข์ด้วย ประหนึ่งว่าทุกข์ของเพื่อนคือทุกข์ของตน มีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ ขยายความลับของตนแก่เพื่อน ปิดความลับของเพื่อนไม่ให้แพร่งพราย ไม่ละทิ้งยามวิบัติ และแม้ชีวิตก็อาจสละแทนได้

3. มิตรแนะนำประโยชน์ คือ มิตรผู้คอยแนะนำพำสอนในสิ่งที่เป็นสาระประโยชน์ เป็นไปเพื่อความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต มีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ฟังในสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง และบอกทางสวรรค์ให้

4. มิตรมีความรักใคร่ คือ มิตรที่มีน้ำใจไมตรี มีความรักใคร่ปรารถนาดี มีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ เมื่อทุกข์ทุกข์ด้วย เมื่อสุขสุขด้วย ได้เถียงคนที่พูดนินทาเพื่อน และรับรองคนที่พูดสรรเสริญเพื่อน

จากการศึกษาข้อมูลในมงคลสูตรข้อที่ 2 การคบบัณฑิตเป็นเพื่อน โดยได้ใช้วิธีเล่านิทานประกอบ 5 เรื่อง สรุปโดยย่อได้ ดังนี้

1. เรื่องสุนทรภู่โศกเศร้า เล่าถึงพระโศกเศร้านามว่า สุนทรภู่ เจริญผานสมบัติ และเมตตาภานา ยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับความสุข
2. เรื่องพ่อค้า 700 คน เล่าถึงพ่อค้า 700 คน ตั้งใจรักษาศีลตามคำแนะนำของบุรุษผู้มีศีลคนหนึ่ง ครั้นเรืออับปางพ่อค้าสิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดเป็นเทวดา
3. เรื่องมัลลิกา เล่าถึงมัลลิกาเป็นหญิงมีปัญหา สามเณรและลูกถูกพระราชพาหารเพราะความเข้าใจผิดก็มีได้เศร้าโศก ซ้ำยังสอนให้สะใภ้ระงับความโศกด้วย
4. เรื่องสังกัจจายน์ เล่าถึงสังกัจจายน์ ซึ่งบรรพชาในสำนักพระสารีบุตร และบรรลุพระอรหันต์ผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา แต่เมื่ออายุ 7 ขวบ คราวหนึ่งถูกโจรจับ ได้เทศนาธรรมแก่โจรจนโจรเกิดความเลื่อมใสขอบวช ภายหลังโจรเหล่านั้นได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าจนบรรลุพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา
5. เรื่องอิมุตตกสามเณร เล่าถึงอิมุตตกสามเณร เป็นหลานของพระสังกัจจายน์ ช่วยบิดาและญาติให้พ้นจากโจรภัยได้ เพราะความที่ตนเป็นผู้รักษาคำสั่งสอน

4.4.5 วิเคราะห์ความตระหนักรู้ในมงคลข้อที่ 3 การบูชาบุคคลที่ควรบูชา

ผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ พบว่า คำว่า “บูชา” หมายถึง การแสดงความเคารพบุคคล หรือสิ่งที่มีคุณค่าด้วยสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น เช่น บูชาพระ บูชาเทวดา บูชาไฟ ยกย่องเทิดทูนด้วยความเคารพ นับถือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ เช่น บูชาบรรพบุรุษ บูชาความรู้

การบูชานั้นมีอยู่ 2 อย่าง คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา โดยที่การบูชาด้วยสักการะมีดอกไม้เป็นต้น และด้วยปัจจัย 4 ชื่อว่าอามิสบูชา การบูชาด้วยปฏิบัติ ชื่อว่าปฏิบัติบูชา

อานิสงส์การบูชาที่ควรบูชา

1. ยังความเห็นที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น
2. ยังความเห็นที่ถูกที่ถูกต้องแล้ว ให้เจริญ
3. ทำให้มีกิริยามารยาท สุภาพอ่อนโยนน่านับถือ
4. ทำให้มีจิตใจผ่องใส
5. ทำให้มีสติสัมปชัญญะดีขึ้น
6. ป้องกันความหลงผิด
7. ทำให้เกิดกำลังใจ
8. กำจัดคนพาลให้พินาศไปโดยอ้อม
9. เชิดชูบัณฑิตให้สูงขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลในมงคลสูตรข้อที่ 3 การบูชาบุคคลที่ควรบูชา โดยได้ใช้วิธีเล่านิทานประกอบ 13 เรื่อง สรุปโดยย่อได้ ดังนี้

1. เรื่องนายสุมนมาลาการ เล่าถึงนายสุมนเป็นช่างจัดดอกไม้ของพระเจ้าพิมพิสาร ได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ที่จะนำไปถวายพระเจ้าพิมพิสารด้วยความเลื่อมใส มิได้หวังชีวิต พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบเรื่อง ได้ประทานทรัพย์และสิ่งของจำนวนมากให้ พระพุทธเจ้าตรัสพยากรณ์ว่า นายสุมนนี้เมื่อสิ้นชีวิตแล้วจักไปสู่สุคติในเทวโลก และมนุษย์โลก และในชาติสุดท้ายจักได้เป็นปัจเจกพุทธเจ้า

2. เรื่องพระสุธาปิณฑิยเถระ เล่าถึงพระสุธาปิณฑิยเถระได้สั่งสมบุญ กระทำการบูชาในสมัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในสมัยของพระพุทธเจ้าสมณโคดม ได้ออกบวชและบรรลุอรหัตผล

3. เรื่องโกสาคคีเทพธิดา เล่าถึงโกสาคคีได้เกิดเป็นเทพธิดา เพราะผลแห่งการบูชาพระสฤปของพระศาสดา

4. เรื่องนางปัญจปาปา เล่าถึงนางปัญจปาปาในอดีตชาติ ได้ถวายดินเหนียวแต่ปัจเจกพุทธเจ้าอย่างไม่เต็มใจ ผลของการบูชาในลักษณะนั้น ทำให้นางได้เกิดเป็นหญิงรูปร่างอัปลักษณ์ 5 อย่าง แต่มีสัมผัสเป็นทิพย์ เกิดอยู่ในตระกูลที่ขัดสน ภายหลังได้เป็นพระอัครมเหสีของพระราชา 2 พระองค์

5. เรื่องนางปทุมวดี เล่าถึงนางปทุมวดีเกิดในดอกปทุม ภายหลังได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้ากรุงพาราณสี เพราะผลของการบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยดอกปทุม

6. เรื่องหญิง 4 คน เล่าถึงหญิง 4 คน ถวายดอกไม้แก่พระภิกษุ เมื่อสิ้นชีวิตแล้วได้เป็นเทพธิดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

7. เรื่องลาชเทพธิดา เล่าถึงหญิงเฝ้าไร่ได้เกิดเป็นเทพธิดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะผลของการบูชาพระกัสสปเถระด้วยข้าวตอก

8. เรื่องพราหมณ์ผู้เป็นลูกของพระสารีบุตร เล่าถึงพราหมณ์ผู้เป็นลูกของพระสารีบุตรได้ฟังเทศนาของพระพุทธเจ้าเรื่องการให้ทานแก่บุคคลที่ควรให้

9. เรื่องพระติสสเถระ เล่าถึงพระติสสเถระตั้งใจปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นปฏิบัติบูชาแด่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่า “ผู้ใดมีความรักในเรา ผู้นั้นพึงเป็นเช่นพระติสสเถระนี้ เพราะชนทั้งหลายแม้ทำการบูชาด้วยของหอมและมาลา เป็นต้น หาชื่อว่าบูชาเราแท้จริงไม่ ส่วนหมู่ชนผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม นั้นแหละชื่อว่าบูชาเรา

10. เรื่องพระอิตตทัตถเถระ เล่าถึงพระอิตตทัตถเถระปฏิบัติธรรมเพื่อความสิ้นทุกข์

11. เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูบูชาพระเทวทัต เล่าถึงพระเจ้าอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระบิดาตามคำแนะนำของพระเทวทัต ผลกรรมนี้ทำให้พระองค์ตัดอุปนิสัยที่จำได้ถึงปฐมมรรค ไม่ได้เป็นพระโสดาบัน
12. เรื่องปริพาชก เล่าถึงผู้ยกย่องแพะว่า เป็นสัตว์ผู้คุณ ภายหลังถูกแพะนั้นขวิดตาย
13. เรื่องสัญชีวมานพ เล่าถึงมาณพผู้เรียนมนต์ปลุกผู้ที่ตายให้ฟื้น ภายหลังปลุกเสือโคร่งฟื้น จึงเป็นเหยื่อถูกกัดตาย ณ ที่นั้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 2) เพื่อสร้างความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 ผลการวิจัยสามารถสรุปและมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มงคลในคาถาที่ 1 ประกอบด้วยมงคลข้อที่ 1 2 และ 3 เป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตเพื่อเป็นคนดีของสังคม โดยการเริ่มพัฒนาตนเองให้มีความเห็นที่ถูกต้อง ด้วยการไม่คบคนพาลหรือป้องกันไม่ให้อาได้รับความเห็นผิดทั้งหลายจากคนพาลทั้งหลายเข้ามาไว้ในตน การคบบัณฑิตเพื่อถ่ายทอดเอาอุบิสมัยความเห็นที่ถูกต้องและคุณธรรมทั้งหลายมาสู่ตน การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเพื่อรักษาคุณธรรม รักษาความเห็นที่ถูกต้อง และถือบุคคลนั้นเป็นแบบอย่าง ซึ่งมีมาตรฐานทางความคิดเห็นที่ถูกต้องอย่างครบถ้วน และจะเป็นพื้นฐานรองรับคุณธรรมในขั้นต่อไป

การนำหลักธรรมตามแนวมงคลสูตรมาประยุกต์ใช้ พบว่า นักเรียนมีความตระหนักรู้ในการปฏิบัติตามมงคลสูตรมากยิ่งขึ้น จากกลุ่มตัวอย่างทั้งก่อนและหลังการเล่านิทานอุทาหรณ์ประกอบทั้ง 3 มงคล ซึ่งประกอบด้วยนิทานอุทาหรณ์ 28 เรื่อง โดยภาพรวมจะเห็นได้ชัดเจนว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพัฒนาการที่เป็นไปในทางบวก คือเมื่อได้เรียนรู้และเข้าใจลักษณะทางจริยธรรมและคุณธรรมตามแนวมงคลจากการฟังนิทานอุทาหรณ์ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ สิ่งที่ควรทำ ไม่ควรทำ ดี หรือไม่ดี ถูก หรือผิด และสามารถแยกแยะในเรื่องที่สังคมยอมรับและไม่ยอมรับ โดยนักเรียนจะมีพฤติกรรมในสิ่งที่สังคมยอมรับ ตามแบบอย่างบุคคลที่ตนเองเคารพศรัทธา เคารพเชื่อฟัง เกิดเป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดีขึ้นในตน

ซึ่งสามารถสรุปผลการพัฒนาการหลังการสอน ทำกิจกรรม และการตอบแบบสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

มงคลข้อที่ 1 การไม่คบคนพาล กลุ่มตัวอย่าง สามารถตอบคำถามและอธิบายถึงความหมาย ลักษณะ ประเภท โทษของการคบคนพาล ได้ มีความตระหนักรู้ว่า คนประเภทไหนควรคบ ไม่ควรคบ

มงคลข้อที่ 2 การคบบัณฑิต คือคนดีเป็นเพื่อน กลุ่มตัวอย่าง สามารถตอบคำถามและอธิบายถึงความหมาย ลักษณะ อาณิสสของการคบบัณฑิตหรือคนดีเป็นเพื่อน ได้ มีความตระหนักรู้ว่าการคบเพื่อนที่เป็นคนดียอมทำให้การดำเนินชีวิตมีความสุขและมีคุณค่า

มงคลข้อที่ 3 การบูชาบุคคลที่ควรบูชา กลุ่มตัวอย่าง สามารถตอบคำถามและอธิบายถึงความหมาย ลักษณะ และประเภทของบุคคลที่ควรกราบไหว้บูชาได้ โดยมีความตระหนักรู้ว่า การให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ พระภิกษุ พระมหากษัตริย์ เป็นคุณธรรมที่ดีและต้องปฏิบัติ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามมงคลสูตร เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยการเล่านิทานอุทานประกอบมงคล และการให้คำสัมภาษณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดปทุมวนาราม

จากการศึกษาวิเคราะห์ โดยภาพรวมด้านการนำหลักธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตร คาถาที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยมงคล 3 ข้อ คือ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต และการบูชาบุคคลที่ควรบูชา โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อให้ให้นักเรียนเป็นคนดีมีคุณภาพ ด้วยการไม่คบคนพาลเป็นเพื่อนอันเป็นการป้องกันไม่ได้รับเอาความเห็นผิดมาสู่ตน การคบบัณฑิตหรือคบเพื่อนที่ดีเพื่อถ่ายทอดเอาอุปนิสัยความเห็นถูก และมีคุณธรรมทั้งหลายมาสู่ตน การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเพื่อประดับประดาและรักษาคุณธรรม เพราะบุคคลที่ควรบูชานั้นถือว่าเป็นต้นแบบและเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตน เป็นการสร้างพื้นฐานทางความคิดของตนให้ถูกต้องเป็นอันดับแรก เพราะถ้าหากมีความเห็นผิดตั้งแต่แรกเสียแล้ว การพัฒนาใด ๆ ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้เลย

ซึ่งผลการศึกษามีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ชูชาติ สุทธิ (2560) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า กระบวนการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท ไม่เพียงมุ่งไปสู่การมีชีวิตที่ดีงามเท่านั้น แต่มนุษย์สามารถพัฒนาตนให้สมบูรณ์สูงสุดจนบรรลุหัตถผลได้ โดยปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักมงคลสูตร ซึ่งแบ่งได้ 3 ระดับ ดังนี้ 1) การพัฒนาชีวิตในระดับต้นได้แก่ มงคลข้อที่ 1 - 18, 2) การพัฒนาชีวิตในระดับกลาง ได้แก่ มงคลข้อที่ 19 - 30 และ 3) การพัฒนาชีวิตในระดับสูง เพื่อความสิ้นกิเลส คือมงคลข้อที่ 31 - 38 ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าแนวคิดวิทยาการสมัยใหม่นั้น มีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชีวิตที่ยังคงยึดติดอยู่กับเรื่องทางโลก หรือ ระดับโลกียสุข ต่างกันกับแนวทางพระพุทธศาสนาตั้งปรากฏในมงคลสูตรที่มี

จุดมุ่งหมายสูงสุดในระดับโลกุตระสุข ผู้วิจัยได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ ใน 3 ระดับ ตามนัยยะในมงคลสูตร คือ

(ก) กระบวนการพัฒนาชีวิตในระดับต้น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) plugged มาตรฐานทางความคิด มี 3 มงคล คือ การไม่คบคนพาล, การคบบัณฑิต, การบูชาคนที่ควรบูชา, 2) สร้างชีวิตบนปัจจัยพื้นฐาน มี 3 มงคล คือ การอยู่ในถิ่นอันสมควร, เคยทำบุญมาก่อน, การตั้งตนชอบ 3) ฝึกตนให้มีความชำนาญ การ มี 4 มงคล คือ ความเป็นพหูสูต, การรอบรู้ในศิลปะ, มีวินัยที่ดี, กล่าววาจาอันเป็นสภามิตร 4) ทำงาน/บริหารครอบครัว มี 4 มงคล คือ การบำรุงมารดาบิดา, การสงเคราะห์บุตร, การสงเคราะห์ภรรยา, ทำงานไม่ให้คั่งค้าง 5) สงเคราะห์มวลประชา มี 4 มงคล คือ การให้ทาน, การประพฤติธรรม, การสงเคราะห์ญาติ, ทำงานที่ไม่มีโทษ

(ข) กระบวนการของการพัฒนาชีวิตในระดับกลาง 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ปรับสภาพจิตใจให้พร้อม มี 3 มงคล คือ ละเว้นจากบาป, สรรวมจากการตีมน้ำเมา, ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย 2) น้อมนำธรรมะเบื้องต้นใส่ตน มี 5 มงคล คือ มีความเคารพ, มีความถ่อมตน, มีความสันโดษ, มีความกตัญญู, การฟังธรรมตามกาล 3) เริ่มค้นคว้าธรรมะเบื้องสูง มี 4 มงคล คือ มีความอดทน, เป็นผู้ว่าง่าย, การได้เห็นสมณะ, การสนทนาธรรมตามระดับกลาง 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ปรับสภาพจิตใจให้พร้อม มี 3 มงคล คือ ละเว้นจากบาป, สรรวมจากการตีมน้ำเมา, ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย 2) น้อมนำธรรมะเบื้องต้นใส่ตน มี 5 มงคล คือ มีความเคารพ, มีความถ่อมตน, มีความสันโดษ, มีความกตัญญู, การฟังธรรมตามกาล 3) เริ่มค้นคว้าธรรมะเบื้องสูง มี 4 มงคล คือ มีความอดทน, เป็นผู้ว่าง่าย, การได้เห็นสมณะ, การสนทนาธรรมตามกาล

(ค) กระบวนการของการพัฒนาชีวิตในระดับสูง 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมุ่งปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส มี 4 มงคล คือ การบำเพ็ญตบะ, การประพฤติพรหมจรรย์, การเห็นอริยสัจ, การทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน 2) เพียรถึงเขตจิตเกษม สุขสันต์ นิรันดร มี 4 มงคล คือ มีจิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม, มีจิตไม่เศร้าโศก, มีจิตปราศจากกิเลส และมีจิตเกษม นี้เป็นคุณลักษณะของบุคคลผู้ได้รับการพัฒนาตนจนถึงขั้นสมบูรณ์สูงสุดตามหลักมงคลสูตร

ชีวิตที่พัฒนาแล้วจึงต้องเริ่มพัฒนาจากทางกาย คือ จิต (สมาธิ หรืออารมณ์) แล้วพัฒนาปัญญา เพื่อให้เห็นสัจธรรมความเป็นจริงของโลก ด้วยจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา คือ โลกุตระสุข หรือชีวิตที่เป็นอิสระภาพทางจิตใจ การบรรลุอรหัตต์ หลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวง ซึ่งอาจเป็นไปได้ยากยิ่งในโลกยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตามเราสามารถพัฒนาชีวิตให้ดี มีคุณภาพได้อย่างสูงที่สุด ด้วยการควบคุมสติให้รู้เท่าทันโลกแห่งความเป็นจริง และลดทอนหรือทำกิเลสของตนให้เบาบางลงได้บ้าง เพียงเท่านี้ก็เรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตสมกับคำว่า เป็นมงคลหรือความดีสูงสุด

นอกจากนั้น พระครูสิริสุตานุยุต (สมาน จนทริสี) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักมงคลสูตร” พบว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมนั้นคือหลักมงคลสูตร นับว่าเป็นหลักธรรมที่มีกระบวนการชัดเจนและส่งผลให้การพัฒนาชุมชนที่มีความโดดเด่นกว่าแนวคิดทฤษฎีอื่น

ในประเด็นเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักมงคลสูตรนั้น พระมหาพิเชษฐ จิตตมโล (เขียนจตุรัส) (2559) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตมี 3 ระดับ คือ 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับปฐมวัย กำหนดอายุอยู่ในระหว่างไม่เกิน 25 ปี เป็นวัยที่ยังต้องศึกษาหาความรู้ใส่ตัว เตรียมความพร้อมที่จะต้องออกไปครองเรือนเพื่อสร้างอนาคตของตน เป็นวัยที่ยังต้องพึ่งพา พ่อ-แม่ และครูบาอาจารย์คอยช่วยอบรมสั่งสอนชี้แนะถึงความถูกต้องดีงาม ทั้งทางโลก และทางธรรม เพื่อที่จะได้เป็นหลักประกันในการนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้สมบูรณ์ 2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับมัชฌิมวัย กำหนดอายุอยู่ในระหว่าง 26 ถึง 50 ปี เป็นวัยที่จะต้องดำเนินชีวิตไปตามลำพัง คือ ออกไปตั้งหลักปักฐานสร้างครอบครัวไม่ต้องพึ่งบิดา-มารดา และครูบาอาจารย์เหมือนเดิม เป็นวัยที่จำต้องรับผิดชอบต่อตนเองและทำให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับปัจฉิมวัย กำหนดอายุอยู่ในระหว่าง 51 ปีขึ้นไปถึงสิ้นอายุขัย เป็นวัยที่ต้องสะสมบุญทานด้วยการแสวงหาอริยทรัพย์ อริยสมบัติใส่ตัวให้มากเท่าที่จะมากได้เพื่อเป็นเสบียงเดินทางสู่ความสุขทั้งในภพนี้ และสัมปรายภพ

หลักคำสอนในมงคลสูตรมี 38 ข้อ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 10 ชุด คือ 1.การฝึกตนให้เป็นคนดี 2. การเตรียมความพร้อมเพื่อฝึกตน 3.การทำตนให้มีประโยชน์ 4.การทำประโยชน์ต่อครอบครัว 5.การทำประโยชน์ต่อสังคม 6.การเตรียมความพร้อมด้านจิตใจ 7.การปฏิบัติธรรมเบื้องต้น 8.การปฏิบัติธรรมที่สูงขึ้น 9.การปฏิบัติธรรมเพื่อลดละกิเลส และ 10.การเสวยผลจากการปฏิบัติของตน

หลักคำสอนในมงคลสูตรสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ใน 3 ระดับ คือ คนในปฐมวัย ควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในมงคลสูตรข้อ 1 ถึงข้อที่ 10 ผู้ที่อยู่ในมัชฌิมวัยควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในมงคลสูตรข้อที่ 20 ถึงข้อที่ 30 และผู้ที่อยู่ในปัจฉิมวัยควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในมงคลสูตรข้อที่ 31 ถึงข้อที่ 38 ดังนั้น หลักคำสอนในมงคลสูตรเป็นคำสอนที่สามารถปรับเข้าได้กับทุกเพศทุกวัย เริ่มแต่ปฐมวัยจนถึงปัจฉิมวัย

โดยสรุป คุณธรรมจริยธรรม เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ และลอกเลียนแบบของเด็กเยาวชนจากผู้ใกล้ชิดที่ตนรัก โดยการเรียนรู้ทางสังคม จากสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ทำให้เกิดความตระหนักรู้ที่จะปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามจากการใช้เหตุผล สติปัญญาและอารมณ์ ดังนั้นปัญหาของเยาวชนในสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากขาดคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล การปลูกฝังและการสร้างความตระหนักรู้ให้แก่เด็กเรียนใน

งานวิจัยเล่มนี้ ใช้การเล่านิทานเป็นสื่อ เนื่องจากเห็นว่า เด็กและเยาวชนเป็นวัยที่พยายามลอกเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ เข้ามาไว้ในตัว การมีแบบอย่างที่ดี เช่น พฤติกรรมของตัวละครในนิทานที่นักเรียนได้ฟัง จะทำให้นักเรียนสามารถซึมซับความมีคุณธรรมจริยธรรมเข้ามาไว้ในตนเองได้อีกทางหนึ่ง และการเล่านิทานควรประยุกต์ให้เหมาะกับเด็กทั้งในเรื่องของวัยและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การที่จะแก้ไขปัญหาทางจริยธรรมโดยใช้สื่อเป็นแนวทางนั้น ควรวางรูปแบบและแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมให้แก่เด็กและเยาวชน เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาให้มีคุณลักษณะของเด็กเยาวชนอันพึงประสงค์ของสังคม อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาสังคมโดยรวมอีกด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย และการสรุปอภิปรายผลมีข้อเสนอแนะที่ควรนำไปใช้ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) โรงเรียนควรจัดชั่วโมงเรียนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้มากขึ้น เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนให้เป็นคนดีได้
- 2) ผู้ปกครอง ครู หรือญาติผู้ใหญ่ ควรมีการแสดงออกทางพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

- 1) ควรส่งเสริมการเล่านิทานที่เกี่ยวข้องด้านคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน เพื่อให้ผลการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมมีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น
- 2) ควรมีการศึกษาหลักธรรมในมงคลข้ออื่น ๆ ในระดับการพัฒนาชีวิตเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม เช่น ขั้นตอนการบำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัวหรือต่อสังคม เป็นต้น และนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม
- 3) ควรมีการศึกษาหลักธรรมจากมงคลสูตรในระดับการพัฒนาจิต เพื่อยกระดับจิตและอบรมจิต เช่น ขั้นตอนการอบรมคุณธรรมและแสวงหาธรรมเบื้องต้น เบื้องสูง แนะนำไปประยุกต์ใช้ในสถาบันต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรในด้านจิตใจ เป็นต้น

บรรณานุกรม

1. พระไตรปิฎก

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2. หนังสือทั่วไป

กาญจนา แก้วเทพ. (2547). *สื่อมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สุรนันทน์.

คณะกรรมการตำราและวิชาการ. (2564). *มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ชวาล แพรรัตน์กุล. (2526). *เทคนิคการวัดผล*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.

ชูชาติ สุทธะ. (2560). *กระบวนการพัฒนาชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ*. พุทธศาสตร์คุณบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณัฐพัชร์ ทองคำ. (2549). *การพัฒนาสื่อเพื่อการสร้างความตระหนักต่อการมุ่งสู่ตำบลแข็งแรงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม*. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณัฐยา พัวพัท. (2549). *การสร้างความตระหนักต่อการป้องกันมะเร็งปากมดลูกของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ตำบลป่าใหม่ อำเภอรำไพบุรี จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ. (2531). *เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย*. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประพล มลิทินจินดา. (2541). *ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประยงค์ แสนบุราณ. (2557). *พระพุทธศาสนาเถรวาท*. พิมพ์ครั้งที่ 1. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา.

ปารวีร์ บุชบาศรี. (2555). *ความตระหนักและทัศนคติของผู้บริหารและพนักงานต่อการประชาสัมพันธ์ภายในบริษัท จัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน)*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหอการค้า.

ปิ่น มุทุกันต์. (2502). *มงคลชีวิต*. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา.

พรรณทิภา สาวันดี. (2554). *การศึกษาความตระหนักต่อการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างสร้างสรรค์และปลอดภัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านน้ำขุ่น ที่เรียนด้วยบทเรียน*

- คอมพิวเตอร์มัลติมีเดีย เรื่องทักษะการใช้อินเทอร์เน็ต. ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระครูสิริสุตานุยุต (สมาน จนทร์สี). (2557). รูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักมงคลสูตร, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุขุมสังฆการ (วรเมธ โปธิสาร/ศรีโพธิ์วัง). (2548). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน : ศึกษากรณีพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนุดิโก), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). *ธรรมนุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 143. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- พระมหาเฉลียว กิตติปาโล. (2537). *มงคลชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- พระมหาพิเชษฐ จตตมโล (เขียนจัตร์ส). (2559). การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มยุรี บุญเยี่ยม. (2545). การพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่องความน่าจะเป็นโดยใช้วิธีแก้ปัญหาเพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในการคิดของนักศึกษาประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูงสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ ฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์.
- เริงชัย คงสง. (2547). *ความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับยาเสพติด (ยาบ้า) ศึกษาเปรียบเทียบและเยาวชนในระบบและนอกระบบโรงเรียนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรอำเภอบางกรวย*. ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วศิน อินทสระ. (2556). *สาระสำคัญแห่งมงคล 38*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ธรรมดา.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2530). *วิธีสร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง*. เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการสอนทางไกล. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน.
- วิมลพรรณ อภาเวท และฉันทนา ปาปัดถา. (2554). *ความตระหนัก ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมต่อปัญหาสภาวะโลกร้อนของประชาชนกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. สาขาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลมหานคร.
- วิโรจน์ อินทนนท์. (2556). *มงคลัตถที่ปณี ในตามรอยพระลัทธิมงคลาจารย์ สังฆปราชญ์ล้านนา*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
- สถิตย์ วงษ์สุวรรณ. (2525). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์บำรุงสาสน์.

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 38. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธรรม.
- สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมโร). (2558). *มงคลยอดชีวิต (ฉบับสมบูรณ์)*. กรุงเทพมหานคร.
- สัญญา รุจิมิตร. (2564). *กวีนิพนธ์ มงคลชีวิต*. อุดรธานี : ภาควิชาการพิมพ์.
- สุจิตรา อ่อนค้อม. (2552). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.
- อัครา วัฒนโยธิน. (2553). *ความตระหนักของพนักงานต่อการป้องกันรักษาทรัพย์สินทางด้านสารสนเทศ กรณีศึกษาการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สำนักงานกลาง*. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิทยาการบริหารเทคโนโลยี วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Bloom, Benjamin S., et al. (1971). *Hand Book Formative and Summative Evaluation of Student*.
- Endsley, M. (1988). *Design and Evaluation for situation Awareness Enhancement*. Proceedings of The Human Factors Society 32 and Annual Meeting. Santa Monica.
- Gilson, R.D. (1995). *Situation Awareness-Special Preface*. Human Factors.
- Jensen, R.S. (1977). *The Boundaries of Aviation Psychology*, Human Factors, Aeronautical Decision Making, Situation Awareness, and Crew Resource Management. The International Journal of Aviation Psychology.

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามหลักมงคลสูตร คาถา ที่ 1

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยชุดนี้ ใช้สัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ความตระหนักรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนารามในการปฏิบัติตามหลักมงคลสูตร คาถาที่ 1 โดยแบ่งแบบสอบถามเพื่อการวิจัยเชิงลึก ออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ ช่วงชั้นการเรียน เพศ อายุ ของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวนาราม

1.1 ชื่อ – นามสกุล..... ช่วงชั้นการเรียน..... เพศ..... และอายุ.....

ส่วนที่ 2 ลักษณะคำถามในการสัมภาษณ์ เป็นคำถามให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นด้วยตนเอง ตามสถานการณ์ที่สมมติขึ้นก่อนและหลังจากการได้ฟังแนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักรู้เรื่องมงคลสูตร และนิทานอุทาหรณ์ที่ปรากฏในมงคลคาถาที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยมงคลข้อที่ 1 2 และ 3

2.1 นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า ความตระหนักรู้ ว่าอย่างไร

.....
.....

2.2 นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า มงคล ว่าอย่างไร

.....
.....

2.3 นักเรียนทราบประวัติความเป็นมาของมงคลสูตร ว่าอย่างไร

.....
.....

2.4 คนพาล หมายถึงคนที่มีลักษณะเช่นไร

.....
.....

2.5 มิตรปฏิรูป หมายถึงมิตรเช่นไร

.....
.....

2.6 คนปอกลอก หมายถึงคนเช่นไร

.....
.....

2.7 คนดีแต่พูด หมายถึงคนเช่นไร

2.8 คนหัวประจบ หมายถึงคนเช่นไร

2.9 คนชักชวนในทางฉิบหาย หมายถึงคนเช่นไร

2.10 บัณฑิต หมายถึงคนมีลักษณะเช่นไร

2.11 มิตรแท้ หมายถึงมิตรเช่นไร

2.12 มิตรมีอุปการะ หมายถึงคนเช่นไร

2.13 มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ หมายถึงคนเช่นไร

2.14 มิตรแนะนำประโยชน์ หมายถึงคนเช่นไร

2.15 มิตรมีความรักใคร่ หมายถึงคนเช่นไร

2.16 อธิบายโทษของการคบเพื่อนไม่ดี และประโยชน์ของการคบเพื่อนที่ดี

2.17 คำว่า บุษบา มีความหมายว่าอย่างไร

.....
.....
2.18 ประเภทของการบูชา มีอะไรบ้าง
.....
.....

2.19 คนที่ควรกราบไหว้บูชา หมายถึงใครบ้าง
.....
.....

2.20 คุณค่าและประโยชน์ที่นักเรียนได้จากการศึกษาเรื่องมงคล มีการไม่คบคนพาล การคบ
บัณฑิต และการบูชาคนที่ควรบูชา มีอย่างไรบ้าง
.....
.....

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ข
ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต (จันทร์สง่า)

2. ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

3. ประวัติการศึกษา

คุณวุฒิ	สถาบันที่สำเร็จ	ปีที่สำเร็จ
ศน.ม. (พุทธศาสนาและปรัชญา)	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	2560
ศน.บ. (ปรัชญา)	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	2557

4. ประวัติการทำงาน

- อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- คณะกรรมการประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- คณะกรรมการสภาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5. ผลงานทางวิชาการ

พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต. (2565). สัปายะสุวรรณภูมิ : แนวทางการรังสรรค์ชีวนิเวศบนฐานชีวิตสมดุลเชิงพุทธปรัชญา. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก*, 8(1), 34-44. (TCI 2).

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pacific/article/view/258627/174041>

พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต, บุญร่วม คำเมืองแสน และพระมหาพจน์ สุวโจ. (2564). หลักอายุสธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพชีวิต. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, 5(2), 277-289. (TCI 2).

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/saujournalssh/article/view/254806/173416>

พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต และพระสุทธิสารเมธี. (2564). ความจริงตามทัศนะพุทธปรัชญา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 26(1), 12-20. (TCI 2).

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/article/view/251649/170747>

6. สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 ถนนศาลายา-นคร
ชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170
โทรศัพท์ 02-444-6000 ต่อ 1074-1077
E-mail: aggajita@gmail.com

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล ดร.กฤตพิศิษฐ์ ปุณณภัทร์ธนากุล

2. ตำแหน่ง นักวิจัย

3. ประวัติการศึกษา

คุณวุฒิ	สถาบันที่สำเร็จ	ปีที่สำเร็จ
ศน.ด. (พุทธศาสนาและปรัชญา)	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	2566
ศน.ม. (พุทธศาสนาและปรัชญา)	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	2560
เปรียญธรรม 9 ประโยค	การศึกษาคณะสงฆ์ไทย	2558

4. ประวัติการทำงาน

ปี พ.ศ.2556-ปัจจุบัน อาจารย์แผนกนักธรรม-บาลี สำนักเรียนวัดราชบุรณบุรี

ปี พ.ศ.2562-2566 อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ปี พ.ศ.2566-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5. ผลงานทางวิชาการ

กฤตสุชิน พลเสน, พระมหาเอกชัย สุขโย, พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต, นางสาวสิริพร ครองชีพ และนายวิธวินท์ ภาคแก้ว. (2562). สัมมาภิรมันตตะ ธรรมสำคัญแห่งชีวิต. วารสารแสงอีสาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน, ปีที่ 16 - ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม), หน้า 322.

องอาจ เขียวงามดี, พระมหาเอกชัย สุขโย, พระกิตติภัทร กิตติภทฺโท, รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน, (2562).การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 17 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 2562/1/1247-1253

พระมหาเอกชัย สุขโย, งามอาจ เขียวงามดี, สิริพร ครองชีพ, พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน,ดร. (2562). โสณทัณทสูตร (Sonthandasutta). การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 17 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 2562/1/1263-1268

พระมหาเอกชัย สุขโย, สิริพร ครองชีพ, สิริมิตร สิริโสภพ. (2563). พุทธกระบวนทัศน์การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้า เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคน. วารสารศึกษาศาสตร์ มมร. 2563/1/1-12

พระมหาเอกชัย สุขโย, พระมหาวิริวิชญ์ ปทีปธมโม, สมใจ ไชยะคง. (2563). พุทธศาสนากับการดูแลสุขภาพ. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 ประจำปีสุวรรณภูมิ ; กระบวนทัศน์พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาชีวิตในศตวรรษที่ 21 2563/1/82-91

พระมหาเอกชัย สุขโย,พระมหาไมตรี ปุณฺณามรินโท, พระมหาวิชิต อคฺคธมโม, สิริพร ครองชีพ. (2563). ความแตกต่างระหว่างต้นหากับฉันทะตามแนวพุทธศาสตร์. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 ประจำปีสุวรรณภูมิ ; กระบวนทัศน์พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาชีวิตในศตวรรษที่ 21 2563/1/61-68

พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต, พระครูวินัยธรเจริญ ทนจิตโต, พระมหาเอกชัย สุขโย (2563).การหลีกเลี่ยงจากอบายมุข ; ทางแห่งความสุขที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสน์ การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 ประจำปีสุวรรณภูมิ ; กระบวนทัศน์พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาชีวิตในศตวรรษที่ 21 2563/1/1-8

พระมหาเอกชัย สุขโย,พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน, (2563). วิเคราะห์สถาปัตยกรรมธรรมชาติอุโบสถวัดบางกุ้ง จังหวัดสมุทรสงคราม. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 ประจำปีสุวรรณภูมิ ; กระบวนทัศน์พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาชีวิตในศตวรรษที่ 21 2563/1/482-488

พระมหาเอกชัย สุขโย (2563). หน้าที่ชาวพุทธ : ความรับผิดชอบของใคร, วารสารปรัชญาปริทรรศน์ 2563/2/77-86

สุภิญญา ปัตยะโส, พระมหาไมตรี ปุณฺณามรินโท, พระมหาเอกชัย สุขโย. (2564). กาลามสูตรเปลี่ยนความคิด นำเข้าสู่พระพุทธศาสนา. ประชูปวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ ๑๙ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๓ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564 เล่มที่ 1, หน้า 554.

6. สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 ถนนศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

โทรศัพท์ 02-444-6000 ต่อ 1074-1077

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล พระมหารังสี ฐานวุฑฺโฒ (ปีแก้ว)

2. ตำแหน่ง นักวิจัย

3. ประวัติการศึกษา

คุณวุฒิ	สถาบันที่สำเร็จ	ปีที่สำเร็จ
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนศึกษา)	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	2562

4. ประวัติการทำงาน

- อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5. ผลงานทางวิชาการ

-

6. สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 ถนนศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

โทรศัพท์ 02-444-6000 ต่อ 1074-1077